

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Andra kammaren.

Nr 18.

Tisdagen den 14 mars.

Kl. 4 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr förste vice talmanen.

§ 1.

Justerades protokollen för den 7 och den 8 innevarande mars.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsman *Edvin Gustafsson*, Bogla, på grund av lungsjukdom fr. o. m. den $15/2$ — $1/4$ är oförmögen till arbete intygas.

Den 10 mars 1939.

E. Kylin.

§ 3.

Föredrogos var efter annan Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till utrikesutskottet propositionen, nr 23, angående ratifikation av protokollet den 30 september 1938 rörande ändringar i Nationernas förbunds akt;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 89, med förslag till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1928 (nr 302) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus;

till bankoutskottet propositionen, nr 121, angående ersättning i vissa fall i anledning av ådragna yrkessjukdomar;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 146, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 16 maj 1930 (nr 139) om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditori-arbete m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 151, angående ersättning till kommunerna för mistad kommunal progressivskatt;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 152, angående ändrade grunder för lämnande av ersättning av statsmedel för taxeringsarbete i Stockholms stad;

till statsutskottet propositionen, nr 153, med förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1939/40 m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 155, angående befrielse från viss betalningsskyldighet på grund av statsbidrag till ett avdikningsföretag inom Stensele socken av Västerbottens län, m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 156, angående anslag till om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna;

nr 157, angående understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom samt stipendier åt elever vid dylika skolor;

nr 158, angående vissa anslag till ersättning till statens domäners fond för upplåten mark, m. m.; och

nr 159, angående försäljning av den s. k. Gripsholmsjorden i Nyköping;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 160, med förslag till förordning med vissa bestämmelser angående utrotande av berberis inom nationalparker och såsom naturminnesmärken fridlysta områden;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 161, angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

till statsutskottet propositionen, nr 162, angående efterskänkande av viss del av kronan tillfallet danaarv efter Annika Hansson, född Christoffersdotter, från Blomskogs socken;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 163, angående inrättande av en försöksgård å sandjord i Kristianstads län;

till statsutskottet propositionen, nr 164, angående avlöningsförmåner för personal vid Borås—Jönköpings järnväg, som vid järnvägens införlivande med statens järnvägar övergår i nämnda järnvägars tjänst;

till utrikesutskottet propositionen, nr 165, angående godkännande av ett i London den 21 december 1938 undertecknat avtal mellan Danmark, Finland, Förenade Konungariket Storbritannien och Nordirland, Norge samt Sverige angående begränsning av flottrustningar och utväxling av upplysningar om byggnad av krigsfartyg;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 166, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, m. m.; och

nr 167, med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalcken, m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 168, angående förberedande åtgärder för inrättande av en hovrätt för Västra Sverige;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 169, angående ytterligare statsunderstöd till Norrbottens läns hushållningssällskap för inrättande av lantbruksskola;

nr 170, angående anslag till undersökning rörande vissa vattenregleringsföretag m. m.;

nr 171, angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.; och

nr 172, angående anslag för Helgeåns reglering m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 173, angående anslag till avlöningar m. m. vid navigationsskolorna;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 174, angående iordningställande av vissa kolonat i Norrbottens län, att upplåtas till lappar, m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 175, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 3 mom. och 30 § 3 mom. förordningen den 11 juni 1926 (nr 207) angående tillverkning och beskattning av brännvin;

till statsutskottet propositionerna:

nr 176, angående provisoriska avlöningsbestämmelser under budgetåret 1939/40 för vissa kommunanställda lärare m. fl.;

nr 177, angående statsbidrag till inrättande av pensionärshem;

nr 178, angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m.;

nr 179, angående anslag till statens arbetslöshetskommission ävensom till reservarbeten och kontantunderstödsverksamhet m. m.;

nr 180, angående anvisande av medel för beredande av ersättning för vissa förskingrade förmyndarmedel; och

nr 181, angående förstärkning av andra huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga och anslag till extra utgifter;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 182, med förslag till förordning om skyddskoppypning m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 183, angående anslag till förvärv av Skåne—Smålands järnväg;

nr 184, angående redovisningen av vissa av försvarsväsendet, tullverket och lotsverket disponerade fastigheter m. m.; och

nr 185, angående låneunderstöd för innehavaren av Ericsbergs fideikommiss;

till bankoutskottet propositionen, nr 186, angående överenskommelser med universitetets i Uppsala pensionsinrättning för tjänstemäns änkor och barn, vaktbetjäningens vid Uppsala universitet pensionsinrättning för änkor och barn samt pensionsinrättningen för änkor och barn efter befattningshavare vid universitetet i Lund om övertagande av dessa pensionsinrättningars rörelse, m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 187, angående överflyttning på övergångsstat av viss personal vid domänverket m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 188, angående anslag till förbättrad bostadsförsörjning för lantarbetare m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 189, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 30 juni 1916 (nr 312) angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik, m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 190, angående anslagsmedel till nybyggnad för ammunitionsfabriken;

nr 191, angående försäljning av viss kronan tillhörig mark i Skillingaryds municipalsamhälle; och

nr 192, angående anvisande av medel till återuppförande av ett presshus vid ammunitionsfabrikens etablissement å Marieberg;

till bankoutskottet propositionerna:

nr 193, angående understöd åt furiren vid Jämtlands flygflottilj Sture Gärkins änka Asta Evelina Gärkin, född Falk;

nr 194, angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer;

nr 195, angående delaktighet i statens pensionsanstalt för överläkare och sjukgymnaster vid de till pensionsstyrelsen anslutna kuranstalterna; och

nr 196, angående delaktighet i statens pensionsanstalt för ordinarie lärare vid vävskolan i Borås;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 197, angående ytterligare anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens växtskyddsanstalts filial i Alnarp;

- till statsutskottet propositionerna:
nr 198, angående trafikering av Falkenbergs järnväg;
nr 199, angående anslag till uppförande av nybyggnad för en statens sjuk-sköterskeskola;
nr 200, angående lönereglering för provinsialläkare och distriktsveterinärer;
nr 201, angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv; och
nr 202, angående anslag till arbetsrådet för budgetåret 1939/40.
- till bankoutskottet propositionen, nr 203, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. m.;
- till jordbruksutskottet propositionerna:
nr 204, angående vissa den statsunderstödda vattenavlednings- och avdikningsverksamheten berörande frågor; och
nr 205, angående anslag till veterinärstaten;
- till statsutskottet propositionen, nr 207, angående åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet;
- till bevillningsutskottet propositionen, nr 208, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.;
- till jordbruksutskottet propositionen, nr 209, angående anslag till nybyggnad för statens veterinärbakteriologiska anstalt;
- till statsutskottet propositionerna:
nr 210, angående anslag till ortnamnskommissionen m. m.;
- nr 211, angående anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;
- nr 212, angående statsbidrag till enskilda vägar; och
nr 213, angående försäljning av vissa kronan tillhöriga områden inom Bergkvara municipalsamhälle;
- till behandling av lagutskott propositionen, nr 214, angående förslag till lag om upphävande av 1 § andra stycket lagen den 7 juni 1934 (nr 247) om straff för vissa brott vid förande av motorfordon;
- till jordbruksutskottet propositionen, nr 216, angående anvisande av medel för avbetalning å statslån till vissa torrläggningsföretag;
- till statsutskottet propositionen, nr 217, angående lönereglering för ordinarie tjänstemän vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter;
- till bankoutskottet propositionen, nr 219, angående delaktighet i statens pensionsanstalt för viss personal hos vägdistrikten;
- till statsutskottet propositionerna:
nr 220, angående anslag till bidrag till vägunderhållet på landet m. m.; och
nr 221, angående förstärkning av lantförsvarets och sjöförsvarets expensanslag;
- till jordbruksutskottet propositionen, nr 222, angående omorganisation av statens skogsförsöksanstalt; samt
- till statsutskottet propositionerna:
nr 223, angående ändrad lydelse av 35 § civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8); och
nr 224, angående vissa särskilda grunder för lönetursberäkning för ordinarie lärare i övningsämne vid det statliga undervisningsväsendet.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 225, angående förslag till förordning om ändring i vissa delar av motorfordonsförordningen den 23 oktober 1936 (nr 561) m. m., hänvisades propositionen, såvitt anginge automobilskatteförordningen, till bevillningsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Slutligen föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 226, angående statsunderstöd till Kågedalens kalkbruksförening u. p. a. för utförande av en kalkbruksanläggning.

§ 4.

Föredrogs var för sig de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 364 av herrar *Tengström* och *Dahlbäck*; och

nr 365 av herr *Jacobson*;

till bankoutskottet motionen nr 366 av herr *Holmbäck*; samt

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 367 av herr *Carlström m. fl.*;

nr 368 av herr *Pettersson* i *Dahl m. fl.*; och

nr 369 av herr *Barnekow*.

§ 5.

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 7 och 8, statsutskottets utlåtanden nr 67—70, bevillningsutskottets beänkande nr 5, bankoutskottets utlåtanden nr 16—19, andra lagutskottets utlåtanden nr 20 och 21, jordbruksutskottets utlåtanden nr 27 och 28 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 3 och 4.

§ 6.

Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till herr **Hansson** i Vännäsby, som anförde: Herr talman! På grund av den stora omfattningen av de ärenden, som beröras i vissa av Kungl. Maj:t vid senaste sammanträde avlämnade propositioner, nämligen, nr 166, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, m. m., nr 178, angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m., nr 179, angående anslag till statens arbetslöshetskommission ävensom till reservarbeten och kontantunderstödsverksamhet m. m. samt, nr 207, angående åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet, tillåter jag mig anhålla, att kammaren medgiver utsträckning av motionstiden beträffande dessa propositioner till det sammanträde, som infaller näst efter tjugonde dagen från propositionernas avlämnande.

Denna anhållan bifölls.

§ 7.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 3, i anledning av de i statsverkspropositionen gjorda framställningarna rörande utgifterna för budgetåret 1939/40 under riksstatens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställning om anslag till viss materielanskaffning (anslag nr 2);

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av täckning för vissa vid Livregementet till häst förskingrade medel;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för förre vaktmästaren S. O. Gustafsson och dödsboet efter förre vaktmästaren E. D. Ottersten från viss ersättningsskyldighet;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utläggande av vissa statsgruvefält inom Västerbottens län;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till vissa byggnader för folkskoleväsendet; och

nr 112, i anledning av en i statsverkspropositionen gjord framställning om kapitalinvestering i fonden för förlag till statsverket med avseende å vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m.; samt

från bankoutskottet:

nr 115, i anledning av väckta motioner rörande understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt visst f. d. indelt manskap m. m.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgörömalen beviljades:

herr <i>Hagberg</i> i Malmö	under 7 dagar fr. o. m. den 15 mars,
› <i>Gustafsson</i> i Bogla (sjuk)	› 18 › › › 15 ›
› <i>Lindberg</i> i Umeå	› 4 › › › 16 › och
› <i>Karlsson</i> i Munkedal	› 5 › › › 16 ›

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.24 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 15 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen meddelade kammaren, att rörande riksdagens arbete under tiden närmast före och efter påsk överenskommits mellan kamrarnas talmän, att sista arbetsplenium före påsk komme att hållas onsdagen den 29 innevarande mars med fortsättning, om så erfordrades, torsdagen den 30 mars, att första arbetsplenium efter påsk skulle äga rum torsdagen den 13 april kl. 2 e. m., därvid gemensamma omröstningar, om godkända voteringspropositioner för sådana föreläge, skulle företagas, samt att under den mellanliggande tiden inga andra ärenden komme att upptagas till avgörande än sådana, som rörde godkännande av voteringspropositioner, skrivelseförslag och dylikt.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på fråga.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talman! Ledamoten av riksdagens andra kammare herr Nordström i Kramfors har till mig riktat följande frågor:

1. Har statsrådet den uppfattningen att handelsflottans spisordning bör ändras för att kunna fylla näringshygieniska krav?

2. Förberedes inom handelsdepartementet några åtgärder för att inom den närmaste tiden åstadkomma en sådan förändring av handelsfartygens spisordning att sjöfolket erhåller smör i stället för margarin till sovel och oskummad mjölk i stället för skummad?

3. När kan i så fall ett förslag därom väntas?

Jag vill på dessa frågor svara följande:

Den nuvarande spisordningen för besättningar å svenska handelsfartyg är utfärdad 1925. Vid den tiden torde spisordningen ha motsvarat de krav, som då ansågos böra ställas på sjöfolkets utspisning ur näringshygieniska synpunkter. Utvecklingen på det näringshygieniska området har emellertid sedan dess raskt fortskridit. Genom tillkomsten av institutet för folkhälsan ha större möjligheter än tidigare erhållits att få kostens lämpliga sammansättning under sakkunnigt bedömande. Inom handelsdepartementet överväges därför att verkställa en utredning i ämnet. De näringshygieniska synpunkterna komma givetvis vid en sådan utredning att träda i förgrunden.

Jag anser mig härmed ha besvarat de två första frågorna. Vad den tredje frågan beträffar vill jag erinra, att fastställandet av ny spisordning torde ankomma på Kungl. Maj:t. Något förslag i ämnet kan alltså icke väntas bli underställt riksdagen.

Härefter yttrade

Herr Nordström i Kramfors: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack för svaret, även om jag som tillägg till detta tack vill uttrycka en viss

Svar på fråga. (Forts.)

missräkning över att man ej inom rimlig tid kan ordna denna fråga för sjöfolket, så mycket mer som institutet för folkhälsan i yttrande över den motion, som kommer att behandlas i nästa punkt på föredragningslistan, konstaterar, att de näringshygieniska kraven på sjöfolkets kosthåll ej äro i alla avseenden tillgodosedda, och att man genom de förändringar, som äro föreslagna i motionen, skulle rätt avsevärt kunna förbättra detta kosthåll. Jag har alltså velat säga, att i sjöfolkets intresse hade det varit tacknämligt, om man kunnat vänta förslag redan till årets riksdag. Jag vill emellertid hoppas, att handelsministerns här gjorda uttalande skall leda till en snar förbättring av dessa förhållanden.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 3.

*Ang. viss
ändring av
kungörelsen
om spisord-
ning för be-
sättningar
å svenska
handelsfartyg
m. m.*

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion angående viss ändring av kungörelsen om spisordning för besättningar å svenska handelsfartyg m. m.; och anförde därvid

Herr Senander: Herr talman! I de uttalanden, som nyss gjordes av handelsministern, se vi ett kategoriskt löfte om att man skall igångsätta en utredning i huvudsaklig överensstämmelse med vad vi föreslagit i motionen. Då vi väl få hoppas, att denna utredning verkställes så snabbt som möjligt, så att sjöfolket därigenom tillförsäkras de förmåner, som vi avsett med vår motion, vilja vi, i förhoppning om att det blir ett verkligt resultat av den utlovade utredningen, ej hålla på yrkandet i vår motion.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

*Ang. bostads-
förhållandena
å den svenska
handelsflot-
tans fartyg.*

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion angående bostadsförhållandena å den svenska handelsflottans fartyg.

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 344, hade herr *Senander m. fl.* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en allsidig och grundlig utredning av bostadsfrågan i svenska handelsfartyg samt att snarast möjligt framlades förslag om sådan ändring av Kungl. Maj:ts förordning av den 20 maj 1927 angående bostäder å fartyg, att en mera tidsenlig och hygienisk bostadsstandard uppnåddes.

Utskottet hemställde, att här ifrågavarande motion, nr 344, icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Senander: Herr talman! Beträffande det yrkande, som utskottet gör i detta utlåtande, ha vi en annan uppfattning än i fråga om yrkandet i det föregående utlåtandet. Vi anse nämligen, att man hade bort tillstyrka motionen och sökt få till stånd en utredning om de faktiskt olidliga förhållanden, som existera ombord på fartygen med avseende på sjöfolkets bostäder.

Redareföreningen har i sitt yttrande gjort gällande, att vår beteckning av dessa förhållanden såsom olidliga skulle vara ovederhäftig, och det är klart,

Ang. bostadsförhållandena å den svenska handelsflottans fartyg. (Forts.)
att redareföreningen, som är direkt intresserad part i denna sak, måste fälla ett sådant omdöme, när denna förening sjölvfallet anser förhållandena vara sådana, att de kunna godkännas även av sjöfolket. Men gentemot redareföreningens påstående, att vi gjort oss skyldiga till ovederhäftighet i detta avseende, vill jag framhålla, att jag i viss mån på grund av min ställning som tullman är litet sakkunnig på detta område. Vid de besök, som vi tullmän måste göra ombord på fartygen, och framför allt vid de besök, som vi göra i fartygens skansar, ha vi konstaterat, att förhållandena i fråga om sjöfolkets bostäder äro minst sagt miserabla. De fylla egentligen ej de mest elementära krav, som man kan ställa på en dylik bostad, och vad sjöfolksförbundet i detta fall yttrat är fullkomligt riktigt och kan understrykas av alla, som något känna till förhållandena.

Då saken nu ligger så till, att utskottet ej har tillstyrkt vår motion, vilja vi ändå hålla på densamma, oaktat kommerskollegii yttrande över motionen innehåller en del, som tyder på att man där har uppmärksamheten riktad på frågan och att man också ämnar övervaka efterlevnaden av de bestämmelser, som finnas i detta avseende. Vi anse emellertid, att det varit på sin plats att för denna fråga tillsätta en särskild utredning, där den verkliga sakkunskapen, d. v. s. sjöfolket självt, blivit representerad och kunnat få göra sin mening gällande.

Med hänsyn till vad jag här framhållit vill jag alltså, herr talman, yrka bifall till motionen.

Herr Nilsson i Kristinehamn: Herr talman! Den stadga, som nu gäller i fråga om bostäder på svenska fartyg, utfärdades 1927. Det är ej, som herr Senander synes föreställa sig, brister i denna stadga, som skapat de olidliga förhållanden, som man möjligen kan tala om i samband med bostäderna för sjöfolket, utan dessa olidliga förhållanden äro rådande på de båtar, som byggts före stadgans tillkomst och på vilka den följaktligen ej i alla delar har kunnat tillämpas. Beträffande dessa äldre fartyg har nämligen kommerskollegium sett sig nödsakat att lämna långt gående dispenser i fråga om bostadsförhållandenas ordnande. Om den i motionen föreslagna utredningen skulle resultera i ett förslag till ny stadga i fråga om bostäderna ombord på fartyg, kan jag ej tänka mig annat, än att dispensförfarandet skulle komma att tillämpas beträffande redan byggda fartyg.

Utskottet har förvissat sig om att kommerskollegium med mycket stor verksamhet lämnar dylika dispenser och att kollegiet ej försitter något tillfälle att söka rätta till eventuellt förekommande odrägliga förhållanden ombord på fartyg. För övrigt har i utskottsutlåtandet återgivits en skrivelse från kommerskollegium till fartygsinspektörerna i riket, vilken utsänts så sent som den 22 februari i år och i vilken skrivelse kommerskollegium lägger inspektörerna på hjärtat att vid reparationer av äldre fartyg se till om lämnade dispenser skola kunna återkallas.

Vi ha inom utskottet fått det intrycket, herr talman, att kommerskollegium, när det gäller dessa angelägenheter, ej kan beskyllas för bristande intresse. När vi därtill ha den uppfattningen, att en omarbetning av gällande stadga i och för sig ej skulle råda bot på de värsta missförhållandena utan att dessa måste botas på annat sätt, så ha vi yrkat avslag på motionen, och jag hemställer, herr talman, om bifall till detta förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Vid nu skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande av extra statsbidrag åt stiftelsen Godtemplarordens vårdhem för alkoholister till bestridande av vissa kostnader i samband med anordnande av en alkoholistanstalt å kronoegendomen Dagöholm, blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Ang. allsidig
prövning och
utredning av
frågan om
dyrorts-
grupperingen.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 62, i anledning av väckt motion om allsidig prövning och utredning av frågan om dyrortsgrupperingen.

I en inom andra kammaren av herrar *von Seth* och *Kyling* väckt motion, nr 83, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att frågan om dyrortsgrupperingen skulle tagas upp till en allsidig prövning och utredning, innan den dyrortsgruppering, som vore avsedd att träda i kraft den 1 januari 1941, slutligt fastställdes.

Utskottet hemställde, att motionen (II: 83) icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *von Seth*: Herr talman! Tillsammans med herr *Kyling* har jag väckt en motion, där det hemställs, att frågan om dyrortsgrupperingen tages upp till en allsidig prövning och utredning, innan den dyrortsgruppering, som är avsedd att träda i kraft den 1 januari 1941, slutligt fastställs. Vi ha utvecklat våra synpunkter i motionen, och där ha vi bland annat framhållit, att även den s. k. flykten från landsbygden i viss mån säkerligen är beroende på den dyrortsgruppering som nu är gällande.

Under de senare åren har en fullkomlig revolution ägt rum, när det gäller prissättning på produkter i huvudstaden och andra s. k. dyrorter å ena sidan och å landsbygden å den andra sidan. Förr i världen köpte man en del saker mycket billigare på landet än man kunde göra exempelvis i huvudstaden. Sedan organisationsväsendet slagit igenom även inom jordbrukarnas led, har det så att säga blivit en standardisering av priserna på vissa livsmedel. Och en hel del förnödenheter, som komma utifrån och läggas upp i frihamnen samt sedan säljas från stora lager här i Stockholm, säljas mycket billigare här än i landsorten. Det gäller sådana ej minst för det uppväxande släktet nödvändiga livsmedel som apelsiner, bananer, tomater och överhuvud taget färska grönsaker. I fråga om dyrortsgrupperingen har socialstyrelsen ej tagit med en del poster, t. ex. husgeråd och kläder, försäkrings- och föreningsavgifter, barnens undervisning, sjukvård, arbetshjälp i hemmet m. m., då man anser, att dessa poster draga ungefär samma kostnader över hela landet. Så är emellertid ej fallet, och jag skulle vilja fråga de herrar riksdagsledamöter, som äro från landsorten, om de ej funnit, att de här i Stockholm kunna ekiperas sig både för helg och söcken avsevärt billigare än vad de kunna göra på landsorten. Det beror delvis på att konfektionsindustrien fått en oerhörd utveckling men givetvis till största delen på den enorma omsättning som äger rum och som gör, att dessa varor kunna säljas avsevärt mycket billigare här än i en affär i en mindre stad, som har en tämligen ringa omsättning. Jag går så långt att jag vågar påstå, att herrar riksdagsmän många gånger, när de fara hem på ferier, taga med sig en packe lärft eller linne hem till sin äkta hälft, kanske som en liten kompen-sation för de nöjen, som de haft i huvudstaden, men också beroende på att man får dessa saker billigare här än där hemma. Sådana varor, som i många

Ang. allsidig prövning och utredning av frågan om dyrortsgrupperingen.

(Forts.)

fall äro billigare i huvudstaden, tagas ej med vid uppgörande av dyrortsgrupperingen, under det att man tar för stor hänsyn till bostadshyrorna.

Ingen människa förnekar, att hyrorna i Stockholm och i storstäderna äro enormt höga och avsevärt högre än i landsorten, men man måste ändå taga hänsyn till att om en familj på exempelvis sex personer hyr en modern våning — det behöver ju icke precis vara sopnedkast men i alla fall de flesta moderniteter — så minskas behovet av hjälp i hemmet i hög grad. En våning i en landsortsstad utan större bekvämligheter fordrar hembiträde, som drar lön, kost och logi. Detta kompenseras givetvis med att man här i Stockholm får betala ända upp till 1,000 kronor mer för en våning, men man slipper å andra sidan ha hembiträde. När det gäller sjukvård, stå de större städerna till tjänst med synnerligen billig sådan på poliklinikerna. När det gäller barnens undervisning, få de en bättre sådan i de större städerna, och i många fall får man både fri tandvård och fri läkarvård för barnen. Det är ett otal frågor, som där dyka upp. Jag skulle särskilt vilja peka på att för en tjänsteman i statens eller i enskild tjänst, som bor på landsbygden, är det många gånger förenat med stora kostnader att göra en resa till närmaste större samhälle för att där göra uppköp och få en del nöjen, mer eller mindre kulturella, och för att överhuvud taget få delaktighet av de större fördelar, som de större samhällena ha att bjuda på. Enligt motionärernas mening är därför tidpunkten nu inne för att göra en avsevärd revidering av de grunder på vilka dyrortsgrupperingen är baserad.

Härtill kommer, att den dyrortsgruppering, som nu är gällande, inbjuder till en inflyttning i oanad grad till de stora städerna, och det är ej nyttigt för ett land, att befolkningen samlas i de stora städerna. Om jag tar ett sådant exempel som det Österrike, som var kvar efter Versaillesfreden, så hade miljonstaden Wien mer än en sjättedel av det ifrågavarande Österrikes hela befolkning. Detta blev ej till någon nytta för denna oformliga statskropp, utan denna stad verkade i vissa fall som en tärande svulst på densamma. Stor-Stockholm har nu kommit upp till ett invånarantal, som utgör nästan en tiondel av hela Sveriges befolkning. Det kan ej vara nyttigt för människorna att dragas till storstäderna. Det måste, herr talman, vara så, att dessa orter erbjuda människorna vissa förmåner, då nu så stora grupper dragas från landsbygdens samhällen och småstäder till de stora städerna, ej minst till huvudstaden. Därför ha vi också i vår motion pekat på att den s. k. flykten från landsbygden i viss mån sammanhänger med dessa förhållanden.

Statsutskottet har ej alls varit nådigt mot motionärerna. Sedan man framhållit, att en revision av den allmänna dyrortsgrupperingen allenast i ringa mån torde vara ägnad att främja det i motionen angivna syftet att motverka landsbygdens avfolkning, hemställer utskottet, att motionen icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda. Det må vara, att under denna motion endast stå tvenne namn, men innan jag slutar vill jag för riksdagens ledamöter påpeka, att ute i landet är det en ganska stark rörelse just mot den nuvarande dyrortsgrupperingen. Det har för ej så lång tid sedan bildats en riksorganisation för att taga hand om dessa frågor. Det är givet, att man ej skall förhastas sig, men vi ha i vår motion endast begärt, att en utredning skall igångsättas. Nu kommer givetvis någon från statsutskottet att säga, att det beslöt riksdagen förra året och att det få herrarna nöja sig med. Det är riktigt, att riksdagen beslöt en utredning förra året, men den utredningen arbetar ej efter sådana linjer, att de synpunkter, som framförts i vår motion och som jag här i någon mån velat belysa, bliva beaktade.

Jag anhåller därför, herr talman, att få yrka på att motionen bifalles, så att

Ang. allsidig prövning och utredning av frågan om dyrortsgrupperingen.
(Forts.)

vid den dyrortsgruppering, som skall träda i kraft den 1 januari 1941, även tages hänsyn till här berörda förhållanden.

Herr **Andersson** i Malmö: Herr talman! Jag tror inte att det tjänar någonting till, att vi här diskutera den nuvarande dyrortsgrupperingen. Riksdagen beslöt ej i fjol, att en utredning skulle företagas, utan riksdagen godkände då grunderna för en redan föreliggande utredning, en utredning som verkställdes av 1936 års lönekommitté. I denna utredning, som jag hjärtligt vill rekommendera åt herr von Seth att läsa, ventileras alla de spörsmål, som han här har berört och som finnas berörda i motionen. Det har således redan företagits en utredning, som av riksdagen i sina huvuddrag godkänts år 1938, och socialstyrelsen har i sitt i slutet av december 1938 avgivna förslag uppdragit grundlinjerna till en ny dyrortsgruppering, där man i allt väsentligt har följt vad 1936 års lönekommitté föreslagit och vad riksdagen 1938 beslutat.

Jag vill nu endast konstatera, att den dyrortsgruppering, som nu gäller, icke är rättvis. På många punkter är en ändring behöblig och en sådan är också vidtagen i det nya förslag som föreligger. Herr von Seth påpekade exempelvis, att socialstyrelsen i sina beräkningar rörande livsmedels- och levnads-kostnaderna icke tagit hänsyn till en hel del utgifter, som en familj i verkligheten har att kalkylera med. Beträffande den nuvarande dyrortsgrupperingen är detta fullkomligt riktigt, men i det nya förslaget ha utgiftsposterna väsentligt utökats. Jag kan ju nämna, närmast kanske för herrar motionärer, att när den sektion av 1936 års lönekommitté, som hade till uppgift att utreda detta spörsmål, grep sig verkan an, var man från början inställd på en förenkling av hela problemet. Vi trodde liksom herr von Seth, att den statliga jordbrukspolitikens skulle ha medfört en utjämning av livsmedelspriserna på olika håll i landet och att även andra åtgärder skulle ha verkat i samma riktning, men vid en undersökning av dessa förhållanden på en mängd orter i landet — det var år 1937 som förfrågningar framställdes till en hel del affärer — konstaterades, vilket även framgår av kommittébetänkandet, en häpnadsväckande olikhet härutinnan. Vid en utredning, som enbart byggde på skatter och hyror konstaterades sålunda, att Stockholm fortfarande låg i toppen, men hela Norrland, speciellt industrikommunerna, erhöilo lägre placering. Vi kunde därför inte behandla problemet så enkelt utan måste vända på det hela och gå in för en utvidgning i stället för en förenkling av dyrortsgrupperingsförfarandet för att kunna komma rättvisan så nära som överhuvud taget var möjligt. Syftemålet med en dyrortsgruppering är ju, att man skall få fram de verkliga kostnaderna på respektive platser i landet. Vi ha därvid sökt revidera synpunkterna på främst bostadskostnadernas område för att få fram en likvärdig standard, och jag tror att vi lyckats rätt bra och att vi med det nya förslaget skola kunna åstadkomma en rättvisa som icke är möjlig att ernå med nuvarande beräkningsgrunder.

Jag vill sluta med vad jag började med och säga, att det inte tjänar något till att diskutera den nuvarande dyrortsgrupperingen. Hade herrarna motionerat om ändring av det beslut riksdagen fattade 1938 beträffande huvudlinjerna för denna gruppering, skulle vi ha kunnat diskutera saken. Det tjänar ingenting till att diskutera den gamla ordningen, som snart gällt för sista gången, då vi nu ha något nytt att vänta vid nästa dyrortsgruppering.

Med vad jag nu sagt, herr talman, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Ang. allsidig prövning och utredning av frågan om dyrortsgrupperingen.

(Forts.)

Herr **Kyling**: Herr talman! Herr Andersson i Malmö förklarade, att den dyrortsgruppering som nu finnes inte är rättvis, men att den som kommer att fastställas den 1 januari 1941 och som utarbetats av socialstyrelsen är betydligt rättvisare. Jag vill visst inte förneka, att socialstyrelsen i sin utredning och i sitt utlåtande försökt tillrättalägga en hel del av de problem, som förut varit bristfälligt ordnade. När emellertid nu statsutskottet sökt att på några få rader bortförklara det resonemang som vi motionärer fört, vill jag dock peka på en del omständigheter som visa, att den dyrortsgruppering som kommer att fastställas den 1 januari 1941 icke kan anses fullt rättvis.

Vi motionärer ha inte begärt något som helst slopande av den nuvarande dyrortsgrupperingen utan endast en förutsättningslös utredning för att få en rättelse till stånd på områden där det nu brister, och därför anse vi att tiden att motionera härom är lämplig just nu, alldenstund det är mera än ett år kvar innan det nya förslaget kommer att träda i kraft. Vi anse alltså, att hela detta problem bör tagas under övervägande, emedan den nya dyrortsgrupperingen, om den fastställs att träda i kraft den 1 januari 1941, kommer att gälla inte mindre än tio år, således ända till 1951. Vi anse för vår del på grund av en hel del omständigheter, att under de närmaste tio åren kommer en utjämning mellan land och stad, bl. a. rörande livsmedelskostnaderna, att mer och mer göra sig gällande, ehuru det är långt ifrån säkert att detta förhållande verkligen skulle komma till synes inom den nu gällande dyrortsgrupperingens ram. Det finns nämligen förhållanden som verka fördyrande men som icke direkt komma till synes.

Spörsmålet om hyrorna i Stockholm har redan berörts, och det är väl ingen som kan påstå annat än att de äro svindlande höga. Men det är också ganska klart att dessa svindlande hyrespriser i Stockholm ur synpunkten av en dyrortsgruppering icke kunna jämföras med landsortens. Och det är just denna hyreskostnadsjämförelse som vi motionärer anse bli missvisande. I storstädernas hyresbelopp ingå utgifter för sådant som icke kan erhållas på landsbygden eller som kanske inte kan begagnas på landsbygden, jag tänker nu på sådana lyxvåningar där det finns kylskåp och värmeskåp, elektrisk eller gasspis, parkettgolv, badrum med alla moderniteter, piskbalkong, sopnedkast, tillgång till hiss, tvätt- och torkrum med elektrisk mangel, fri trappstädning m. m., m. m. Jag bara frågar: vad skulle en sådan våning kosta om den iordningställdes på rena landsbygden?

Jag är fullt förvissad om att många av dessa moderniteter, som nu finnas här i storstaden, icke krävas i samma utsträckning på landsbygden. Men jag vill också ställa den frågan: Vilken av dessa våningar, den i Stockholm med alla moderniteter och den som i regel finns på landsbygden, kräver mest av en husmor? Det står väl ganska klart, att moderniteterna i Stockholm inbespara husmodern många steg som en husmor i landsbygdshemmet måste taga. Resultatet härav måste bli, som herr von Seth också mycket riktigt påpekade, att det blir mer arbete på landsbygden, och därav följer i sin tur, att landsbygdens husmödrar mer tvingas att ha hembitråde — för en relativt stor kostnad. Och den kostnaden kalkylerar man icke alls med i den nya utredningen. Det är bland annat av denna anledning som vi motionärer anse, att denna hyreskostnadsjämförelse är missvisande.

Det finns emellertid även andra frågor som sammanhännga med dyrortsgrupperingen och som böra beröras. Mer och mer börjar det bli riksnoterig på alla de varor som säljas, oavsett om de säljas i storstaden eller på landsbygden. Billigheten på landsbygden kan många gånger betyda ett sämre urval av varor och förnödenheter, och därigenom vållas en lägre levnadsstandard. I många fall

Ang. allsidig prövning och utredning av frågan om dyrortsgrupperingen.
(Forts.)

måste kanske den som bor på landsbygden frakta sina varor betydliga avstånd, varigenom man också får kännning av fraktkostnaderna. Många av de inköp som tidigare gjorts i landsbygdsaffärerna börja nu mer och mer på grund av motorismens utveckling att verkställas i städerna, där man har större urval av varor och förnödenheter. Vi känna väl också alla till att det finns livsmedel, som äro betydligt billigare i Stockholm än i landsorten. Jag förstår nu väl, att storstädernas invånare gärna skulle vilja få veta, vilka varor som äro billigare där, men jag kan för tillfället bara konstatera, att det finns en hel del varor, som, om de icke äro billigare, dock stå i samma prisklass som på landsbygden. Om en familj, som bor långt ute på landsbygden, skall köpa några varor, får den först och främst skicka en representant, kanske rätt lång väg, och alltså avsätta betydligt längre tid för dessa inköp än vad exempelvis en familj i Stockholm behöver, som bara kan ringa upp närmaste affär för att få samma varor hemsända. Mina herrar, tid är också pengar, även om det är landsbygdsbefolkningen som i det här fallet blir lidande.

Herr von Seth talade om att man i många fall även kan ekipera sig billigare i Stockholm än i landsorten, och det är ju tidigare omvittnat och känt. Jag må också tillägga, att i storstäderna finns det tillgång till billig sjukvård, tandvård och billiga studie- och fortbildningskurser. Nu säger kanske någon att detta är kommunalt anordnade förmåner, och det är ju fullt riktigt. Men även till skatterna tar man hänsyn vid fastställande av dyrort. Om jag tar Skaraborgs län som exempel, så ligga skatterna där betydligt högre än i Stockholm, i medeltal utgöra de 12 procent mot Stockholms omkring 8 procent av inkomsten. Betänker man att även landsbygdens folk vill försöka hålla sina barn i högre skolor, så är det ganska klart att landsbygden även på den punkten är betydligt handikapad.

På grund av alla dessa anledningar finns det vissa tjänstemän, som söka och få anställningar i Stockholm, ett par lönegrader lägre än deras förutvarande tjänst i landsorten berättigat dem till. Jag känner fall, då en lektor i landsorten söker adjunktur i huvudstaden, där han får ett par lönegraders lägre inkomst, men ändå anser att han får tillräcklig kompensation genom de förmåner i övrigt, som huvudstaden har att bjuda honom. Det finns kyrkoherdar ute på landsbygden, som med glädje skulle söka komminister i huvudstaden eller andra större städer för att därigenom erhålla storstadens förmåner.

Jag har en känsla av att det system, som varit utformat och i viss mån även är utformat i det nya utredningsförslaget, mera varit en gradering av anspråken på livet än en gradering av dyrheten på respektive platser. Jag har, herr talman, som motionär inte begärt, att det rådande systemet skall slopas, utan endast anhållit att frågan skall förutsättningslöst utredas, innan den föreslagna dyrortsgrupperingen på nytt fastställs för en tidrymd av tio år. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr von Seth och mig väckta motionen i detta ärende.

Herr **Andersson** i Malmö, som nu för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Jag vill bara liksom beträffande herr von Seths anförande konstatera, att även alla de synpunkter som framhållits av herr Kyling ventilerats i det dyrortsgrupperingsbetänkande, som riksdagen biföll 1938.

Nu vill jag endast fråga motionärerna: På vilken punkt är det herrarna vända sig mot det nya förslaget till dyrortsgrupperingsförfarande? Låt oss lämna det gamla, som inte längre skall tillämpas. Vilken punkt avse invändningarna? Då herr Kyling påpekar skillnaden i standard i Stockholm och på landsbygden, skall jag be att få säga att den saken är fullkomligt klar. Man har ju i det nya

Ang. allsidig prövning och utredning av frågan om dyrortsgrupperingen.

(Forts.)

förslaget tagit hänsyn härtill och kompenserat landsbygden på ett berättigat sätt. Jag kan sluta med att säga att om den prisnivellering som ägt rum under de senaste åren skulle fortfa- ra, så kommer hänsyn därtill att tagas på ett rättvist sätt i det nya dyrortsgrupperingsförfarandet.

Vidare anförde:

Herr Onsjö: Herr talman! Det är nog så som herr Andersson i Malmö sade i sitt första anförande, att denna diskussion är tämligen meningslös, all- denstund den ju gäller en ordning som är på avskrivning, så att säga, och något nytt skall komma i stället. Emellertid kan man inte komma ifrån att även den nya ordningen väsentligen bygger på den gamla, och därför kan man riskera, att många av de uppenbara orättvisor som det nuvarande systemet innebär också skola bestå, och av den anledningen kan det kanske vara motiverat att denna diskussion i viss mån även kommer att röra sig om det gamla systemet. Det är väl heller ingen, som vågar påstå, att det nuvarande systemet är rättvist, utan alla reagera mot ett sådant påstående.

En dyrortsgruppering som sådan kan kanske vara motiverad, men den nu- varande dyrortsgrupperingen lider, såvitt jag kan förstå, av det felet, att den i alltför hög grad bygger på felaktiga förutsättningar och uppgifter. Såsom sagts här förut, växer det därför ute i landet fram ett missnöje med dyrorts- grupperingssystemet, och man kräver likställighet och rättvisa — inte mer och inte mindre — för landsbygdens folk. Talar man med t. ex. en tjänsteman eller vem det vara må, som tidigare haft anställning i landsorten men som nu bor i Stockholm, så finner man, att vederbörande har svårt att förstå orsaken till att han blivit kompenserad i så hög grad i löneavseende, när han samtidigt kommit i åtnjutande av de förmåner som det innebär att bo i Stockholm.

Enligt min mening är det en angelägenhet av första ordningen, att detta orätt- visa system i mesta möjliga mån utbytes mot ett rättvisare system. Det nuva- rande systemet har enligt min mening mycket kraftigt inverkat på hela vårt ekonomiska liv, därigenom att det bidragit till att åstadkomma ett löneläge och en levnadsstandard i städerna, som väsentligt skiljer sig från landsbygdens. Man kan inte komma ifrån att den nuvarande dyrortsgrupperingen i viss mån har så att säga premierat flykten från landsbygden.

Emellertid få vi väl, såsom sagts här förut, hoppas att den nya ordningen skall medföra bättre förhållanden. Med hänsyn till den storleksordning och be- tydelse denna fråga har och då det tillkommit en del nya förhållanden och fak- torer sedan den utredning skedde, som skall ligga till grund för den nya ord- ningen, anser jag att det kunde vara motiverat att tillstyrka motionen, men även om vi alla äro ense om att en ändring är motiverad, förstår jag, att den nu skulle stöta på sådana svårigheter, att det inte är möjligt att företaga den. Därför kan man inte göra annat än hoppas att den nya ordning, som skall införas, kom- mer att leda till rättvisare förhållanden på detta område.

Jag vill således nöja mig med att uttala den förhoppningen, att det dyrorts- grupperingssystem, som skall införas, kommer att åstadkomma större rättvisa, och jag har, herr talman, intet yrkande.

Häruti instämde herr *Andersson* i Vigelsbo.

Herr Hansson i Rubbestad: Herr talman! Det är inte min mening att här gå in på något försvar av dyrortsgrupperingen. Jag anser nämligen, att dyrortsgrupperingen är en kristidsprodukt, som det vore lyckligt om man så

Ang. allsidig prövning och utredning av frågan om dyrortsgrupperingen.
(Forts.)

snart som möjligt kunde få bort, och då jag deltog i utredningsarbetet inom 1936 års lönekommitté syftade jag också till detta.

Men när jag under detta arbete trängde in alltmer i frågan, fann jag, att det inte är så lätt att åstadkomma en rättelse härvidlag. Det går inte att utan vidare taga bort ett så inrotat system som detta. Förutsättningen för ett borttagande av dyrortsgrupperingen vore ju att antingen lönerna inom de högsta dyrortsgrupperna sänktes eller lönerna inom de lägsta dyrortsgrupperna höjdes. Var och en, som sysslat litet med lönefrågor, känner emellertid säkert till, att det första alternativet, nämligen att sänka en del löner, är någonting som inte är lätt att genomföra i praktiken, och då återstår bara den möjligheten att höja lönerna inom de lägsta ortsgrupperna. Det visade sig emellertid, att en sådan höjning skulle ha medfört så oerhörda kostnader för staten, att jag för min del ansåg det omöjligt att taga det steget på en gång. Däremot arbetade jag inom kommittén på att direktiven för dyrortsgrupperingen skulle bli sådana, att det åstadkommes större rättvisa och en successiv utjämning. Det förslag, som lönekommittén kom med och som herr Andersson i Malmö här rätt utförligt redogjort för, syftade också just till att skapa större rättvisa.

Det nuvarande dyrortsgrupperingssystemet är onekligen behäftat med ganska stora brister. Först och främst vill jag framhålla, att man till grund för beräkningen av dyrorterna lagt en s. k. avkortad budget, vilken omfattar endast omkring 60 procent av samtliga levnadskostnader. Och däri ingå just de poster, som äro betydligt högre på dyrorterna, t. ex. hyror, livsmedel och en del andra saker. Det föreligger ju härvidlag en betydande skillnad mellan t. ex. Stockholm och landsbygden. Återstående 40 procent av levnadskostnaderna, som avse förnödenheter, vilka äro ungefär lika dyra inom lägsta dyrortsgrupp som högsta, har man beräknat proportionellt lika högt. På detta sätt har man alltså fått en oriktig grund för dyrortsgrupperingen, och det är detta, som 1936 års lönekommitté velat rätta till genom att föreslå att hänsyn skulle tagas till samtliga levnadskostnader och icke endast till den s. k. avkortade budgeten. När riksdagen i fjol behandlade denna fråga, godkände också riksdagen detta.

Vidare har vid dyrortsgrupperingen värdesättningen av bostäderna varit mycket orättvis. Bostadskostnaderna utgöra ju den största posten i budgeten, och det har, såsom ett par talare här framhållit, varit orättvist att man icke tagit hänsyn till skillnaden i bostadsstandard, när det gäller dyrorterna och den rena landsbygden. Även detta förhållande har lönekommittén sökt rätta till, i det att man föreslagit, att såväl när det gäller landsbygden som en del mindre orter skulle till grund för beräkningen av bostadskostnaderna läggas byggnadskostnaderna i stället för hyresvärdena. Därigenom kan man se vilka bostadstyper, som äro jämförbara — byggnadskostnaderna äro ju, som vi veta, i stort sett nästan lika höga på landet som i städerna åtminstone vad materialen beträffar. Man torde därför kunna förvänta, att en rättvisare uppskattning av bostadskostnaderna skall kunna ske genom den nya ordningen.

Man kan emellertid inte komma ifrån, att det är vissa omkostnader, som äro högre i städerna än på landet. Det har sagts här, att det inte är nämnvärt dyrare att leva i städerna än på landsbygden, men vid en närmare undersökning av dessa förhållanden måste man ändå konstatera, att det föreligger vissa omständigheter, som gör det dyrare. 1936 års lönekommitté har gjort en rätt vidlyftig utredning beträffande alla de faktorer, som härvidlag kunna spela in, och man kunde då konstatera, att vissa omkostnader äro högre. Det är två faktorer, som naturligtvis framför allt medverka till en sådan fördyring, näm-

Ang. allsidig prövning och utredning av frågan om dyrortsgrupperingen.

(Forts.)

ligen skatterna och hyrorna. Herr Andersson i Malmö omnämde, att vi i lönekommittén varit inne på den tanken, att man skulle försöka förenkla hela dyrortsgrupperingssystemet genom att endast lägga dessa två faktorer till grund för dyrortsgrupperingen. Efter utredning kunde vi emellertid konstatera, att det endast vore i Stockholm, som man skulle vinna på en sådan ordning, medan man på andra orter, t. ex. i Norrland, där hyrorna äro jämförelsevis måttliga men livsmedlen avsevärt dyrare, skulle bli i ganska hög grad missgynnad. Vi funno det alltså omöjligt att gå fram efter denna linje, om man vill åstadkomma en något så när rättvis gradering.

När herr Kyling här gjorde gällande, att befattningshavare på landsbygden vilja flytta från landet till städerna, där det skulle vara förmånligare för dem att bo, så kanske han därvid tänkte på folkskollärarna. Jag vill därför erinra om att vid den lönereglering, som år 1937 vidtogs för folkskollärarnas vidkommande, bestämdes att för fri bostad skulle ske ett visst löneavdrag, baserat på dyrortsgrupperingen. För en bostad om tre rum och kök skulle avdraget på A-ort utgöra 564 kronor, på B-ort 738 kronor, på C-ort 912 kronor, på D-ort 1,086 kronor, på E-ort 1,260 kronor, på F-ort 1,434 kronor, på G-ort 1,608 kronor, på H-ort 1,782 kronor och på I-ort 1,956 kronor. Om man ser efter, hur detta gestaltar sig i praktiken, så finner man, att t. ex. en folkskollärare på landsbygden, som står i 15:e löneklassen och bor på billigaste ort, alltså A-ort, har en lön av — jag räknar därvid inte med dyrtidstillägg utan bara med den fasta lönen — 2,886 kronor, sedan avdrag gjorts för den bostad om tre rum och kök plus fri vedbrand, som han åtnjuter. En folkskollärare i samma löneklass och bosatt inom högsta dyrortsgrupp, t. ex. här i Stockholm, erhåller, sedan avdrag för bostad gjorts, endast 2,694 kronor i lön, alltså 192 kronor mindre än den folkskollärare, som är bosatt på landsbygden. Samma är förhållandet, när det gäller 17:e löneklassen. Där får en folkskollärare, bosatt på A-ort, 12 kronor mer än den, som bor på B-ort, och så undan för undan för varje dyrortsgrupp, så att en folkskollärare bosatt i Stockholm får 96 kronor mindre i lön än en folkskollärare, som bor på A-ort på landsbygden, om man räknar avdraget för fri bostad.

Denna dyrortsgradering av avdraget för fri bostad i enlighet med dyrortsgrupperingen i dess helhet medför alltså, att de högre hyror, som utgå i städerna, i stort sett motväga de ökade löneförmåner, som befattningshavarna i städerna åtnjuta.

Herr von Seth nämnde, att det finns en kraftig opinion mot dyrortsgrupperingen, och jag vill säga, att man har nog litet var lagt märke till att det agiterats i den riktningen i tidningarna. Ser man närmare efter, finner man, att en stor del av dem, som bedriva sådan agitation, just äro lärare på de billigare orterna, som naturligtvis tro, att de på detta sätt skola kunna förbättra sin löneställning. Men det är klart, att om dyrortsgrupperingen skulle borttagas, skulle det också ske en utjämning av avdragen, och jag tror därför knappast, att denna agitation kan medföra några förbättringar för lärarna utan tvärtom kanske försämringar.

Jag tror således, att man gott kan avbida resultatet av det nya dyrortsgrupperingssystemet, vilket enligt min mening bör kunna skapa större rättvisa. Jag tror också, att det är rätta tillvägagångssättet för att så småningom försöka få bort dyrortsgrupperingen, att man går fram successivt och inte i alltför snabb takt.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. allsidig prövning och utredning av frågan om dyrortsgrupperingen.
(Forts.)

Herr **Lundell**: Herr talman! Statsutskottet har ju i sitt här föreliggande utlåtande synnerligen summariskt avfärdat denna motion. Det är detta summariska avfärdande, som närmast har uppkallat mig. Man kan väl ändå inte komma ifrån, att det här gäller en fråga av så oerhört stor betydelse, att den bör ägnas större uppmärksamhet än vad statsutskottet nu har gjort.

Utskottet säger här, att »en revision av den allmänna dyrortsgrupperingen allenast i ringa mån torde vara ägnad att främja det i motionen angivna syftet att motverka landsbygdens avfolkning». Det uttalandet kan väl utskottet knappast stå för. Det skulle ju betyda, att man motsätter sig all revision, även av det system vi nu ha lika väl som av det nya system, herr Andersson i Malmö talade om. Detta statsutskottets uttalande är således alldeles ohållbart.

Motionärerna ha här närmast tagit sikte på dyrortsgrupperingen av lönerna, men man bör komma ihåg, att dyrortsgrupperingen tillämpas även i två andra avseenden, nämligen när det gäller de skattefria avdragen och folkpensionerna. I alla dessa fall lägges ett och samma material till grund för beräkningarna, nämligen undersökningen av levnadskostnaderna inom landets olika kommuner. Vi kunna alltså inte se bort ifrån att det är på tre fronter, som det gör sig märkbart, om uppskattandet av levnadskostnaderna på olika orter sker på ett orättvist sätt. Nu förhåller det sig ju så, vilket framhållits här inte bara av dem, som talat för motionen, utan även av andra, att olikheten i levnadskostnader på skilda orter huvudsakligen är beroende av bostadskostnadernas växlande storlek. Men det är ovedersägligt, att olikheten i bostadskostnader, när det gäller städerna och landsbygden, i allra högsta grad är betingad av olika bostadsstandard. Det är detta förhållande, som man hittills tagit alltför liten hänsyn till, när man undersökt levnadskostnaderna.

Nu säger herr Andersson i Malmö, att förhållandena komma att bli mycket bättre efter det beslut, som riksdagen fattade i fjol, och han hänvisar till vad statsutskottet då uttalade angående dyrortsgrupperingen och frågar, vilka punkter i statsutskottets uttalande det är, som motionärerna egentligen rikta sig emot. Jag skulle vilja vända på saken och fråga herr Andersson i Malmö, vilka punkter i statsutskottets utlåtande i fjol det är, som herr Andersson anser skall göra det möjligt att åstadkomma så stora förändringar på detta område. Jag har statsutskottets ifrågavarande utlåtande, nr 161 för förra året, här framför mig. Det finns där ett stycke av ungefär en halv sidas längd med rubriken »Dyrortsgrupperingen», där det talas om dessa förhållanden. Jag förmodar, att det är vad som där säges, som herr Andersson stöder sig på, och jag undrar därför, om inte herr Andersson möjligen missminner sig i fråga om vad utskottet i detta fall uttalat, ty utskottet har där fäst ganska litet avseende vid sådana synpunkter, som här i dag framförts. Vad man egentligen där mest säger är att man bör beakta »de reformförslag härutinnan, som lönekommittén framlagt och som i främsta rummet avse utfyllnad av den tillämpade konsumtionsbudgeten till att omfatta hittills icke medtagna varuslag». Det är en fullständigare undersökning av levnadskostnaderna på olika orter genom medtagande av flera varuslag och omkostnader, som man där vill ha. I de tre sista raderna i stycket heter det till slut, att arbetet bör »genom lämpliga anvisningar till de lokala kommunala myndigheterna o. dyl. så organiseras, att möjligast tillförlitliga prisuppgifter lämnas från de olika i undersökningarna ingående orterna, under tillbörligt beaktande av kvalitets- och andra på prisförhållandena inverkan faktorer». Det är alltså egentligen bara med ett enda ord, som statsutskottet i detta utlåtande berör frågan om att man bör taga hänsyn till kvalitetsfaktorerna. Men frågan om kvaliteten kan ses på många olika sätt, och jag tror, att detta utlåtande inne-

Ang. allsidig prövning och utredning av frågan om dyrortsgrupperingen.

(Forts.)

håller alldeles för litet på den punkten för att i framtiden ett verkligt rättvist förfarande skall kunna komma till stånd.

Jag återkommer till statsutskottets uttalande, att en revision endast i ringa mån skulle vara ägnad att främja det i motionen angivna syftet att motverka landsbygdens avfolkning. Men riksdagen har ju tidigare i många fall visat, att den anser, att en rättvis lösning av olika frågor har en mycket stor betydelse för förhållandet mellan städer och landsbygd. Som kammarens ledamöter torde minnas, gjordes i fjol en stor reform på skatteområdet, i det att man efter en framstöt från befolkningskommissionen införde ett nytt system för familjeavdrag med hänsyn tagen till familjernas olika storlek, vilket man tänkte sig skulle komma att få ett stort inflytande på den framtida befolkningsstillväxten i vårt land. Det är klart att på samma sätt måste det för förhållandet mellan stad och land ha mycket stor betydelse, om beskattningen genom en bättre beräkning av ortsavdragen blir rättvisare. Såsom jag redan tidigare framhållit, vila dessa beräkningar på precis samma utredningsmaterial, som det här är fråga om att insamla.

Likaså är ju från debatterna om dyrortsgrupperingen av tilläggs pensionerna riksdagen fullt underkunnig därom, att det för en blivande folkpensionär, som eventuellt tänker flytta från en ort till en annan, spelar en betydande roll, hur stor tilläggs pension, han kan få på den nya boningsorten. Man kan därför omöjligt påstå, att det sätt varpå dyrortsgrupperingen sker är av ringa eller ingen betydelse för motsatsförhållandet mellan stad och land. Om den rättelse, som i detta avseende bör tillskapas, bör ske därigenom att dyrortsgrupperingen helt avskaffas, därom vill jag inte uttala mig, men ditåt syfta ju inte heller, så vitt jag förstår, motionärerna i detta sammanhang.

Det torde även vid en fullt rättvis levnadskostnadsundersökning visa sig, att kostnaderna för en bostad av viss storlek i Stockholm och exempelvis i Gränna äro rätt så olika stora. Räknar man till exempel med en bostad av precis samma kvalitet i Stockholm och i Gränna men likväl vid en jämförelse mellan dylika fullt jämlika objekt finner, att kostnaderna ställa sig olika i de båda städerna, ja, då är naturligtvis en dyrortsgruppering fullt befogad.

Jag förmodar att man dock skall finna, att differensen mellan de olika grupperna bör minskas rätt så mycket i förhållande till vad som nu gäller, och att även antalet dyrortsgrupper bör rätt väsentligt minskas. Jag tror för min del inte, att det ligger någon rättvisa eller något förnuft i att man i fråga om lönegrupperna, såsom herr Hansson i Rubbestad nämnde, snarare skulle öka antalet dyrortsgrupper än minska dem.

Det som i detta sammanhang intresserar mig är dock inte jämförelsen mellan levnadskostnaderna i Stockholm och i Gränna utan det förhållandet, att rättvisa bör skapas mellan en ort vilken som helst på landet och en stad vilken som helst. Vid en beräkning av levnadskostnaderna på landsbygden måste man oundgängligen ta hänsyn därtill, att bostäderna på landsbygden i regel äro betydligt sämre än bostäderna till exempel i Stockholm eller i Gränna, detta såväl i fråga om själva utförandet som ock i fråga om utrustningen med olika bekvämligheter och dylikt. Jag tror således, att en fullt rättvis lösning i sinom tid måste leda till färre grupper eller till kanske rent av ingen dyrortsgruppering, i det att bostadsstandarden på landsbygden bör räknas upp till att bli fullt jämförlig med den i städerna.

Utskottet har ju avfärdat den här motionen mycket summariskt. Utskottet kan emellertid vara ganska säkert på, att själva saken inte avfärdas så där lätt. Det är så många olika intressen förbundna med denna sak, grupperingen såväl av lönerna som av skatteavdragen och av folkpensionerna, att frågan

Ang. allsidig prövning och utredning av frågan om dyrortsgrupperingen.
(Forts.)

säkert kommer tillbaka. Skulle det bli så, att frågan komme tillbaka i form av en kungl. proposition, är jag ganska övertygad om, att statsutskottet inte skulle avfärda den så summariskt som det nu gjort. Då komme säkert statsutskottet att utan att blinka svälja det som utskottet nu så lättvindigt avfärdar. Jag undrar dock, om det inte vore bättre att statsutskottet toge lika stor hänsyn till själva saken, när frågan kommer före första gången, som när den kommer andra gången, så att utskottet inte måste desavuera sig självt.

Jag ber, herr talman, att med stöd av det sagda få yrka bifall till motionen.

Herr Osberg: Herr talman! Vi kunna vara motionärerna tacksamma för att de åtminstone bragt denna fråga på tal. Frågan är långt aktuellare nu än den någonsin varit, detta beroende på den utjämning i levnadskostnaderna, och då särskilt livsmedel, som i förhållandet mellan stad och land numera kommit till stånd.

Herr Hansson i Rubbestad påpekade, att hyrorna äro högre i städerna än på landsbygden. Ja, naturligtvis kunna vi inte komma ifrån, att hyrorna ställa sig något högre i städerna än på landsbygden, men det är väl dock inte hyrorna som ensamt skola vara utslagsgivande i detta fall. Vi kunna ju välja andra exempel. Vi ta en tjänsteman, som placeras ute på landsbygden, och som begåvats med en stor barnskara. Hans ekonomi och samhällsställning kan vara sådan att han vill låta sina barn få en skolutbildning, som går utöver folkskolans. Han är då vanligen hänvisad till att låta barnen gå i skola i närmaste stad. Vad betyder detta för en tjänsteman, som inte har en alltför stor lön? Ja, mången gång måste han ordna med särskilt skolhushåll i staden, och, om han vill låta sina barn få samma skolutbildning som står stadsbarnen till buds, kommer detta att kosta honom stora summor. Den som bor i staden har inga särskilda utgifter, ty barnen bo och äta hemma, och skolavgifterna äro ju minimala.

Hela löneskalan för de statsanställda är alldeles för tillkrånglad. Herr Hansson i Rubbestad sade, att han hoppades på en utjämning på detta område. Jag får för min del säga, att det inte vore en dag för tidigt, om man komme till en uppgörelse här. En person, som bor på landet och som behöver köpa skodon eller kläder, han far till staden, där det finns mera att välja på och där dessa saker äro billigare, om han nu inte vill gå till en skraddare och beställa. Det är med hänsyn till bland annat sådana exempel som jag här valt, inte en dag för tidigt, att man börjar riva litet mera i dessa frågor.

Vårt sätt att fixera den lön, som en statsanställd skall ha, verkar i många fall rent av löjligt. Jag minns från en debatt här för några år sedan en talare, som räknat ut, att när det ville sig som värst, fanns det 1,001 olika faktorer att ta hänsyn till vid lörens bestämmande. Någon anmärkte också, att detta påminde om sagan »Tusen och en natt». Det kan inte vara till bättnad att ha ett så tillkrånglat lönesystem. Värner Rydén sade också en gång, att han för sin del endast kände en person, som verkligen förstod sig på detta lönesystem, så tillkrånglat som det var; jag vet nu inte, om han syftade på sig själv eller på någon annan. Man förstår ju, att det behövs väldiga staber av tjänstemän för att räkna ut vad den ene eller den andra skall ha i lön. Det är väl heller inte hela världen, om det skiljer på något tiotal kronor i lön för den ene tjänstemannen jämfört med en annan, att man bara för sådana bagateller skall behöva ha en så dyrbar löneapparat som den vi nu ha.

Jag tackar ännu en gång motionärerna för att de fört frågan på tal. Detta spörsmål kan inte tillbakavisas, utan en rättelse måste, så snart som möjligt

Ang. allsidig prövning och utredning av frågan om dyrortsgrupperingen.

(Forts.)

hoppas jag, komma till stånd. Det tjänar väl ingenting till att yrka bifall till motionen, som väl trots allt faller. Jag hoppas emellertid, att motionärerna inte låta sig förfäras, utan att de skola komma åter till ett annat år. De skola säkert så småningom vinna gehör för sina strävanden.

Herr **Andersson** i Malmö: Herr talman! En av motionärernas sympatisörer uppkallade mig på nytt i debatten.

Herr **Lundell** fann, att statsutskottet alltför summariskt avfärdat denna motion. Men jag frågar då: hur skulle statsutskottet kunna handla på annat sätt än det gjort, då riksdagen så sent som förra året beslöt en dyrortsgruppering efter nya grunder? Hur skulle utskottet nu kunna riva upp detta beslut och föreslå en ny utredning på en punkt, som riksdagen så sent som 1938 tog ställning till? Herr **Lundell** tyckte inte om statsutskottets utlåtande i andra avseenden heller, och han fann motiveringen ohållbar. Det finns nu i statsutskottets utlåtande ett omdöme fällt om den inverkan, dyrortsgrupperingen som sådan kan ha på flykten från landsbygden. Jag skall villigt medgiva, att man kan diskutera, om utskottets uppfattning på denna punkt är riktig. Det är givet att det kan råda många och delade meningar, om och i vad mån dyrortsgrupperingen spelar in i fråga om flykten från landsbygden. Personligen håller jag nog före, att det hade varit riktigast, om statsutskottet inte i detta avseende fällt något värdeomdöme.

Med anledning av min fråga till motionärerna, om och på vilken punkt de önskade en ändring i den dyrortsgruppering av tjänstemännens löner, som 1936 års lönekommitté föreslagit och som återfinnes i 1938 års proposition, gjorde herr **Lundell** mig en motfråga. Herr **Lundell** ville vända på saken, och han undrade, om det egentligen inte var jag som borde försvara statsutskottet och 1938 års proposition. I det avseendet vill jag säga, att om man motionerar och föreslår ändringar, är det väl ändå motionärerna, som skola framställa förslag och motivera dessa, och inte vi, som företräda en annan ståndpunkt. Jag vill emellertid fästa herr **Lundells** uppmärksamhet på, att jag i mitt anförande inte nämnde statsutskottets förslag av år 1938 utan Kungl. Maj:ts proposition, vilken i sin tur tagit upp 1936 års lönekommittés förslag beträffande dyrortsgrupperingen. Min fråga gällde huvudgrunderna i det nya förslaget till dyrortsgruppering.

Jag skall emellertid villigt och gärna svara herr **Lundell** på hans fråga, om och i vad mån detta nya dyrortsgrupperingsförfarande kan komma att inverka. Det är på många, många punkter det nya förfarandet är olika och bättre än det gamla. De tvenne väsentliga punkterna i det avseendet ha vi redan ventilerat, men jag vill ännu en gång stryka under dem. Den första olikheten gäller själva uppskattningen av bostädernas hyresvärde på land och i stad. En lika bostadsstandard bör enligt min mening krävas — och har också krävts. Den andra olikheten gäller frågan om familjebudgetens komplettering till att omfatta 85 å 90 procent av levnadskostnaderna i stället för som nu 60 å 65 procent. Detta är mitt svar på herr **Lundells** fråga.

Herr **Lundell** framhöll vidare, att vi ha dyrortsgruppering inte bara i fråga om lönerna utan även i fråga om skatterna och folkpensionstilläggen. Detta är alldeles riktigt. I fråga om tilläggspensionernas dyrortsgruppering spela emellertid en hel del andra faktorer in, vilka inte gälla i här ifrågavarande avseende. Men, herr **Lundell**, och mina damer och herrar, detta system är, såsom jag redan understrukt, av stor vikt, inte endast för statstjänarna och skattebetalarna och folkpensionärerna utan för hela vårt folk. Jag underskattar inte denna fråga; det är sättet för dess behandling här, som i någon

Ang. allsidig prövning och utredning av frågan om dyrortsgrupperingen.
(Forts.)

mån kan underskattas. Denna fråga får en allt större och större betydelse för hela vårt industriella liv. Avtal efter avtal träffas med hänsyn tagen till socialstyrelsens dyrortsberäkningar, vilka ju alltmer läggas till grund för lönesättningen på den privata arbetsmarknaden. Inte minst ur denna synpunkt är det av vikt att vi ha ett dyrortsgrupperingsförfarande, som trots alla sina brister — något fullkomligt system skola vi inte tänka på — är det för ögonblicket bästa möjliga. Så beskaffat är enligt min mening det nya förfarandet. Kunnna vi emellertid efter hand få förbättringar i detta system och därigenom komma idealet så nära som möjligt, är jag övertygad om, att detta av oss alla skall hälsas med glädje.

Herr Jansson i Falun: Herr talman! Den fråga, som vi i dag diskutera, var ju före här i riksdagen så sent som 1938, då riksdagen tog principiell ståndpunkt till dyrortsgrupperingen. Jag beklagar livligt, att de herrar, som nu ha så mycket att säga i frågan, hade så litet att säga förra året.

Jag har för min del alltid ansett dyrortsgrupperingen för ett tilltag på gott och ont. Jag anser nämligen, att det i vår tid med dess goda kommunikationer är onödigt att skapa till så många olika dyrorter. Trots denna min uppfattning kan jag inte finna, att det skulle stå i överensstämmelse med den praxis, som tillämpas inom statsutskottet, om vi nu påkallade statsmakternas uppmärksamhet uti en sak, som så sent som föregående år var föremål för riksdagens behandling i samband med antagandet av det avlöningsreglemente, vilket skall träda i kraft redan den 1 juli innevarande år.

Herr Lundell må vidare veta, att vi inom statsutskottet ingalunda summariskt behandlat denna fråga, utan att vi noggrant satt oss in i de dokument, som förelegat och som vi kunnat hämta uppgifter ur. Jag vill uttala min förvåning över, att en så grundlig man som herr Lundell inte också läst kommitténs utlåtande på omkring 200 sidor. I detta hade han kunnat finna svar på alla de frågor, som han här framställt, och de missnöjesanledningar, som han här uttalat, hade då blivit undanröjda. Vi i statsutskottet ha läst detta utlåtande och därför kunnat stanna vid denna korta motivering i förhoppning om att snart nog kunna få se de resultat, som det nya systemet kan leda till. Detta har som sagt, herr Lundell, varit anledningen till att vår motivering blivit så kort. Vi ha inte ansett det mödan lönt eller ens opportunt att nu ge oss in på en sak, som faktiskt redan är avgjord.

Jag ber, herr talman, att få instämma i yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr von Seth: Herr talman! Herr Andersson i Malmö utgick i sitt anförande ifrån, att motionärerna helt och hållet ville stryka dyrortsgrupperingen. Vi ha i motionen resonerat oss fram till, att det finns stora orättvisor på detta område, och att man borde igångsätta en allsidig prövning och utredning av frågan, innan den dyrortsgruppering, som är avsedd att träda i kraft den 1 januari 1941, slutligen fastställs, och att man bör ta hänsyn till de sålunda framkomna synpunkterna, vilka inte vunnit beaktande i den P. M., om jag så får uttrycka mig, som den pågående utredningen fått.

Herr Hanssons i Rubbestad anförande utmynnade givetvis i ett tillstyrkande av statsutskottets förslag. Hörde jag honom rätt, innehöll emellertid hans anförande tongångar, som i huvudsak gingo ut på ett tillstyrkande av motionens syfte.

Herr Andersson i Malmö har här frågat, om motionärerna kunde peka på någonting, som här anförts men som inte innehålles i det beslut, riksdagen

Ang. allsidig prövning och utredning av frågan om dyrortsgrupperingen.
(Forts.)

föregående år fattade. Jag vill svara herr Andersson i Malmö, att det finns en hel del faktorer, vilka inte kunna mätas i pengar, och som därvidlag inte blivit beaktade. Man har till exempel inte beaktat en sådan sak som att det kostar pengar att hålla barn i skolan, att sjukdom i hemmet kostar pengar, och att det kostar pengar, när folk måste resa flera kilometer för att besöka en läkare eller tandläkare. Man har inte heller beaktat sådana saker som kulturella behov o. s. v., o. s. v. Allt detta gör att vissa platser — och då framförallt städerna — kunna betecknas såsom »förmånsorter» i stället för dyrorter. Det är sådana saker vår motion velat fästa uppmärksamheten på, och jag anser det nödvändigt, att vid en utredning hänsyn toges även till dem.

Herr Jansson i Falun sade, att vi i dag inte kunna fatta ett beslut i motionens anda, då riksdagen så sent som förra året fattat sitt beslut i frågan om dyrortsgrupperingen. Jag kan emellertid peka på många, många fall, då lagar och förordningar tillskapats det ena året men nästa år ändrats eller försetts med tillägg.

När vi nu under denna debatt hava fått klart för oss, att det är ganska många, som instämna i motionens syfte, så tillåter jag mig, herr talman, att, då mitt första yrkande i viss mån var informellt, emedan det i motionen icke talas om någon riksdagsskrivelse till Kungl. Maj:t, anhålla att få ändra detta yrkande till en hemställan, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta därom, att frågan om dyrortsgrupperingen toges upp till en allsidig prövning och utredning, innan den dyrortsgruppering, som är avsedd att träda i kraft den 1 januari 1941, slutligt fastställes.

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Herr von Seth kritiserade mig därför att jag i mitt anförande lade i dagen sympatier för motionen, men ändå yrkade avslag på densamma. Härtill vill jag bara säga, att jag till fullo instämmer i motionens syfte, men det oaktat kan jag ej förorda bifall till motionens yrkande om en ny utredning. Utredning är redan verkställd. Det föreligger ett utförligt utredningsmaterial helt nyligen i just alla de avseenden, som åsyftas i motionen. Jag skulle också tro, att om motionärerna känt till den i ämnet föreliggande utredningen, skulle de aldrig väckt sin motion.

Herr **Kyling**: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att instämna i det yrkande, herr von Seth nyss framställde. Jag vill dock, innan jag slutar, säga någonting till herr Hansson i Rubbestad. Herr Hansson i Rubbestad kalkylerar med att speciellt lärare skulle få det sämre, ifall dyrortsgrupperingen slopades. För det första har jag icke talat om något slopande av gällande dyrortsgruppering, och för det andra vill jag ytterligare påpeka ett par saker, som visa, hur läget för närvarande är. Herr Hansson i Rubbestad framhöll, att landsbygdens lärare få betala 564 kronor för sin bostad. Därvid bör beaktas, att läraren är skyldig bebo tjänstebostaden. En stockholmslärare får 1,956 kronor kontant för att hålla sig med bostad. Jag vill bara fråga kammarens ledamöter, om det icke finns en viss möjlighet för dessa lärare eller andra tjänstemän i Stockholm att hyra sig en bostad billigare än för 1,956 kronor och på det viset få en kontant summa över. Jag har en bekant här i Stockholm, som hyr en bostad på 3 rum och kök, betydligt modernare än den bostad, jag har ute på landsbygden. Han betalar i hyra 1,600 kronor för denna bostad, som visserligen icke har tillgång till varmvatten, värmeskåp, kylskåp och en del andra moderniteter. Han får på det

Ang. allsidig prövning och utredning av frågan om dyrortsgrupperingen.
(Forts.)

viset en summa av 350 kronor över. Sedan nu likalönsprincipen blivit genomförd, kommer det kanske att visa sig, att kvinnliga befattningshavare få ännu mera över.

Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att instämma i det yrkande, herr von Seth nyss framställde, och jag ber därför att få sluta med att yrka bifall till detta.

Herr Jansson i Falun: Herr talman! Då herr von Seth ansåg, att ingenting hindrade, att man nu skreve till Kungl. Maj:t och begärde en ny utredning, vill jag med anledning härav framhålla, att om så sker, att en ny utredning begäres i ett ärende, brukar något nytt moment ha tillkommit eller nya förhållanden inträtt. Men vad hava motionärerna anført i motiveringen till sitt yrkande? De hava endast talat om landsbygdens avfolkning. Frågan om landsbygdens avfolkning är sannerligen icke ny för riksdagen. Den hava vi behandlat här flerfaldiga gånger utan att kunna komma till något positivt resultat. Ett principbeslut fattades i fjol. Herrarna hade då tillfälle att bevaka de synpunkter, som ni i dag framhållit. Jag anser därför, att statsutskottet icke haft anledning att förorda en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Herr Lundell: Herr talman! Jag vill endast göra en kort replik i anledning av vad som sagts efter mitt sista anförande. Gentemot herr Andersson i Malmö vill jag påpeka, att det är rätt stor skillnad mellan vad han nu sade, eller att frågan är mycket viktig för hela vårt land, och vad som står i statsutskottets utlåtande, eller att »en revision av den allmänna dyrortsgrupperingen allenast i ringa mån torde vara ägnad att främja det i motionen angivna syftet att motverka landsbygdens avfolkning». Herr Anderssons i Malmö namn står ju dock under statsutskottets utlåtande.

Sedan skulle jag till herr Jansson i Falun vilja säga, att om utskottet i fjol med sitt utlåtande i denna fråga avsåg att få fram en fullt rättvis dyrortsgruppering, så förefaller det mig, som om utskottet hade bort understryka detta något kraftigare i sitt utlåtande än som skett genom det enda ord, som jag i mitt första anförande citerade. Här har från olika håll hänvisats till lönekommitténs utlåtande och till vad som förekommit vid ärendets förberedande behandling. Man får ju ändå hava klart för sig, att riksdagens beslut fattats i anslutning till statsutskottets utlåtande. Det blir vad som står där, som kommer att gälla vid sakens genomförande. Därför hade det sannerligen behövts, att statsutskottet uttalat sig något utförligare på denna punkt. Man kan ju dock icke komma ifrån, att en skriande orättvisa råder. Utskottet borde bestämt hava uttalat sig i den riktningen, att kvalitetskillnaden mellan stad och landsbygd i fråga om bostadsbeståndet bör fullt evalveras.

Herr talman! Jag vill till sist instämma i det ändrade yrkande, som framställts av herr von Seth.

Herr Jansson i Falun: Herr talman! Jag vill bara säga herr Lundell, att statsutskottets utlåtande grundar sig på Kungl. Maj:ts proposition. I Kungl. Maj:ts proposition finnas premisserna.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till det av herr von Seth under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr von Seth begärde emellertid

Ang. allsidig prövning och utredning av frågan om dyrortsgrupperingen.

(Forts.)

votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 62, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det av herr von Seth under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer jämte en motion; och anförde därvid

Ang. anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga några ord i anledning av det uttalande, som innehålles i förevarande statsutskottsutlåtande. Jag tänker icke framställa något annat yrkande än det till vilket statsutskottet har kommit. Jag vill dock påpeka, att man, om man giver en snäv tolkning åt vad som skrives i utlåtandet — särskilt med hänsyn tagen till den i ämnet väckta motionen — bör hava klart för sig, att det kan få konsekvenser, som det är all anledning att fästa uppmärksamheten vid.

Jag ger statsutskottet rätt i att det kan vara rimligt att taga under omprövning att även på landsbygden använda hyreshusformen. Jag förutsätter därvid, att statsutskottet, då utskottet gjort en jämförelse med städerna, menat, att förvaltningen av dessa hyreshus skulle handhavas efter ungefär samma principer, som nu tillämpas i städerna, att förvaltningen således skulle skötas antingen av kommuner eller av allmännyttiga bostadsföretag. På denna linje skulle det säkerligen vara möjligt att lämna hjälp till åtskilliga av dem, som därav äro i behov, men man får icke vara blind för att om man icke fasthåller vid dessa principer det kan leda till en utveckling sådan som den vilken uppskisserats i motionen. Även om man är aldrig så bestämd för att hålla sig endast till landsbygden, så får man icke se bort från att det redan höjts röster för att staten skall utbetala familjebidrag till dem, som bebo vanliga hyreshus. Inför en utveckling av detta slag skulle jag vilja påpeka ett par av de konsekvenser, som ögonblickligen måste följa.

Om man övergår till att till dem, som bebo vanliga privatägda hyreshus, meddela denna statshjälp i form av familjebidrag, så måste givetvis för dylika hus samma bestämmelser gälla och samma kontrollmöjligheter förefinnas som när det gäller fastigheter, ägda av allmännyttiga företag eller av kommuner. I varje sådan privatägd fastighet, där staten utbetalar familjebidrag, måste således omkostnaderna och hyrorna för fastigheten fastställas av statsorganet, precis som sker i de allmännyttiga företagens hus. Så måste ske icke blott beträffande de lägenheter, som upplätas till barnrika familjer med familjebidrag, utan även beträffande övriga lägenheter i husen. Enligt statens principer på detta område bör nämligen avkastningen av sådana fastigheter vara

Ang. anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer. (Forts.)

begränsad. Jag behöver väl knappt fortsätta skildringen för att var och en skall förstå, att man härmed kommer in på ett område, där man har all anledning att vara oerhört försiktig. Om man nu kan säga, att det för landsbygdens vidkommande i stort sett icke finnes någon hyresmarknad, så kan ju detta icke sägas för städers och köpingars — framför allt icke för städers — del. Där kommer man således att röra sig på ett område, där staten genom sina organ påtar sig uppgifter, som säkert fastighetsägarna och motionärerna icke tänkt sig in i, och som för det andra i detta nu säkerligen skulle överstiga statens krafter.

Jag har velat påpeka dessa förhållanden därför att det förefaller mig, som om man, särskilt från motionärernas sida, förenklat sakerna, precis som om det icke skulle vara ett verkligt allvarligt spörsmål, som det här rör sig om. Jag är icke rädd för socialisering, men jag anser att det för närvarande icke finnes någon anledning att socialisera på detta område och därmed åtaga sig ansvaret för hela hyresmarknaden. Om den tiden kommer, då får man väl resonera om saken mera ingående än vad motionärerna i dag synas göra.

Det är dessa synpunkter, jag närmast begärt ordet för att framhålla. Medan jag har ordet, skall jag med herr talmannens benägna tillåtelse säga ett par ord till om denna statliga verksamhet. Efter den utsträckning av statsverksamheten, som man beslöt vid fjolårets riksdag, har man redan hunnit göra den erfarenheten, att det ute i landet finns ett verkligt behov av hjälp, och det är glädjande att konstatera, att landsbygdens kommunala myndigheter i mycket hög grad visat intresse för att försöka hjälpa de stora mindre bemedlade barnrika familjerna, var och en inom sitt område. Det finns nog undantag, men undantagen äro så få, att man icke har anledning att särskilt tala om dem.

Men det är också en annan erfarenhet jag i detta sammanhang vill fästa uppmärksamheten på. Den avser en något längre tidrymd. Den omfattar både städer och köpingar och sträcker sig över en tidrymd av tre och ett halvt år. Jag måste säga, herr talman, att det gläder mig, att man här under de senare åren har nått det resultatet, att den hjälp, som har lämnats åt de barnrika familjerna, har beslutats under anslutning från alla politiska meningsriktningar. Man har varit överens om att här var ett område, där denna sociala hjälpform var av synnerligen stor betydelse. Det har talats mycket om vår befolkningsfråga, men jag skulle vilja presentera den andra sidan av medaljen i dag — alltså inte den som vi tala om vid vissa tillfällen, då vi betona, huru nödvändigt det är att lösa detta problem — och kallt konstatera det faktum, att våra städer under de tre och ett halvt år, som det har funnits möjlighet att hjälpa dem, som framför många andra hava behövt hjälp, ha brustit mycket i sina skyldigheter på denna punkt. Inom statens byggnadslånebyrå har man sökt göra en sammanställning avseende förhållandena vid utgången av år 1938 över dels antalet barnrika familjer i våra städer och köpingar, dels huru många av dessa som äro mindre bemedlade, och dels huru många som bli hjälpta med de medel, som staten ställt till förfogande. Det visar sig då, att de uppgifter om antalet barnrika familjer i städer och köpingar och antalet sådana, som voro mindre bemedlade, som ha framkommit vid denna undersökning, stämma rätt väl överens med det undersökningsresultat, till vilket bostadssociala utredningen kom. Det finns i våra städer och köpingar i runt tal bortåt 19,000 familjer, som äro mindre bemedlade, och som ha över tre barn. Av dessa ha våra städer och köpingar under de tre och ett halvt år, som gått sedan riksdagen beslöt bostadshjälpen, hjälpt 4,100 familjer. Om vi bortse från tjugu

Ang. anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer. (Forts.)

procent av antalet, emedan de måste hänföras till ett sådant klientel, som inte kan bli hjälpt på denna väg, så återstå dock mer än 10,000 barnrika familjer i våra städer och köpingar — landsbygden är ju helt undantagen — som efter tre och ett halvt år ej ha erhållit någon som helst hjälp. Det är ej min mening, herr talman, att här räkna upp dem, fastän det skulle vara intressant att undersöka förhållandena i län efter län, stad efter stad, utan jag vill bara konstatera, att ungefär hälften av samtliga städer i landet ha underlåtit att göra något, och om jag undantager Göteborg, Eskilstuna, Jönköping, Borås och i någon mån Stockholm, så har man nästan anledning att rikta anmärkning mot alla andra städer.

Jag har med detta, herr talman, samtidigt som jag yrkar bifall till vad statsutskottet här föreslagit, blott velat begagna tillfället att fästa uppmärksamheten på, att staten har ställt tillräckliga medel till förfogande för de barnrika, mindre bemedlade familjernas hjälp. Man borde då också ha rätt att förvänta att våra städer och köpingar skulle göra insatser att hjälpa, då det kan ske utan några särskilt stora offer ifrån deras sida.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet; och

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till statens bosättningslånefond m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion om utredning rörande möjligheterna att i kommunallagarna införa rätt till kommunal minoritetsrevision.

Uti en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 36, av herr *Wistrand* hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t, i samband med den av 1937 års riksdag begärda utredningen angående komplettering av kommunallagarnas bestämmelser om revision, ville låta utreda möjligheterna att i kommunallagarna införa rätt till kommunal minoritetsrevision».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

- 1) av herr *Nordström* i Torsby beträffande vissa delar av motiveringen;
- 2) av herrar *Mosesson* och *Albertsson*, utan angivet yrkande;
- 3) av herrar *Herlitz*, *Hagström*, *Lindskog* och *Nolin*, som ansett, att utskottet i anledning av motionen bort föreslå riksdagen att i skrivelse till

Ang. utredning rörande möjligheterna att i kommunallagarna införa rätt till kommunal minoritetsrevision.

Ang. utredning rörande möjligheterna att i kommunallagarna införa rätt till kommunal minoritetsrevision. (Forts.)

Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t i samband med den av 1937 års riksdag begärda utredningen angående komplettering av kommunallagarnas bestämmelser om revision ville låta överväga i vad mån representanter för kommunala minoriteter måtte kunna beredas ökade möjligheter till deltagande i den kommunala revisionen.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Nolin: Herr talman! Vid detta utlåtande äro fogade några reservationer, som visa att meningarna varit ganska delade inom utskottet. Det finns en hel del kommuner, där det har bildats en ganska stark majoritet, och där äro utsikterna ganska små för minoriteter att göra sig gällande vid den kommunala revisionen. Det behöver ej nödvändigt förekomma majoriteter, som äro partipolitiskt betonade, utan det kan också förekomma rent koteribetonade majoriteter. Det invändes visserligen, att kommunala handlingar äro offentliga, och att vem som helst har möjlighet att ta del av kommunens räkenskaper. Men det är ju klart och tydligt, att det vållar stora svårigheter för enskilda personer att ta del av och tränga in i de kommunala räkenskaperna, då de icke göra det i egenskap av revisorer.

Genom bestämmelserna om proportionella val vid utseende av revisorer kunna minoriteterna i vissa fall göra sig gällande. Men härför fordras dock, att minoriteten måste vara ganska stark även vid sådana tillfällen, då minst tre revisorer skola utses. Kommunallagarna fordra emellertid endast, att revisorerna skola vara minst två. Då är det klart, att i ett sådant fall har en minoritet än mindre möjlighet att göra sig gällande och få någon representant bland revisorerna. För att skydda minoriteternas intressen skulle man kunna tänka sig en bestämmelse liknande den, som finnes exempelvis i aktiebolagslagen, där det föreskrives, att en minoritet, bestående av minst en femtedel av bolagsdelägarna, kan påkalla utseendet av en extra revisor. Ätminstone borde en minoritet inom en kommun kunna i högre grad än vad som för närvarande är fallet påverka valet av revisorer.

Med anledning av det anförda tager jag mig, herr talman, friheten att yrka bifall till den av herr Herlitz m. fl. vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Anderson* i Norrköping.

Herr Hallén: Herr talman! Reservanterna ha inte funnit skäligt att formligen anknyta till den av herr Wistrand väckta motionen, vilket förefaller ganska naturligt. Denna bygger nämligen på ett tänkesätt och en åskådning, som är ganska främmande för våra kommunallagar, i det att enskilda personer skulle tillåtas att uppträda och vara verksamma inom kommunen och därvid vara utrustade med vissa befogenheter, utan att det skulle behöva ske samfällt med övriga kommunmedlemmar. Motionärens tanke, att minoritetens representanter först skulle på egen bekostnad få igångsätta en särskild revision av räkenskaperna och sedan, i den mån kommunen därigenom skulle tillföras penningmedel, tillförsäkras en viss prioritetsrätt till dessa medel, öppnar ganska betänkliga perspektiv. Dess bättre ha ej heller reservanterna velat biträda förslaget.

Utskottet påpekar enligt min mening alldeles riktigt, att i den mån ett säkerställande av minoritetens intressen hör till en mera effektiv kommunal revision, kommer denna sak att bli tillgodosedd genom den utredning av denna fråga, som tidigare riksdag har begärt. Utskottet hänvisar också härtill.

Ang. utredning rörande möjligheterna att i kommunallagarna införa rätt till kommunal minoritetsrevision. (Forts.)

För egen del anser jag, att det naturliga sättet för en minoritet att kunna påverka revisionen är att sträva efter ett utökande av antalet revisorer. Det finnes många kommuner, som hålla sig med minst tre revisorer av den allmänna kommunalkassan. Intet hindrar, att man ytterligare utökar antalet. Då måste ju en minoritet i de allra flesta fall komma att få utse en representant, som tillsammans med de övriga revisorerna får deltaga i räkenskapsgranskningen.

Jag tror, att man kan utgå ifrån, att också dessa synpunkter och dessa behov i den mån de kunna göra sig allvarligt gällande, bliva föremål för undersökning i den utredning, som riksdagen redan tidigare begärt. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Mosesson: Herr talman! För några år sedan fanns det här i kammararen en tvivlande Tomas, som vågade fråga, huruvida det fanns anledning förmoda, att Kungl. Maj:t fäste avseende vid vad statsutskottet anförde i sina utlåtanden. Statsutskottets ordförande sade sig då icke kunna tänka sig möjligheten av att Kungl. Maj:t skulle uraktlåta detta. Jag vet inte, herr talman, huruvida Kungl. Maj:t bryr sig om att läsa motiveringen till ett utlåtande från konstitutionsutskottet, när klämman innebär ett avslag på ett yrkande, som en motionär har framställt. Under förutsättning att Kungl. Maj:t kommer att läsa, vad konstitutionsutskottet har sagt i detta avstyrkande utlåtande, bör Kungl. Maj:t finna, att utskottet i sak anser, att motionärens synpunkter äro värda att tagas under övervägande vid den tidigare begärda utredningen. I den förhoppningen skall jag, herr talman, icke ställa något yrkande. Jag har den uppfattningen, att utskottet lika gärna hade kunnat tillstyrka motionen att döma av de vändningar, som återfinnas i motiveringen.

Herr Fast: Herr talman! Jag tror, att man får pressa ordalagen i utlåtandet ganska hårt för att komma till det resultatet, att det i sak innebär ett bifall till motionen. Utlåtandet tager avstånd från hela tankegången om självständig minoritetsrevision. Det anknyter till den utredning, som begärdes år 1937. Jag måste för mitt vidkommande säga, att vad som säges i motionen måste falla inom ramen för denna utredning. Ty vid beslutandet av 1937 års utredning gävos vissa riktlinjer för skapandet av en effektivare kontroll och revision. Jag tror, att herr Mosesson kan vara ganska lugn för att de synpunkter, som finnas i utlåtandet, komma att bli beaktade, även om Kungl. Maj:t inte kommer att läsa det. Ty därest Kungl. Maj:t anser, att 1937 års riksdagsskrivelse bör föranleda en närmare utredning, är det klart, att den kommitté, som blir utsedd — vare sig det blir en utredning inom departementet eller genom en vanlig utredningskommitté — ej kan undgå att observera, vad som efter 1937 har skrivits och sagts i detta ärende.

Hur angelägen man än är att skapa en effektivare kontroll och revision, tror jag inte, att man kan komma längre med ett bibehållande av den kommunala självbestämmanderätten på hithörande område, än vad som utlåtandet ger vid handen. Jag fäster uppmärksamheten på att år 1930 underlättade man denna kontroll genom att medgiva, att revisorerna skulle väljas proportionellt. Men till detta knöt man det villkoret, att de skulle väljas för löpande räkenskapsår. Detta ansågs vara två mycket betydelsefulla punkter. Sedan dess har man inom de frivilliga kommunala organen — jag tänker därvidlag på stadsförbundet och landskommunernas förbund — igångsatt utredningar och skapat ett revisionsinstitut, som kommunerna kunna använda, men som för närvarande kan te sig något dyrbart för vissa kommuner. På den punkten skulle

Ang. utredning rörande möjligheterna att i kommunallagarna införa rätt till kommunal minoritetsrevision. (Forts.)

jag vilja göra en vädjan till Kungl. Maj:t om att med statsmedel förbilliga användningen av detta redan befintliga revisionsinstitut, så att även de landskommuner, som för närvarande icke ha råd att anlita det, kunna göra det. Detta är en ganska betydelsefull sak, och jag hade väntat, att ett initiativ skulle kommit från Kungl. Maj:t för dess användning i olika fall av kommunal kontroll och revision inom ramen för vad som åtminstone hittills ansetts vara lämpligt, nämligen att kommunens beslutande organ skola stå såsom ansvariga.

Jag hemställer om bifall till utlåtandet.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Herlitz m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Ang. upphävande av gällande bestämmelser rörande fattigvårds inverkan på rösträtten vid politiska och kommunala val.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om upphävande av gällande bestämmelser rörande fattigvårds inverkan på rösträtten vid politiska och kommunala val.

Uti en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 69, av herr *Gustavson* i Västerås hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta, att bestämmelserna om att rösträtt ej må utövas av den som är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning måtte upphävas, såväl i riksdagsordningen som i lag om kommunalstyrelse på landet, lag om kommunalstyrelse i stad och lag om landsting, samt att erforderliga lagtexter utarbetas av vederbörande utskott».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

- 1) av herr *Sandegård*, utan angivet yrkande;
- 2) av herrar *Nils Andersson*, *Nilsson* i Göteborg och *Hällgren*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen II: 69 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag till sådan ändring av gällande författningar, att nuvarande bestämmelsen »är av allmänna fattigvården omhändertagen till varaktig försörjning» icke längre måtte anses såsom hinder för utövande av rösträtt.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Nilsson* i Göteborg: Herr talman! Vid ifrågavarande utlåtande ha ett par representanter i reservation hemställt om en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning och förslag till sådan ändring av gällande författningar, att nuvarande bestämmelsen »är av allmänna fattigvården omhändertagen till varaktig försörjning» icke längre måtte anses såsom hinder för utövande av rösträtt.

Enligt gällande författningar tillkommer ej rösträtt den, som är av allmänna fattigvården omhändertagen till varaktig försörjning. När vi diskuterade denna fråga i utskottet, funno vi — samma erfarenhet ha även andra gjort — att denna bestämmelse tolkas mycket olika av myndigheterna på olika orter. Denna tolkning får i vissa fall ett sken av godtycklighet. Ibland lägger man

Ang. upphävande av gällande bestämmelser rörande fattigvårds inverkan på rösträtten vid politiska och kommunala val. (Forts.)

huvudvikten vid uttrycket »är omhändertagen», i andra fall vid »försörjning» och i åter andra fall vid kravet på att försörjningen skall vara »varaktig», för att en diskvalifikation från rösträttens utövande skall äga rum. Av de uppgifter vi ha fått från både Stockholm och andra orter i riket visar det sig t. ex., hurusom man i Stockholm är mycket tolerant vid tolkningen, medan man i landsorten — jag kan nämna Göteborg — är något mera restriktiv. Man finner sålunda i det yttrande, som inkommit från Stockholms fattigvårdsnämnd, att nämnden finner det nära nog överflödigt att påpeka, att den ej ifrågasätter, att någon fattigvårdstagare i den öppna fattigvården skulle upptagas i uppgifterna till röstlängden, även om han i decennier haft sin fulla försörjning av den allmänna fattigvården.

Går man till Göteborg och tar del av de uppgifter, som där lämnas i samma fall, så säger man, att man lämnar in uppgifter till röstlängden för dem, som genom fattigvårdens försorg äro utackorderade i enskilda hem sedan den 1 januari. Bara dessa exempel — jag skall inte ytterligare öka deras antal — vittna om hur godtyckligt man förfar i detta fall med våra gamla. Detta faktum understrykes även i utskottsutlåtandet, där det heter: »Det lärer svårigen kunna förnekas, att detta stadgande icke äger samma tydlighet i sin utformning som den äldre för andrakammarvalen gällande strängare bestämmelsen i ämnet.» Även utskottets majoritet är alltså på det klara med hur olika eller om man så vill säga godtyckligt myndigheterna förfara vid tolkningen av denna bestämmelse.

Vid sidan om denna praktiska syn på frågan finnes även en annan, nämligen den rent humanitära synpunkt, som man kan lägga på behandlingen av de fattiga. Man finner då hur brutalt detta fattigvårdsstreck för de gamla numera gestaltar sig. Det gäller ju visserligen endast 38,000 och några hundra gamla medborgare i detta land, men även om antalet är litet, är det för mig tillräckligt att reagera mot att dessa gamla efter livslångt släp och slit icke blott skola hamna hos fattigvården utan dessutom bestraffas genom att förlora sina medborgerliga rättigheter på grund av sin fattigdom.

Herr talman, jag skall inte vidare utveckla, hur jag sett på denna fråga i utskottet, utan jag vill bara med dessa ord yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottsutlåtandet.

Herr Hallén: Som kammaren torde finna, anför utskottet i det första stycket på sidan 5 som en rent formell anledning att inte ta upp denna fråga nu, att den gränsdragning som måste äga rum mellan, som det heter, den socialvårdande verksamheten och den rena fattigvården kan förväntas ske av den nu arbetande socialvårdskommittén. Man måste förmoda och hoppas, att den oklarhet och osäkerhet, som nu råder i fråga om kommunala pensionstillskott och andra hjälpformer och som gör, att en del pensionärer på ålderdomshem och liknande institutioner erhålla rösträtt på ett ställe men inte på ett annat, skall kunna övervinnas i framtiden. Detta är ett rent formellt skäl till att avstyrka den föreliggande motionen.

Men, herr talman, jag begärde egentligen ordet för att med några ord ytterligare motivera ett uttalande i sista stycket i utskottsutlåtandet, där det heter, att inom utskottet också framhållits, att ett restlöst slopande av detta fattigvårdsstreck måste te sig främmande för rättsuppfattningen inom vida kretsar av vårt folk med hänsyn till den påtagligt beroende ställning i vilken de personer, varom det här är fråga, befinna sig. Det är nämligen så, herr talman, att en åsiktsförskjutning nog i mångt och mycket ägt rum när det gäller detta fattigvårdsstreck. Det är inte den omständigheten, att dessa män-

Ang. upphävande av gällande bestämmelser rörande fattigvårds inverkan på rösträtten vid politiska och kommunala val. (Forts.)

niskor äro fattiga och medellösa, som är det väsentliga, utan det är den karaktär, de i regel få av att se sitt självständiga handlande så radikalt beskuret, som det i verkligheten blir. Det kan verkligen inte vara något intresse för demokratin, att man i en tid som denna, då den attackerats från alla håll, ivrar för rösträtt åt människor, som kunna befaras stå i sådan osjälvständig ställning. Man kan för övrigt i detta sammanhang ägna en tanke även åt de sysslomän och föreståndare på ålderdomshemmen, som lätt kunna utsättas för den mänskliga frestelsen att söka utöva inflytande på det klientel, de ha under sig.

Häremot kan man visserligen invända, att det finns gott om sådana människor, vilkas utövande av rösträtt demokratin egentligen inte är så betjänt av. Det är mycket riktigt; man behöver inte gå till ålderdomshemmen för att finna dylika. Det kan t. ex. vara en gammal far eller mor, som bor hos något av sina gifta barn och bokstavligen äter deras bröd och står i ett beroendeförhållande, som kanske en mindre samvetsöm son eller dotter skulle kunna utnyttja vid en upphetsad valstämning eller liknande tillfällen. Alla ha ju en känsla av att en röst avgiven under sådana förhållanden inte är mycket värd. Det är inte på sådana grunder, som en demokrati bygges upp.

Det finns många andra liknande exempel. Man kan tänka sig människor, vilka stå i helt beroende ställning på grund av sin tjänst, såsom hembiträden och folk i lägre tjänsteställning. En kamrat fäste för någon tid sedan min uppmärksamhet på att de människor, som bo icke på ålderdomshem men på privata stiftelser såsom *pauvres honteux* och andra, kunna råka till dessa stiftelser och deras ledare eller direktörer i en lika stark beroendeställning som till den som handhar ett ålderdomshem. Det är mycket riktigt.

I praktiken måste emellertid detta strecks ifrågasatta restlösa avskaffande komma att i huvudsak gälla åldringarna på våra ålderdomshem. Det sades av en ärad talare före mig, att det är väl obarmhärtigt att lägga sten på bördan för dessa människor, som måst intagas på ålderdomshem, genom att även beröva dem deras politiska rösträtt. Naturligtvis kan det inträffa sådana fall, där dessa människor trots att de äro både 70 eller kanske uppemot 80 år gamla alltjämt kunna vara vitala i det avseendet, att de ha ett starkt politiskt intresse. Men alla kammarledamöter, som själva ha någon förtrogenhet med klientelet på vårt lands ålderdomshem, äro nog villiga att understryka, att det i allmänhet inte förhåller sig på det sättet. Det är nog i stället så, att detta klientel i regel utgöres av verkligt ålderstigna — endast undantagsvis finnas yngre personer — som i de allra flesta fall liksom glidit vid sidan av livet, och deras intresse att deltaga är nog oftast ovanligt ringa. Men här tillkommer en omständighet som man bör observera. Vid den finkamning, som partierna nu för tiden göra inom valmanskåren, falla dessa röstvärningsmöjligheter klart i dagen. Om i en svensk kommun 30 till 40 åldringar finnas samlade på ett ställe, så föreligger lätt en frestelse att söka säkerställa deras röster. Detta sker redan nu på en hel del håll. När man nu föreslår rösträtt för dessa ålderdomshemspensionärer, gör man det kanske inte bara i filantropiskt syfte, därför att man tycker det är synd att de skola mista några rättigheter; det händer kanske att de som förhålla dem till rösträtt spekulera i att de skola få utnyttja deras röster. På senare år har det nog hänt att till sådana anstalter i valtider börjat komma varjehanda husbesökare och valbossar.

Det kanske må vara tillåtet, herr talman, att jag citerar ett gammalt gott uttryck, som säger, att där åtelen är, dit samlas ock örnnarna, eller åtminstone gamarna. Det finns en tendens att söka upp ålderdomshem och dylika anstalter för att söka nästan i flock samla sådana där gamla människor för att få

Ang. upphävande av gällande bestämmelser rörande fattigvårds inverkan på rösträtten vid politiska och kommunala val. (Forts.)

dem till valurnorna. Det finns tidningar, inte minst i Stockholm, som ha den underliga smaken att ibland vid valtillfällen fotografera utslitna människor på 80—90 år, blinda, döva, lemmalytta och lama, som bäras eller ledas av vårdare fram till en vallokal. Man måtte ha en underlig mentalitet och uppfattning om människor, då man kan vilja ge offentlighet åt dylikt. Skall det vara ett bevis på dessa gamla, kanske nästan slocknade människors politiska intresse? Det är nog snarare vårdaren, som går bredvid dem, som hyser ett utomordentligt stort sådant intresse, som inte tycks känna några gränser eller visa några hänsyn.

Jag skulle även vid detta tillfälle vilja passa på att uttala, att det vore högst angeläget om de politiska ivrarna inom alla skilda läger ville visa en ökad hänsyn till dessa gamla, som befinna sig långt in i livets afton, och inte söka att stimulera fram ett politiskt intresse eller driva fram dem till en politisk aktivitet, där de inte själva spontant och frivilligt lägga något sådant i dagen. Visar man förståelse, herr talman, för sådana synpunkter, som jag här sökt göra mig till tolk för, blir man heller inte så angelägen om att restlöst förse ålderdomshemmens pensionärer med rösträtt, vilket här har varit avsett.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Gustavson i Västerås: Herr talman! Det syfte, motionen har velat uppnå, är att på ett område, som rör rösträttsbestämmelserna, skapa klara och tydliga bestämmelser, som icke kunna misstolkas och göras till föremål för en tolkning, som verkar synnerligen orättvis och godtycklig.

Motionären har helt enkelt undvikit att ingå på de synpunkter, som utskottets ordförande här har förfäktat. Förhåller det sig på det sättet, att man inte kan upprätthålla god ordning på ålderdomshemmen i vårt land med andra medel, så lär man ju inte skapa några garantier härför genom rösträttsbestämmelser. Förekommer det överhuvud taget bullrande politisk propaganda på ålderdomshemmen, är ju detta ur alla synpunkter beklagligt.

Jag tror emellertid, att den målning, som herr Hallén har givit av dessa förhållanden, är mycket ensidig och överdriven. Jag har nöjet att sköta valrörelsen för mitt parti i det län, jag representerar, och jag är övertygad om att om något försök att driva propaganda på ålderdomshemmen i detta län överhuvud taget förekommit, så skulle jag ha fått kännedom om det. Under alla de år, jag sysslat med denna verksamhet, har det inte inberättats ett enda sådant fall.

Under sådana förhållanden tror jag inte, att de av herr Hallén åberopade synpunkterna ha någon särskild praktisk betydelse. Behovet av enkla och klara bestämmelser beträffande rösträtten är däremot allmänt vitsordat. Vi skola i detta sammanhang erinra oss, hur en röstlängd kommer till. Det är bland andra fattigvårdsstyrelserna, som skola lämna uppgifter, och dessa uppdraga i allmänhet detta åt ordföranden. I det fall, då det finns en tjänsteman, är det han som får ombesörja saken. Men varken ordföranden eller denne tjänsteman är någon jurist. När han tar fram denna lag, där han läser, att den som är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning icke äger att utöva rösträtt, för han inte det resonemang, som utskottet gör, att huvudsynpunkten måste ligga på själva omhändertagandet. Han har överhuvud taget ingen tillgång till någon sådan uttolkning. Han resonerar i stället på följande sätt: För att jag skall ha rätt att ta rösträtten ifrån någon, så måste han vara omhändertagen av fattigvården. Han skall försörjas av fattigvården, och denna försörjning skall vara av varaktig beskaffenhet. Brister

Ang. upphävande av gällande bestämmelser rörande fattigvårds inverkan på rösträtten vid politiska och kommunala val. (Forts.)

det i bevisningen i något av dessa avseenden, måste vederbörande tillerkännas rösträtt.

Det är denna omständighet, som har gjort att fattigvårdsstrecket numera håller på att i praktiken försvinna, trots att det finns kvar både i grundlagen och i de kommunala lagarna. Betydligt många fler människor än de, som på grund av fattigvårdsstrecket äro berövade rösträtten, äro omhändertagna av fattigvården, antingen på fattigvårdens egna anstalter eller inackorderade på sjukhus, där fattigvården svarar för kostnaderna. Men man har ändå inte ansett sig kunna beröva dessa människor rösträtten annat än till en del. Hur skiftande tolkningen av de gällande bestämmelserna är, har det givits många exempel på. Det är däremot inte riktigt att säga som utskottet här har gjort, att den väsentliga skillnaden råder mellan tolkningen i Stockholm och i den övriga delen av riket. Skillnaderna äro betydligt större mellan olika landskommuner i samma län. Jag har i motionen anfört ett exempel, där en fattigvårdsstyrelseordförande meddelade, att i hans kommun var det ingen som var omhändertagen av den allmänna fattigvården. Det kunde han säga, därför att alla de människor, till vilkas försörjning fattigvården lämnade bidrag, kunde själva genom sina folkpensioner i betydande mån bidraga till sin försörjning. Mellan sådana kommuner och de kommuner, som taga rösträtten ifrån alla, som fattigvården har hand om, är svalet mycket större än mellan Stockholms stad och riket i allmänhet.

Sanningen är den, att förhållandena äro fullkomligt förvirrade på detta område. Fattigvårdsstyrelserna veta icke, hur bestämmelserna skola tolkas. Behovet av nya och bättre bestämmelser är utomordentligt stort. Då man försöker att komma fram till en rimlig tolkning, är det självklart, att man i första hand tänker på möjligheten att få ett prejudikat från högsta instans. Utskottet har emellertid varit väl medvetet om, att detta praktiskt taget är omöjligt. Det är ju till och med tvivelaktigt, om regeringsrätten, därest ett val överklagas, skulle giva sig in på en prövning i denna del av frågan. Sedan röstlängden är justerad, skall den ju lända till efterrättelse, även om den är felaktig. I praktiken blir det fattigvårdsstyrelsernas ordförande, som bestämma, vilka som skola hava rösträtt och vilka som skola berövas sin rösträtt. Det är icke rimligt, att detta godtycke får fortsätta. Man menar väl ändå icke, att rösträtten skall kunna skiftas ut efter så godtyckliga grunder som dem, vilka komma att tillämpas, då 2,500—3,000 personer, utan att hava bestämd ledning av gällande lag, var och en från sina utgångspunkter skola pröva vad som kan anses rimligt och rättvist.

Utskottet har i sitt utlåtande utan att närmare taga ställning till saken sagt, att huvudvikten måste ligga vid själva omhändertagandet. Om försörjningen är fullständig, spelar mindre roll. Jag vill erinra om, att det i början av 1920-talet var hart när omöjligt att i de svenska landskommunerna få till stånd någon rimlig tolkning av det nya fattigvårdsstrecket. Då tog man rösträtten från en hel del människor, som utan att vara omhändertagna, ansågos åtnjuta full försörjning av fattigvården. För omkring 15 år sedan var faktiskt den mest populära uppfattningen den, att bestämmelserna borde tolkas så att det avgörande vore försörjningens omfattning och icke huruvida ett omhändertagande kunde anses hava skett eller icke. Nu när denna sak kommit i ett helt annat läge, säga motståndarna till en reform, att huvudvikten måste läggas vid omhändertagandet, medan försörjningens storlek spelar mindre roll. Man undrar nu bara, om man skall orka leva så länge, att man får höra nya grundlagstolkare uppträda och förklara, att det i första hand icke skall tagas hänsyn vare sig till omhändertagande eller försörjningens storlek utan till

Ang. upphävande av gällande bestämmelser rörande fattigvårds inverkan på rösträtten vid politiska och kommunala val. (Forts.)

försörjningens varaktighet. Det är klart, att om man börjar tänja en grundlagsparagraf som en bit kautschuk kan man komma till precis vilket resultat som helst och hålla sig med varierande tolkningar allt eftersom det passar. Jag kan dock knappast tro, att det varit lagstiftarens mening.

Huvudanledningen till att konstitutionsutskottet denna gång icke velat föreslå riksdagen att besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning har emellertid varit, att vi fått en kommitté, som även andra utskott hava ansett vara mycket användbar. Jag syftar på socialvårdskommittén. Av utskottets resonemang förefaller det som om utskottet menade, att en av denna kommittés huvuduppgifter skulle vara att draga upp nya och bestämt markerade gränslinjer mellan olika former av socialvård. Sedan kommittén en gång klarat detta sitt arbete, skulle man alltså kunna skilja de värdiga från de ovärdiga och säga till folk: ni få ställa er till höger och betrakta eder som »socialvårdade» och ni andra få gå till vänster och betraktas som »fattigvårdade». Därefter skulle det bliva lättare att få en bestämd gränslinje för fattigvårdsstrecket.

Jag vet icke, om någon av utskottets ledamöter i det här sammanhanget tagit upp kommitténs direktiv till närmare granskning. Av dessa direktiv kan man emellertid icke få denna uppfattning. Kommittén har enligt den sammanfattning, som statsrådet gjort av direktiven, att verkställa en revision av fattigvårdslagen och eventuellt även av barnvårdslagen. Den skall vidare granska lagstiftningen rörande såväl socialförsäkring som övriga socialpolitiska stödåtgärder framförallt ur synpunkten av deras effektivitet och tillräcklighet. För det tredje har kommittén att syssla med samordnandet i görligaste mån av socialvårdens olika grenar samt för det fjärde att företaga en omprövning av frågan om socialvårdsuppgifternas fördelning mellan stat och kommun. Hur man ur dessa direktiv kunnat utläsa den meningen, att kommittén skulle komma att lämna något bidrag till lösande av frågan om fattigvårdsstrecket, är verkligen ytterst svårförklarligt. Det finns en tänkbar förklaring, och det är den, att konstitutionsutskottet resonerat på det sättet, att socialvårdskommittén kanske kommer till det resultatet, att fattigvården helt och hållet bör avskaffas. Om man icke längre har någonting, som kallas för fattigvård, faller ju fattigvårdsstrecket rent automatiskt. Detta må vara sant, men det är väl ändå icke meningen, att våra rösträttsbestämmelsers utformning skall handhavas på det sätt, att man på en bakväg skall låta vissa rösträttsbestämmelser falla bort. Meningen är väl, att riksdagen i sammanhang med behandlingen av rösträttsbestämmelserna skall hava ett ord att säga angående denna sak, och att avgörandet icke skall träffas vid behandling av fattigvårdsfrågorna.

Jag har i motionen undvikit att taga upp frågan om den rättsuppfattning, som man på olika håll ansett sig böra orda om. Här gäller det i första hand att få bestämmelser, som äro klara och tydliga. Det är vad som verkligen behövs på detta område. Den s. k. rättsuppfattning, som man då och då refererat till, men som när allt kommer omkring ingen vill stå för, tycker jag icke utgör något pålitligt stöd vid tolkningen av en lagbestämmelse. Man hänvisar emellertid till denna rättsuppfattning då och då och säger, att det skulle strida mot rättsuppfattningen hos breda folklager eller något dylikt, om man avskaffade fattigvårdsstrecket. Jag skulle bra gärna vilja träffa den grupp av medborgare, som går omkring och tynges ned av en sådan rättsuppfattning. Denna medborgargrupp synes utan vidare finna sig i att den, som är straffad för brott, får bibehålla sina medborgerliga rättigheter och däribland rösträtten. Om vi någon gång finge tag i de där människorna, som det ständigt refereras till, kanske de också skulle kunna klara upp för oss, varför den, som sitter i

Ang. upphävande av gällande bestämmelser rörande fattigvårds inverkan på rösträtten vid politiska och kommunala val. (Forts.)

fängelse, intar en »friare och mera oberoende ställning», för att tala i stil med utskottet, än den som är omhändertagen av fattigvården. Jag tror, att det är klokt att icke blanda in så fina saker som vår rättsuppfattning i detta ärende, som icke är någonting annat än en ordningsfråga, vilken riksdagen borde ha löst för länge sedan.

Med den motivering, som utskottet tillhandahållit för sitt avslagsyrkande, kan jag icke gå med på utskottets förslag. Reservanternas förslag skapar en möjlighet att få upp frågan på nytt nästa år. En skrivelse till Kungl. Maj:t skulle kunna medföra, att 1940 års riksdag finge taga ställning till frågan om fattigvårdsstreckets bibehållande eller avskaffande. Vi skulle då kunna hava frågan löst redan år 1941. Ett bifall till utskottets hemställan innebär, att frågan icke kan tagas upp till slutligt avgörande tidigare än år 1945.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till den av herr Nils Andersson m. fl. avgivna reservationen.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Wallentheim, Eriksson* i Sandby och *Paulsen, fru Nordgren* samt herrar *Landgren, Nilsson* i Landskrona, *Lundstedt* och *Ericsson* i Sörsjön.

Herr Hällgren: Herr talman! Utskottets ordförande försökte försvara utskottets ställningstagande genom att erinra om att det inom olika partier finns folk, som kunna tänkas vilja påverka av fattigvården omhändertagna personer att rösta på ett visst partis kandidater. Ingenting har vid behandling av detta ärende varit konstitutionsutskottet mera främmande än att bakom motionärens framställning skulle ligga något intresse för att vinna röster bland personer, som vårdas på våra fattigvårdsanstalter. Utskottet har icke ett ögonblick betvivlat, att motionen huvudsakligen föranletts av att olika tolkningar förekommit i praktiken beträffande det nuvarande fattigvårdsstrecket. Vid motionens behandling i utskottet framställde jag ett förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, ett förslag, som närmast syftade till att försöka få fram klara bestämmelser i detta hänseende. Förslaget vann icke utskottets bifall. Jag hade då ingenting annat att göra än att gå med på reservationen om borttagande av strecket. Anledningen till att jag gjort detta har varit, att jag ansett det vara ganska svårt att föreskriva myndigheterna hur de skola tillämpa lagen. Några besvär i ämnet hava aldrig anförts i högsta instans. Dylika mål kunna för övrigt icke komma till regeringsrätten annat än i samband med överklagande av ett val. Om man betänker, att våra röstlängder upptaga närmare 4 miljoner röstberättigade, under det att för fattigvårdsstrecket falla 39,000 personer, så förstår man, att det ur de synpunkter, som herr Hallén lade på frågan, icke spelar någon vidare roll, om dessa personer tillåtas rösta. Statsmakterna böra emellertid icke formulera bestämmelser, vilka leda till så olika tolkningar beträffande fattigvårdsstrecket som förekommit i Stockholm, Göteborg och på andra platser. I Stockholm räknar man icke någon såsom omhändertagen för varaktig försörjning med mindre än att han varit försörd på en anstalt i över två år i följd. I Göteborg går man däremot så långt, att man anser alla, som äro omhändertagna, sakna rösträtt, ja man har t. o. m., trots att enligt författningen kommunala pensionstillskott icke skola räknas som fattigvård, förmenat, att de, som fått kommunalt pensionstillskott, skulle på grund av fattigvårdsstrecket vara berövade rösträtt. I Stockholm tolkar man bestämmelserna på det sättet, att de som hava kommunalt pensionstillskott icke på grund därav sakna rösträtt,

Ang. upphävande av gällande bestämmelser rörande fattigvårds inverkan på rösträtten vid politiska och kommunala val. (Forts.)

ty kommunalt pensionstillskott får icke räknas såsom fattigvård. Men om icke de kommunala pensionstillskotten skola räknas som fattigvård, så böra naturligtvis icke heller folkpensionerna räknas som fattigvård. Och det mest upprörande, som i praxis förekommit vid tillämpning av fattigvårdsstrecket, har varit, att man på sina håll har velat likställa folkpensionerna med fattigvård. I pensionsförsäkringslagen finns föreskrift om att beträffande sådana personer, som vårdas på fattigvårdsanstalt och åtnjuta folkpension, hava kommunerna rätt att uppbära pensionsbeloppen. Sådana människor betraktas såsom omhändertagna av fattigvården. Man har här helt enkelt gjort folkpensionen till fattigvård. Att folkpensionen vid tillämpning av fattigvårdsstrecket skulle kunna jämföras med fattigvård, har ju varit någonting, som le- gat fjärran för statsmakterna, när de införde bestämmelsen om rätt för kommunerna att uppbära folkpensionerna.

På senare tiden hava vi här i landet fått en human fattigvård. Det har blivit allt vanligare, att personer, som icke hava några anhöriga, vilka kunna vårda dem på gamla dagar, men hava råd att med egna medel eller med folkpensionen eller kommunalt pensionstillskott bekosta sig vård, intagas på ålderdomshem. Jag tycker, att man brännmärker fattigvården, när man berövar sådana personer deras rösträtt, d. v. s. en del av deras medborgarrätt. Det är på tiden att betrakta fattigvården ur en mera human och vidsynt synpunkt.

Utskottets huvudsakliga skäl att förorda avslag på motionen har ju varit, att socialvårdskommitténs förslag borde avvaktas. Som herr Gustavson nämnde, finns det ingenting i kommitténs direktiv, som säger, att kommittén skall syssla med de rösträttsfrågor, som beröras i denna motion och detta utskottsutlåtande. Om man noga granskar vad utskottet skrivit, finner man, att utskottet icke heller sagt detta, men utskottet har förmenat, att det först sedan socialvårdskommittén slutfört sitt arbete beträffande den socialvårdande verksamheten, vore tid för riksdagen att taga upp frågan om fattigvårdsstrecket i framtiden bör bibehållas eller ej. Jag anser, att riksdagen redan nu bör begära en utredning om dessa förhållanden, så att det icke dröjer alltför länge, innan frågan på nytt kan komma inför riksdagen, sedan utredningen blivit färdig, vare sig utredningen bör företagas av socialvårdskommittén eller någon annan kommitté eller myndighet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Hellberg: Herr talman! Som herr Nilsson i Göteborg redan framhållit, framgick det vid motionens behandling i utskottet, att gällande regler om åtnjuten fattigvårds inverkan på rösträtt icke äro utformade på ett tillfredsställande sätt. Av inkomna utlåtanden och av utskottsmedlemmars relationer av för dem kända förhållanden i hemorten framgick på ett övertygande sätt, icke bara att lagens bestämmelser äro svävande utan även att på sina håll vederbörande myndigheter giva lagen en tillämpning, som de troligen själva inse icke står i överensstämmelse med lagstiftarens mening. Samtidigt framgick emellertid även, att man på andra håll rätt förstått lagens innebörd och rättat sig därefter. Det har nog även förekommit exempel på att praxis i enstaka fall varit strängare än lagstiftaren avsett.

Den allmänna rösträtten hålles med rätta för en av det civiliserade samhällets värdefullaste tillgångar. En sådan rättighet, som kostat generationer så många strider, och som varit av så utomordentligt värde för vårt lands lugna och kraftiga förkovran, måste tillerkännas medborgarna efter enhetliga grunder. Det får icke bero på en sinkadus, om en medborgare skall vara politiskt fullmyndig eller icke. Det är orimligt, att av två personer, som leva

Ang. upphävande av gällande bestämmelser rörande fattigvårds inverkan på rösträtten vid politiska och kommunala val. (Forts.)

under i övrigt samma besvärligheter men i två grannkommuner, den ene skall hava rösträtt, men den andre icke. Vi äro skyldiga den allmänna rösträtten den respekten, att det icke får bero på en enskild människas eller en myndighets godtycke, om en medborgare skall vara röstberättigad eller icke.

Jag har icke för avsikt att här plädera för ett slopande av fattigvårdsstrecket. De allvarliga reflexioner, utskottet gjort i det avseendet, hava min fulla respekt, men jag är icke nämnvärt tilltalad av tanken att stoppa ned denna fråga i socialvårdskommitténs redan alltför svällande påse. Jag framställde därför i utskottet ett yrkande, som gick ut på att utskottet måtte hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning och förslag i syfte att få den nuvarande formuleringen av fattigvårdsstrecket så förtydligad, att en mera enhetlig praxis än den som för närvarande förefinnes kan säkerställas. Detta mitt yrkande vann emellertid icke gehör i utskottet. På grund av bortresa från staden kunde jag icke vara närvarande vid justeringen av beslutet. Jag skulle eljest ha kommit med en blank reservation. Jag anser mig nämligen icke kunna förorda den av herr Nils Andersson avgivna reservationen.

Om jag har rätt i att den allmänna rösträtten bör betraktas som en dyrbar gåva, vilken måste hanteras med största respekt, borde det ligga nära till hands, att Kungl. Maj:t komme med ett förslag till förtydligande lagstiftning i denna fråga. Ett initiativ härutinnan från Kungl. Maj:ts sida skulle säkerligen vinna förståelse hos alla parter.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Fast: Herr talman! Jag tror, att vi kunna vara överens om, att vi i detta ärende böra avkoppla alla politiska spekulationer. Därmed lyfta vi denna fråga upp till det sakliga plan, på vilket den bör behandlas. Det gläder mig, att dessa synpunkter respekterats av alla talare i denna debatt.

Jag delar icke den uppfattning, som företrätts av utskottets ordförande. För mig hava andra skäl varit avgörande, då jag biträtt utskottets här föreliggande förslag. Jag ber att få fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på, att utskottets utlåtande innehåller en dubbel motivering. En grupp i utskottet har ansett, att socialvårdskommitténs betänkande bör avvaktas, och menat, att man i stort sett bör nöja sig med vad man har. En annan grupp har ansett, att fattigvårdsstrecket bör avskaffas och icke ersättas med andra modernare påfund, men tillika nödgats säga sig, att det icke kan vara rimligt att med anledning av en motion med så begränsad räckvidd som den förevarande besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t. Så kommer man underfund med och påvisar i en motion nästa år, att vi ha kvar skattestrecket — och dess orimlighet förefaller mig oändligt mycket mera framträdande — att vi ha kvar konkursstrecket o. s. v. Man avlåter en skrivelse till Kungl. Maj:t 1940 och ifrågasätter, att Kungl. Maj:t skall komma med förslag till lagändring året därpå. Sedan strax efteråt gör man en ändring i vallagarna och därmed jämförliga bestämmelser.

Mot dylika metoder att lagstifta har jag reagerat alltsedan jag kom in i riksdagen, och jag kommer att fortsätta att göra det. När jag biträtt utskottets förslag nu, har det varit med hänsyn till sista delen av motiveringen, och det är vad som sägs där, som för utskottet är avgörande. Det göres gällande, att vägande skäl visserligen i och för sig kunna anföras för en omprövning av frågan om fattigvårdsstreckets bibehållande eller avskaffande, men att detta spörsmål inte bör ses isolerat utan i samband med frågan om eventuellt avskaffande av även andra diskvalifikationsgrunder för rösträttens

Ang. upphävande av gällande bestämmelser rörande fattigvårds inverkan på rösträtten vid politiska och kommunala val. (Forts.)

utövande. Jag är glad, herr talman, att jag fått uppleva det tillfället i riksdagen, då rösträtten frikopplas från alla andra intressen, och då man även på borgerligt håll vill vara med om att godkänna en sådan synpunkt. Det är ett framsteg, som jag tycker motionären inte bör utan vidare negligera. Detta utskottsutlåtande kan jag inte tyda såsom annat än en beställning antingen till vederbörande, som fundera på att motionera i denna fråga, eller till Kungl. Maj:t att taga upp saken till allvarligt övervägande — men då i det större sammanhang, som jag nu berört.

När jag i utskottet motsatte mig det förslag, som framfördes av herr Hällgren om att vi skulle skriva till Kungl. Maj:t och begära tydligare och klarare bestämmelser, d. v. s. ett nytt fattigvårdsstreck, var det på grund av min principiella inställning till saken. Jag anser nämligen för mitt vidkommande, att antingen måste det vara det ena eller det andra. Dessa funderingar om att finna klarare bestämmelser än de nu gällande leda inte till något resultat. På den punkten komma ni att misslyckas. Ni bli tvungna att skriva en hel roman och införa bestämmelser, som inte gå att tillämpa i kommunerna och som medföra oändligt mycket större svårigheter än det nuvarande fattigvårdsstrecket. För mig har det varit alldeles självklart, att skall en ändring ske, måste det bli ett avskaffande av fattigvårdsstrecket, inte ett nytt fattigvårdsstreck. Om man tänker på den brokiga karta, som den socialvårdande verksamheten företer och som framkommit inte till följd av fattigvårdslagens bestämmelser utan till följd av utvecklingen och den humanisering av omvårdnaden om människor, vilken ägt rum — det har ju tillkommit den ena vårdformen efter den andra av icke-fattigvårds karaktär och getts rika möjligheter för kommunerna att använda de olika formerna alltefter social inställning och ekonomisk förmåga — måste man fråga sig, hur en beskrivning av fattigvårdsstrecket skulle taga sig ut. En sådan är utesluten enligt min mening.

Motionären säger, att denna sak ingenting har att göra med socialvårds-kommitténs uppdrag, men jag är inte övertygad om detta. Hade vi inte i dag den bestämmelse i pensionslagen, som gör det möjligt för en kommun att när den omhändertagit en person till försörjning lägga beslag på pensionen, skulle ett fattigvårdsstreck i varje fall inte gälla folkpensionärerna, ty de skulle då anses bidra med så stor del till sin försörjning, att man inte skulle kunna tala om att de vore omhändertagna för försörjning av kommunen. På landsbygden är det så, att fattigvårdsstrecket i väsentliga delar överlevt sig självt just genom tillkomsten av folkpensionerna. Det håller också på att överleva sig självt i den ena staden och den ena större industrikommunen efter den andra, där man börjar att bevilja kommunala pensionstillskott. Ingen människa med sinne för realiteter kan säga, att personer som åtnjuta dylika äro omhändertagna av fattigvården och skola falla för fattigvårdsstrecket.

Jag medger, att det är en brokig tillämpning av de nuvarande bestämmelserna ute i kommunerna, men jag vill fästa uppmärksamheten vid att i den mån det klagats till valnämnderna klagomålen blivit upptagna och behandlade i mycket liberal anda. Däremot tror jag inte på vad man i utlåtandet antyder om en eventuell prövning i regeringsrätten. En sådan prövning skall ske i samband med överklagande av själva valet, och då skall man kunna påvisa, att just den omständigheten inverkat på valet, att i vallängden inte funnits upptagna vissa personer, vilka varit behöriga att rösta — och jag är ändå inte säker om att regeringsrätten skulle upptaga saken till prövning. Den möjligheten tror jag alltså inte så mycket på.

Jag tror, att man måste göra klart för sig, att det inte går att ersätta de

Ang. upphävande av gällande bestämmelser rörande fattigvårds inverkan på rösträtten vid politiska och kommunala val. (Forts.)

nuvarande bestämmelserna med några klarare och tydligare bestämmelser, som skulle skapa likformighet de olika kommunerna emellan. Och vad är det för ett intresse för dem som vilja fattigvårdsstreckets avskaffande? Här ha de råkat hamna på samma linje — både de som vilja avskaffa fattigvårdsstrecket och de som vilja ersätta det med något annat. Då är det i alla fall bättre att följa utskottets ståndpunkt och säga: låt oss pröva saken i samband med frågan om ett eventuellt avskaffande av de ännu kvarstående andra strecken på rösträttens område, och låt oss avkoppla den från alla partipolitiska spekulationer om medborgarrätten. Jag tror, att denna linje är hållbar och kommer att bli hållbar även i framtiden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Fält*.

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! När man lyssnar till debatten, får man ytterligare vittnesbörd om hur skilda tolkningar, som ges åt denna lagbestämmelse. Även inom utskottet och hos dem som tillhöra utskottsmajoriteten är det tydligen skiljaktiga meningar rådande, då herr Fast nu polemiserat mot den motivering utskottets ordförande kom med i sitt anförande. Jag måste tillägga, att det förvånar mig, efter det anförande herr Fast hållit, att han inte står med på reservationen.

Emellertid var det en uppfattning, som utskottets ordförande gav till känna, som jag inte vill låta stå oemotsagd. Han förmenade, att det ägt rum en åsiktsförskjutning beträffande understödstagarnas möjlighet att deltaga i valen. Herr Hallén har sannolikt rätt, men inte i den mening han avsåg. Att en åsiktsförskjutning skett, därom vittnar bäst den omständigheten, att en högerman — herr Hellberg — gentemot herr Hallén talat för att en annan sakens ordning skall komma till stånd. Visserligen kunna vi inte förvänta att få herr Hellberg med bland dem som rösta för reservationen, men vad herr Hellberg pekade på som det väsentliga härvidlag var just det som även jag fäst mig vid, nämligen det virrvarr av tolkningar, som myndigheterna giva denna lagbestämmelse.

Jag kan heller inte godkänna utskottsordförandens uppfattning, att man skall fullständigt isolera understödstagarna från det politiska intresset. Man skulle enligt hans mening inte få diskutera med dessa gamla och politiska angelägenheter. Det är väl ändå på det sättet, att inte alla de omhändertagna eller de som nödgas anlita fattigvårdens hjälp äro fullständigt urståndsatta att förstå politiska ting. Låt mig bara taga ett enda exempel. Strax före valet i fjol träffade jag några åldringar, som voro intagna på ett vårdhem. De kommo och klagade — ja, de voro förargade, lindrigt sagt — över den behandling de fingo undergå genom att de inte fingo vara med om valet. De hade sedan unga år arbetat inom sitt yrke, de hade varit med om att bygga upp den svenska fackföreningsrörelsen och gjort betydande insatser i detta uppbyggnadsarbete. De voro fullt inne i de politiska och fackliga problemen och voro ingalunda så gamla, att de ingenting begrepo. Men genom detta brutala streck skulle de betraktas som mindervärdiga. Det kanske inte är riktigt att lägga känslsynpunkter på en fråga som denna, men jag kan inte underlåta att även beröra dessa synpunkter något.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Nils Andersson m. fl. avgivna, vid

Ang. upphävande av gällande bestämmelser rörande fattigvårds inverkan på rösträtten vid politiska och kommunala val. (Forts.)

utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Nilsson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Nils Andersson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående elektrifiering av banan Långsele—Boden; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 68, i anledning av väckt motion angående inrättande av elektrisk drift å statsbanorna Gävle—Härnösand—Sollefteå; och anförde därvid

Ang. inrättande av elektrisk drift å statsbanorna Gävle—Härnösand—Sollefteå.

Herr Sandström: Herr talman! Ehuru min motion, som behandlas i föreliggande utlåtande, inte blivit av statsutskottet tillstyrkt, är jag ganska belåten med utlåtandet, särskilt med vissa delar av detsamma. Det var ingalunda så, att jag i motionen föreslog, att en elektrifiering av Ostkustbanan och Härnösandsbanan skulle inom den närmaste tiden komma till stånd. Jag föreslog endast, att då elektrifieringen av norra stambanan till Boden en gång blir färdig, d. v. s. år 1943, de banor, som av mig föreslagits till elektrifiering, då skulle vara färdigställda, så att elektrifieringsarbetet kunde göras i följd med de arbeten på stambanan, som vid den tiden bli avslutade.

När jag nu läser utlåtandet, finner jag till min angenäma överraskning, att kungl. järnvägsstyrelsen i denna fråga möjligen har ändrat mening. Jag erinrar om att förutvarande järnvägsgeneralen alltid hade en negativ inställning till detta spörsmål. Sedan jag skrev min motion har jag till min tillfredsställelse erfarit, att järnvägsstyrelsen redan nu gått i författning om att utbyta rälsen på Härnösandsbanan mot räls av tyngre beskaffenhet. Jag vill hoppas, att denna räls blir av samma kvalitet som stambanans räls, så att åtminstone i det avseendet de järnvägar, som här äro i fråga, komma att bli av lika stort värde för trafiken som stambanan nu är.

Nu säger statsutskottet, att å de banor, som avses i min motion, icke förekommer någon nämnvärd godstrafik. Detta är en sak, som är alldeles riktig, och som jag har fullt klar för mig. Jag tror inte man kan säga, att godstrafiken å dessa banor är av sådan omfattning, att denna i och för sig skulle motivera en omläggning till elektrisk drift. Men det är en annan synpunkt,

Ang. inrättande av elektrisk drift å statsbanorna Gävle—Härnösand—Sollefteå. (Forts.)

som man i detta sammanhang icke bör bortse ifrån. Dessa banor gå delvis genom ganska tätt befolkade trakter, särskilt en del industriområden, där det redan nu förekommer en ganska livlig lokaltrafik. Genom omläggningen till elektrisk drift och genom i någon mån modifierade persontariffer skulle man kunna avsevärt uppdriva denna lokaltrafik. Det är ju allmänt bekant, att den elektriska driften lämpar sig synnerligen väl för sådana banor, som trafikeras av många och smärre tåg.

Då jag talade om betydelsen för arbetslöshetens bekämpande av dessa arbeten, tänkte jag icke så mycket på själva elektrifieringsarbetet, som icke kräver så särskilt många dagsverken. Jag tänkte mera på de arbeten, som måste föregå en elektrifiering. Det måste givetvis bli en del bangårdsarbeten, en och annan kurva kanske behöver rätas ut, någon stigning är möjligen så brant, att man får utföra schaktningsarbeten o. s. v. Det behövs en hel del dylika arbeten, som äro i hög grad lämpliga för minskande av arbetslösheten.

Det är synnerligen glädjande att erfara, att kungl. järnvägsstyrelsen nu har sin uppmärksamhet riktad på denna sak, och att man kan förvänta, att det skall komma till stånd en sådan utredning, som jag begärt i min motion. Då jag alltså finner, att frågan befinner sig i ett bättre läge än tidigare, behöver jag, herr talman, icke i dag ställa något yrkande om bifall till min motion, då saken ändå ligger rätt väl till. Jag har alltså icke något yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 69, i anledning av väckt motion om åtgärder för säkerställande av landets behov av ökad elektrisk energi; och

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kurs för farmacie kandidatexamen.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14.

Ang. skattefrihet för vissa slag av stiftelser och fonder. Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 5, i anledning av väckta motioner om skattefrihet för vissa slag av stiftelser och fonder; och anförde därvid

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag har vid detta utskottsutlåtande antecknat en blank reservation. Jag vill genast säga ifrån, att denna reservation icke avser vare sig utskottets kläm eller motivering, lika litet som den har att göra med de önskemål och sympatier, som motionärerna framfört i denna fråga. Jag har ansett mig böra avgiva denna blanka reservation för att bli i tillfälle att i kammaren fästa uppmärksamheten vid ett förhållande, som nu genom motionärernas framställning blivit allmänt bekant. Jag erinrar om den skrivelse från överståthållarämbetet till Kungl. Maj:t, som utgör ingressen till motionärernas framställning. I denna skrivelse låter man från överståthållarämbetet meddela Kungl. Maj:t, att man önskar en förändrad lagstiftning på här ifrågavarande område med anledning av de utslag, som regeringsrätten fällt i fråga om beskattningen av fonderna och stiftelserna i Göteborg. Det finns dessutom i denna skrivelse ett uttalande av innehåll, att överståthållarämbetet för att icke föregripa Kungl. Maj:ts och riksdagens ståndpunktstagande i frågan, varom ju överståthållarämbetet knappast

Ang. skattefrihet för vissa slag av stiftelser och fonder. (Forts.)

kan veta någonting, ansett sig böra giva sina underordnade organ anmodan om att icke taga hänsyn till regeringsrättens utslag. Detta gäller fjolårets taxeringar. Överståthållarämbetet säger också i skrivelsen, att om icke riksdagen gör någon ändring i skattelagarna, nödgas överståthållarämbetet meddela taxeringsnämnderna, att de måste följa regeringsrättens utslag. Jag vill, herr talman, ge uttryck åt den förhoppningen, att detta kommer att gälla årets taxeringar, så att dispenserandet från överrättens utslag icke kommer att gälla mer än ett år.

Jag skall icke här diskutera det berättigade i de krav, som motionärerna framfört. Det kan råda delade meningar därom. Det framgår av bevillningsutskottets uttalande, hur denna fråga om fonders och stiftelsers beskattning har behandlats under årens lopp. Att jag nu velat fästa uppmärksamheten på denna sak beror på att det i dag kan gälla överståthållarämbetet, i morgon en annan länsstyrelse. I dag kan det gälla en skattefråga, i morgon en annan fråga, kanske ännu betydelsefullare, beträffande vilken en myndighet anser sig böra *avråda* sina underordnade organ från att följa en överrätts utslag. Jag tror, herr talman, att när det gäller en fråga av denna karaktär, är det bättre att stämma i bäcken än i ån. Det måste klart sägas ifrån, att ett utslag av en överrätt i ett mål av vad beskaffenhet det vara må skall gälla intill dess den lag, på vilken det bygger, har blivit ändrad.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Föredrogs vart efter annat:

bankoutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående reparation av riksbankens fastighet i Vänersborg;

nr 17, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående dels vissa ändringar i tjänstepensionsreglementet för arbetare vid riksbankens sedeltryckeri och pappersbruk, dels ock bemyndigande för fullmäktige att besluta om pensionering av viss arbetarpersonal;

nr 18, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående bemyndigande för fullmäktige att besluta om pensionering av viss arbetarpersonal; och

nr 19, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag i fråga om fortsatt utvidgning av otryckta riksdagsprotokoll; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av vattenlagen.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tuberkulosförordning m. m.

Genom en den 16 december 1938 dagtecknad proposition, nr 20, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till tuberkulosförordning samt lag om ändrad lydelse av 34 § epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443).

Ang. förslag till tuberkulosförordning m. m.

Ang. förslag till tuberkulosförordning m. m. (Forts.)

Utskottet hemställde

A. att riksdagen, med förklarande att det i propositionen framlagda förslaget till tuberkulosförordning icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i utskottets hemställan intaget förslag till tuberkulosförordning;

B. att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda, i utskottets hemställan intagna förslag till lag om ändrad lydelse av 34 § epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443).

5 § i utskottets förslag till tuberkulosförordning var så lydande:

Läkare vid dispensär skall, där så befinnes lämpligt i samarbete med läkare vid annan dispensär eller tjänsteläkare, utan dröjsmål söka föranstalta därom, att de undersökningar och övriga åtgärder till förekommande av tuberkulossmittas spridande, vartill av honom jämlikt 4 § förtecknat sjukdomsfall bör föranleda, bliva vidtagna ävensom i fortsättningen verka för, att i sådant syfte givna anvisningar och föreskrifter efterlevas.

Vad i första stycket stadgas skall icke äga tillämpning, därest annan läkare, som vårdar den sjuke, förklarat sig villig övertaga ansvaret för vidtagandet av de i nämnda stycke avsedda åtgärderna och därom till dispensären avgiva rapport enligt av medicinalstyrelsen fastställt formulär.

Hälsovårdsnämnd äger att på hemställan av läkare vid dispensär eller tjänsteläkare förordna, att person, som av läkaren misstänkes vara behäftad med smittsam tuberkulos, skall på hälsovårdsområdets bekostnad undergå läkarundersökning. Underlåter någon att ställa sig sådant förordnande till efterrättelse, är nämnden berättigad att för dess verkställande erhålla handräkning av vederbörande polismyndighet.

I den mån hälsovårdsnämnds medverkan i övrigt erfordras för vidtagande av åtgärder mot tuberkulossmittas spridande, bör nämnden inom området för sin befogenhet lämna sådan medverkan. Angående barnavårdsnämnds skyldighet att vidtaga åtgärder beträffande barn under sexton år, som i föräldrahemmet utsättes för fara till liv eller hälsa, ävensom att noggrant tillse, att fosterbarn komma i åtnjutande av tillfredsställande vård och uppfostran, är stadgat i barnavårdslagen.

Beträffande denna paragraf hade reservationer avgivits:

1) av herrar *Wahlberg* och *Olovson* i Västerås, vilka hemställt, att paragrafen måtte erhålla följande lydelse:

»Läkare vid — — — föreskrifter efterlevas.

Vad i — — — fastställt formulär.

På hemställan av läkare vid dispensär eller tjänsteläkare äger hälsovårdsnämnd låta person, som av läkaren misstänkes vara behäftad med smittsam tuberkulos, på hälsovårdsområdets bekostnad undergå läkarundersökning.

I den — — — i barnavårdslagen.»

2) av herr *Molander*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Olovson* i Västerås: Herr talman! Om riksdagen, som det är anledning förmoda, kommer att — möjligen med någon förändring — antaga här föreliggande förslag till tuberkulosförordning, kommer den sålunda antagna förordningen att ersätta 1914 års s. k. lungsotslag. Det torde, såvitt jag förstår, råda ganska delade meningar rörande lämpligheten av att utbyta ordet »lag» mot ordet »förordning». Jag vill här nämna, att det på den punkten även

Ang. förslag till tuberkulosförordning m. m. (Forts.)

funnits delade meningar inom andra lagutskottet. För min del nöjer jag mig med att anmäla missnöje med den ändrade beteckningen. Ordet lag har bättre klang och större tyngd än ordet förordning, och det är därigenom en betydande tillgång för rättssamhället. Denna tillgång bör man inte slumpa bort alldeles i onödan. Jag kan säga, att »land skall med lag byggas» och känna mig mycket allvarligt stämd, men jag kan knappast säga, att »land skall med förordning byggas» utan att skratta. Jag har med det sagda velat framhålla, att man med hänsyn till upprätthållandet av respekten för lag och rätt bör föredraga ordet lag framför ordet förordning. För tillfället få vi emellertid låta det bero och taga beteckningen förordning.

Innehållet i det här framlagda förslaget till förordning är sådant, att ett antagande av förslaget otvivelaktigt betyder ett framsteg. Särskilt gäller detta läkarnas anmälningsskyldighet. Utskottet har ju också varit utomordentligt välvilligt och har endast företagit en ändring i förtydligande syfte av tredje stycket i 5 paragrafen. I detta stycke stadgas tvångsundersökning av person, som misstänkes vara behäftad med smittosam tuberkulos. Tvångsförfarandet understrykes genom ett stadgande om möjlighet till polishandräkning för att få den som smittobärare misstänkte förd till läkare. Mot detta tvångsförfarande ha två av utskottets ledamöter anmält reservation, nämligen herr Wahlberg i första kammaren samt jag som nu har ordet. Vi reserverar bestrida på intet sätt samhällets rätt att med tvångsmedel ingripa mot en smittobärare för att skydda andra mot smitta. Denna rätt torde väl anses vara odisputabel och behöver icke bli föremål för någon som helst diskussion. Men att äga denna rätt är en sak, att begagna rätten i onödan är en annan sak. Vi kunna under nuvarande förhållanden icke finna, att det är påkallat att begagna denna rätt mot de tuberkulossmittade.

Det hade ursprungligen föreslagits tvångsvård eller tvångsinternering av de personer, som befunnos vara behäftade med smittosam tuberkulos. Hade det nu föreliggande förslaget till förordning upptagit ett stadgande om tvångsinternering, så hade det åtminstone varit logiskt att ha ett stadgande om tvångsundersökning och polisingripande. Men Kungl. Maj:t har icke tagit med något stadgande om tvångsinternering, vilket enligt min mening är fullt förklarligt. Vid sådant förhållande kan man emellertid icke se något skäl till att anlita polis för att få den såsom smittobärare misstänkte undersökt. Sedan undersökningen är slut, är det ju bara att släppa honom igen. Om vederbörande verkliga är bärare av tuberkulossmitta och läkaren föreskriver exempelvis lättare arbete, har då samhället, som begagnade polis för att få honom undersökt, för närvarande möjlighet att giva honom detta lättare arbete? Nej, det har det icke. Om läkaren föreskriver, att han skall ha en bättre bostad, så att han icke beblandas med familjen i övrigt, har samhället av i dag möjlighet att bjuda honom denna bättre bostad? Nej. Om läkaren, såsom naturligt är, föreskriver närande föda, är det väl ingen som vill stiga fram och säga, att det är bergsäkert, att läkarens föreskrifter i det avseendet bli följda. Om den sjuke icke kan behålla sitt tunga arbete och icke kan få något lättare, är han väl i många fall hänvisad till att ta emot hjälp av fattigvården.

Man kan icke förstå, varför en person skulle hämtas av polis, därför att han misstänkes vara behäftad med tuberkulos. Man kan inte förstå det, därför att man inte kan garantera honom de vårdmöjligheter, som borde bli den givna följden av att tuberkulos konstateras. Den sjuke skall inte kunna förstå det, och jag erkänner öppet och ärligt, att jag begriper det absolut inte. Därtill kommer, att även om det skulle förefinnas ekonomiska och sociala möjligheter för den sjuke att sköta sig enligt läkarens föreskrifter, så saknas det

Ang. förslag till tuberkulosförordning m. m. (Forts.)

maktmedel att tvinga honom att rätta sig efter läkarens föreskrifter. När man avstår från maktmedel för att tvinga den sjuke att sköta sig, är det enligt reservanternas åsikt meningslöst att ha maktmedel för att föra honom till läkare.

Såvitt jag kan se, har det inte heller på något sätt blivit visat, att detta tvångsförfarande skulle vara behövt. Om det händelsevis skulle finnas någon med tuberkulos behäftad person, som vägrar att söka läkare, så är ju den personen också sjuk på ett annat sätt; då saknar han nämligen omdömesförmåga. I så fall lär han inte heller godvilligt följa läkarens föreskrifter. För övrigt vill jag säga, att om det händelsevis här och var ute i landet skulle gå någon person, som vägrar att söka läkare, så finns det å andra sidan tusentals personer runt om i landet, som sökt läkare, men som inte ha möjlighet att leva såsom läkarna ha föreskrivit. Låt oss först taga vara på de redan upptäckta; det kommer att räcka ett långt stycke.

Jag passar på tillfället, när jag ser herr statsrådet Möller sitta här, att säga, att om vi en tid få fortsätta på den väg statsrådet anvisat för bostadsförbättringar och social omvårdnad, skola vi kunna skapa fram förutsättningar för att läkarnas föreskrifter kunna följas. Men låt oss arbeta på detta så länge. Det räcker säkerligen en lång tid. När vi ha skapat sådana förutsättningar för alla de tuberkulossjuka, som vi ha upptäckt, kunna vi eventuellt taga polisen till hjälp för att leta reda på dem, som äro kvar. För närvarande är det inte behövt med tvångsingripande.

Ett sådant ingripande tjänar nu inte något förnuftigt ändamål. Däremot kan man göra skada med polis i den sjukens hus, i det att man sätter en stämpel på den sjuke. Man kan därigenom framkalla skräck. Försiktigheten, när det gäller tuberkulosvården, om jag får uttrycka det så, är på grund av den ökade upplysningen större nu, än den var under lungsotsskräckens mest förskräckliga dagar. Jag fruktar emellertid storligen, att om man börjar att släpa sjuka till läkare med polisens hjälp, så framkallar man skräcken på nytt, vilket inte kan vara till de sjukas gagn.

Det värsta av allt är emellertid, att en bestämmelse om möjlighet för hälsovårdsnämnderna att efter anmaning av läkare låta polis hämta den sjuke kan öppna möjligheter för omänskliga trakasserier. På en arbetsplats, ett kontor eller någon annanstans, finns t. ex. en person, som ingalunda ser frisk ut. Han eller hon tillhör »lättviktarna» och är ofta blek men kan likväl kanske vara en av de kraftigaste på arbetsplatsen. Hans eller hennes kamrater kunna av någon anledning få för sig, att vederbörande bär på tuberkulos, och då är vägen för angiveri öppen. Läkaren kan inte avgöra, om misstanken är riktig, förrän vederbörande blivit undersökt. Om man begagnar polis i sådana fall för att tvinga folk till läkare, komma inga andra än kvacksalvare att vinna på det.

Jag är vidare inte alldeles övertygad om att verkställarna, hälsovårdsnämnd och polis, alltid och på alla håll i vårt land äro skickade att handhava en så grannlaga uppgift, som det här är fråga om. De ha med andra ord enligt min mening inte nog lätta händer för att spela på ett så känsligt instrument. Det vore enligt min åsikt en olycka att i detta fall tillgripa polisåtgärder. Ingenting kan vinnas därmed. Däremot kan man åstadkomma skada. Man kan måhända rubba den tilltro till dispensärverksamheten, som nu så starkt växer fram ute i bygderna. Detta skulle enligt mitt förmenande vara till så stor skada, att upptäckten av en eller annan tuberkulossmittad person genom polisens hjälp inte skulle uppväga denna skada.

På grund av den uppfattning, som jag här givit uttryck åt, hemställer jag, herr talman, om bifall till utskottets hemställan men med den ändring i 5 §

Ang. förslag till tuberkulosförordning m. m. (Forts.)

tredje stycket, som innefattas i den av herr Wahlberg och mig avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Hedlund* i Östersund, *Olsson* i Rödningberg, *Sandberg*, *Nilsson* i Norrlångträsk och *Onsjö*, fru *Alvén*, herrar *Hansson* i Rubbestad, *Törnkvist*, *Eriksson* i Sandby och *Werner* i Hultsfred samt fru *Östlund* och fru *Gustafson*.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Efter herr Olovsons målande skildring av huru de tuberkulösa hädanefter skola behandlas kan jag måhända förstå dessa instämmanden. Annars hade kanske försiktigheten bjudit, att man hört litet mera av den debatt, som kan uppstå i detta ärende, innan man så bestämt deklarerat en uppfattning.

Det förhåller sig så, att det förslag, som medicinalstyrelsen på sin tid ingav, innebar betydligt skarpare bestämmelser än dem, som föreslagits i den kungl. propositionen. Förslaget kulminerade däri, att man, i likhet med vad som är fallet i Danmark och Norge samt vissa andra länder, skulle kunna förordna om tvångsinternering av tuberkulossjuka på sanatorium. För min del vågade jag inte — det var nämligen jag, som förberedde ärendet såsom socialminister, innan det blev ändring i regeringens sammansättning — gå fullt så långt, även om jag inte kunde finna något principiellt skäl ens emot denna tvångsinternering. Jag sade mig emellertid, att det fanns åtminstone tre skäl, som talade emot tvångsinternering. Det ena skälet var, att man med hittillsvarande metoder för bekämpande av tuberkulosen nått ganska långt. Man hade på ett jämförelsevis ringa antal år nedbringat tuberkulosdödligheten med omkring 50 %. Det andra skälet var, att det inte var säkert, att man i de mest tuberkulosbelastade delarna av landet hade tillräckligt med sanatorieplatser för att en bestämmelse, som var så långtgående, överhuvud taget skulle kunna genomföras; och då var ju bestämmelsen rätt meningslös. Det tredje skälet var, att spørsmålet om ersättning till dem, som på detta sätt skulle bli tvångsinternerade, jämte deras familjer, inte var löst i det förslag, som medicinalstyrelsen framlade, och att man inte kunde överblicka de ekonomiska konsekvenserna.

Då menade jag, att om man genomför en sträng anmälningsplikt av alla de fall, som upptäckas vara tuberkulösa, så har man nått ett första syfte, nämligen att få hela tuberkulossjukligheten i landet kartlagd. Detta skulle i varje fall vara ett första steg. Det är nämligen så, att nu vet man, huru många personer, som dö i tuberkulos, men fränsett de uppgifter man kan få från sanatorierna rörande dem, som där underkastat sig undersökning och konstaterats lida av tuberkulos, har man ingen säker kännedom om utbredningen av sjukdomen. Det är förordningens huvudsakliga ändamål att åstadkomma en sådan kännedom. Skulle det nu visa sig, att det finns ett mycket större antal tuberkulossjuka än man har antagit, får man också säkra utgångspunkter för det antal sjukhusplatser, som man kan behöva för ändamålet. Då börjar man i rätt ända och kan ordna saken på ett nöjaktigt sätt. Skaffar man tillräckligt med sjukhusplatser och löser frågan om ersättning, finns det förutsättningar även för en tvångsinternering, som jag i så fall inte för min del skulle skygga tillbaka för att rekommendera. Å andra sidan är det alldeles uppenbart, att man inte behöver denna tvångsinternering, om det visar sig, sedan landet är kartlagt i nämnda hänseende, att tuberkulosfaran icke är så överväldigande.

Reservanterna, liksom den föregående ärade talaren, ha mycket starkt opponerat sig mot den handräckning för undersökning, som kan förekomma enligt

Ang. förslag till tuberkulosförordning m. m. (Forts.)

denna förordning. Jag lyssnade ganska uppmärksamt till herr Olovsons uttalanden, och jag skulle inte bli förvånad om kammaren hade fått det intrycket, att hädanefter kommer varje tuberkulös person att hämtas med polis och tvångsundersökas. Det säger sig självt, att det här endast är fråga om ett hot. Liksom i så många andra lagar, där man vill genomföra vissa bestämmelser, sätter man här bakom ifrågavarande stadgande ett exekutivt hot. Detta gör man i den förvisningen, att det ju i själva verket, vilket mycket lätt tangerades av den föregående talaren, aldrig kan bli fråga om att påkalla handräckning annat än när det gäller de allra enfaldigaste, de som inte ett dugg begripa, vilka faror de utsätta sin egen familj och andra för, och inte alls begripa, hur en sådan sak skall tagas. Jag får säga, att om en person tillhör den kategori, som blankt struntar i att han är en fara för sin familj och alla människor, med vilka han kommer i beröring, bör man kunna tvinga honom till läkare. Det kan aldrig bli fråga om annat än enstaka undantagsfall, där förutsättningarna äro nästan den rena imbecilliteten eller den absoluta ansvarslösheten.

Det är alldeles riktigt, att vi inte ha sört för att allting i socialt avseende är ordnat för den, som blir förklarad lidande av tuberkulos, och att det därför finns skäl till invändningar. Å andra sidan ha vi emellertid i vårt land åtminstone sört för den saken lika bra som i andra länder, vilka ha gått mycket längre än denna förordning föreslår i fråga om eventuella tvångsätgärder mot personer, som ha förklarats lida av smittosam tuberkulos. Om vi bara reducera till riktiga proportioner det tvångsförfarande det här är fråga om, göra klart för oss, i vilka rena undantagsfall det överhuvud taget skall tillämpas, kan jag inte förstå, att man bör avstå ifrån det. Det är dock utomordentligt viktigt, om man ute i samhället kan få fullt klart för sig, huru många som äro sjuka. Genom tillämpning av denna förordning kan man skaffa sig en säker utgångspunkt i detta hänseende, så att man sedan kan vidtaga de åtgärder, som kunna befinnas lämpliga. Detta tvångsingripande är nödvändigt för att inte några enstaka enskilda fullkomligt obstinata och ansvarslösa personer skola kunna bestämma, huruvida syftet med den förordning, som här ligger på kammarens bord, skall kunna genomföras.

Jag vågar för min del hemställa, att andra kammaren, liksom första kammaren nyss har gjort, utan votering måtte bifalla det förslag, för vilket utskottets majoritet står.

Herr Hellberg: Någon gång i slutet av 1937 framställde författarinnan Torborg Ottosdotter i en insändare i Nya Dagligt Allehanda en vädjan till vederbörande myndigheter om införande av obligatorisk vaccinering mot tuberkulos. I en intervju, som tidningen i fråga samma dag hade med den kände tuberkulosläkaren doktor Gustaf Neander, förklarade denne, att i Norrbotten nästan alla barn vaccineras med Calmettes vaccin, och att man på en del andra håll i landet också gjort en del försök, fastän det då allt fortfarande nog måste betraktas just som prövning och försök. Hade man ett ofelbart skyddsmedel, skulle man nog använda det. Uppfattningen om Calmettes vaccin var icke enhällig — i Frankrike tro en del på det, andra tvivla; i Tyskland råder kanske mest tvivel. Vi själva, fortsatte doktor Neander, ha emellertid trots oss kunna tyda resultatet i Norrbotten så, att vaccinet utgör ett visst skydd.

Till dessa doktor Neanders ord skulle jag vilja knyta ett par reflexioner.

Det var först och främst inte så märkvärdigt, om tyskarna ett tag stodo betänksamma mot den Calmetteska vaccineringen. Vi erinra oss nog lite till mans den fruktansvärda tragedien i Hamburg, då många tiotal barn omkommo efter att ha vaccinerats, men det måste ihågkommas, att anledningen till

Ang. förslag till tuberkulosförordning m. m. (Forts.)

denna tragedi inte var att söka i den Calmetteska metoden i och för sig utan i ett brottsligt handhavande av densamma från vederbörande funktionärens sida.

Jag kan ej finna, att i förevarande Kungl. Maj:ts proposition nr 20 någon uppmärksamhet ägnats åt denna, som jag vågar tycka, mycket viktiga fråga. Utskottsutlåtandet innehåller, för så vitt jag kunnat finna, ej ett ord om saken. Det är mig obekant, om och i vad mån Kungl. Maj:t på något sätt intresserat sig för frågan.

Herr talman, det är därför att jag tycker, att vaccinationsfrågan hör så nära tillsammans med fastställandet av de skyddsregler, som innehållas i Kungl. Maj:ts proposition nr 20, som jag på detta sätt har velat fästa den nye socialministerns uppmärksamhet på frågan med en vördsam hemställan om, att han inte glömmer bort den. Jag vågar tvärtom med säkerhet hoppas på att så snart det är uppenbart, både att tuberkulosvaccinationen inte är farligare än annan vaccination, och att den visar sig ge skydd (det behöver visst inte vara i alla fall eller ens i ett övervägande antal fall), herr statsrådet vill vara vänlig se till, att vårt land även i denna fråga som i så många andra får gå i spetsen.

Under detta anförande hade herr talmannen uppkommit och återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Barnekow: Herr talman! Jag undrar vad vi skulle säga, om polisen först skulle taga en person på gatan och föra honom till polisstation, på grund av att man ansåg personen i fråga vara berusad eller lidande av sjukdom på sådant sätt, att han vore samhällsvådlig, och man sedan efter närmare granskning av den anhållne på polisstationen förklarade: »Han är samhällsvådlig, släpp ut honom igen på gatan.» Konsekvensen av att polisen anhåller en person är väl, att denna person interneras, ifall han är samhällsvådlig. Lika så måste ju konsekvensen av att polis får till undersökning föra en person, som är misstänkt för tuberkulos, obönhörligen vara, att denna person, i fall han vid undersökning visas vara behäftad med smittosam tuberkulos, blir internerad. Statsrådet har här nyss angivit de skäl, varför han inte velat gå med på internering, och mig förefaller det, som om han hade synnerligen goda skäl. Det är säkerligen inte möjligt att internera samtliga, som kanske skulle behöva skyddsinterneras; det skulle åtminstone i många fall visa sig vara omänskligt. Emellertid måste väl konsekvensen av att man inte internerar personer, som vid undersökning visat sig vara behäftade med tuberkulos i smittosam form, absolut vara, att man inte heller skall använda polis för att föra dem till undersökning.

Statsrådet har här anfört två skäl för detta tvångsförfarande. Han förklarade för det första, att det är så få personer, som skulle neka gå till läkare och mot vilka detta tvångsförfarande sålunda skulle användas, att det inte spelar någon roll, och för det andra, att genom tvångsundersökningen, naturligtvis sammankopplad med den andra, frivilliga undersökningen, skulle vi få en kartläggning av hur utbredd tuberkulosen är i vårt land. Enligt min mening är det alldeles uteslutet, att de få personer, som skulle föras till läkare med polismans hjälp, skulle spela den allra ringaste roll för en sådan kartläggning.

Emellertid är det givetvis inte för konsekvensens skull utan av helt andra skäl som jag för min del vill instämma i herr Olovsons reservation. Under den tid, då ärendet var under behandling i utskottet, passade jag på att sätta mig i förbindelse med två läkare, en sanatorieläkare och en dispensärläkare.

Ang. förslag till tuberkulosförordning m. m. (Forts.)

Den ene av dem förhöll sig tämligen välvillig till Kungl. Maj:ts förslag, kan man säga, ity att han förklarade, att han inte hade läst det. Den andre däremot förklarade, att han satt sig mycket väl in i frågan, och sade kort och gott: »Detta polisingripande är onödigt.» Skulle ett sådant ingripande föreskrivas, hoppades han, liksom förmodligen alla andra, att det inte skulle komma att tillämpas. Han tillade emellertid, att man aldrig vet vad en hälsovårdsnämnd tager sig till. Jag förmodar, att utskottets ärade vice ordförande, som kommer att yttra sig efter mig, kommer att säga, att det inte är meningen, att detta polisförfarande skall användas. Det är sant, men en sak, som även statsrådet erkände, få vi vara överens om från början, nämligen att förhållandena äro bra mycket bättre nu än tidigare. Vi ha år för år fört kampen mot tuberkulosen alltmera segerrikt. Är det då rätt att tillgripa polisens hjälp? Man säger visserligen, att det inte är meningen, att polisen skall ingripa. Emellertid är det väl i all rimlighets namn meningen, att hälsovårdsnämnden skall *hota* med polis. I annat fall är det fullkomligt obegripligt, vad denna punkt har att göra i förslaget. Pondera då, att en läkare rapporterar en person misstänkt för tuberkulos. Hälsovårdsnämnden förklarar för denna person, att den fordrar, att han skall införas till läkare för undersökning; i annat fall kommer han att transporteras dit med polisens hjälp. Trots den stora diskretion, som enligt vad vice ordföranden förmodligen kommer att framhålla skall iakttagas vid behandling av alla sådana ärenden, en diskretion, som enligt mitt förmenande ingen av oss tror på, kommer man efter en dylik anmaning nästan att kunna höra, hur det går ett sus igenom byn. Från man till man kommer det att viskas, att den och den är så farlig, att hälsovårdsnämnden har föreslagit, att han, om han inte frivilligt infinner sig hos läkare för undersökning, skall tvingas därtill med polisens hjälp. Så kommer denne misstänkte tillbaka igen till sin hemort. Vi behöva inte förutsätta, att sådana misstag begås, att han förklarar för icke behäftad med tuberkulos, men vi kunna ju säga, att läkaren har sagt, att han visserligen har tuberkulos, men att det är fullkomligt ofarligt både för honom och hans familj och hans arbetskamrater, att han fortsätter med sitt arbete. Är det någon som tror, att denne misstänktes eller rättare sagt denne som tuberkulos förklarade persons arbetskamrater vid maskinen eller pulpeten mitt emot honom någonsin tro på denna förklaring? Jag får i likhet med herr Olovson säga, att jag tror, att vi härmed riva upp så mycket av den gamla bacillskräcken, att vi göra större skada än gagn. Jag tror, att en person, som på detta sätt trots läkarens uttalande likväl av kamrater betraktas som smittobärande, tillfogas onödigt svåra lidanden, som drabba både honom själv och hans familj.

Vi ha hela tiden talat om den misstänkte. Ja, för min del vill jag säga, att den person, som antingen hotas av polis eller av hälsovårdsnämnden hotas med polis, om han inte infinner sig hos läkaren, han är inte misstänkt, han är dömd.

Jag ber därför herr talman, att få yrka bifall till den av herrar Wahlberg och Olovson i Västerås avgivna reservationen.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Det är inte så lätt att yttra sig i denna fråga, därför att den hör till dem, som mycket lätt kunna bli känslöbetonade. Det är inget av de argument, som framfördes av herrar Olovson och Barnekow, som jag inte själv varit inne på och måst ta ställning till. Det är därför det förefallit mig så svårt att fatta ståndpunkt till frågan.

Trots detta har jag i alla fall under frågans behandling i utskottet kommit till den uppfattningen, att man skulle kunna gå på utskottsmajoritetens linje. Vad som i detta fall särskilt kommit mig att omfatta den övertygelsen

Ang. förslag till tuberkulosförordning m. m. (Forts.)

är, att man från Kungl. Maj:ts sida mycket starkt understrukt, att denna sak skall behandlas varsamt, och att detta ytterligare understrukt av utskottet. Beträffande läkarundersökningen har man t. ex. poängterat, att läkaren skall ha välgrundad anledning för sin misstanke, att tuberkulos föreligger. När herr Barnekow berörde denna sak, fick jag det intrycket, att han menade, att vilken misstanke som helst skulle kunna föranleda en sådan åtgärd från läkarens sida. Det är ju absolut inte förhållandet, ty vi skola veta, att mellan den ifrågavarande patienten och hälsovårdsnämnden står först och främst läkaren, på vilken man lägger läkaransvaret, att han inte skall företaga någon åtgärd utan grundad misstanke, att tuberkulos föreligger. Hur skall han kunna få denna grundade misstanke? Det måste ske genom att han själv får tillfälle att undersöka och tala med patienten.

Jag medger gärna, att det kan uppstå en del skvaller på arbetsplatserna, om denna bestämmelse genomföres. Jag har själv varit rädd för att den s. k. tuberkulosskräcken skulle uppväckas ännu en gång. Jag har en gång upplevat den, och jag har sett, vilka förfärliga följder den kan få. Det har emellertid försäkrats mig både från läkarhåll och från många håll inom utskottet och även av andra personer, med vilka jag talat om denna sak, att hela den nu rådande uppfattningen om hygieniska åtgärder och möjligheterna att bota tuberkulos är en helt annan än under tiden för över trettio år tillbaka, då vi upplevde tuberkulosskräcken. Det har sagts mig från läkarhåll, att tuberkulos är en av de sjukdomar, som oftast botas. Huvudmomentet i det intresse att uppspära de tuberkulossjuka, som herr statsrådet nyss här talade om, är naturligtvis att söka bota dem.

Nu har det sagts, att när man inte kan tvångsinternera de lungsjuka för att bota dem, skulle det inte vara någon idé att försöka ta reda på var man har dem. Såvitt jag förstår finns det emellertid många möjligheter att hjälpa de tuberkulösa utan att sätta in dem på anstalt eller på något sätt tvångsinternera dem. Jag tror, att man kan säga, att den tuberkulöse, även om han blir lämnad att ta vård om sig själv, är en ofarlig person, förutsatt att han förstår att sköta sig samvetsgrant.

Däremot kan en tuberkulossjuk person, som inte förstår att sköta sig, bli en mycket svår fara för sin omgivning. Vad kan man då göra? Över hela landet har man upprättat dispensärer, vilkas uppgift är att hjälpa de sjuka och ge dem råd, hur de skola förfara icke blott i rent medicinskt avseende utan även hur de skola sköta sig i hemmen, i förhållande till sina anhöriga o. s. v. I den föreslagna förordningen lägges det direkta ansvaret på hälsovårdsnämnderna, att de i det fall, då de ha begärt att den sjuke skall låta undersöka sig, icke få stanna enbart vid denna åtgärd. Detta har Kungl. Maj:t starkt poängterat, och utskottet har ytterligare understrukt saken. Utskottet har direkt påpekat sådana åtgärder, som att undersökning av den sjukas familj skall ske, att saneringsåtgärder i bostaden och åtgärder för barnens skydd skola vidtagas, men även fäst uppmärksamheten på vad herr Olovson nyss berörde, nämligen att den sjuke kan beredas vård och hjälp genom förändringar och förbättringar av bostads- och arbetsförhållandena. Det är väl inte gärna möjligt, att en hälsovårdsnämnd, som påtar sig ansvaret att tvinga en person att låta undersöka sig, kan underlåta att känna det ansvar, som därmed pålægges den att hjälpa den sjuke att sköta sig.

Jag tror, att man utan risk kan ansluta sig till utskottets förslag, även om det förefaller olustigt, att man skall låta en hälsovårdsnämnd ha en dylik möjlighet till tvångsförfarande i bakfickan. För att emellertid ännu starkare än vad Kungl. Maj:t gjort stryka under, att detta förfarande endast skall vara en yttersta åtgärd, har utskottet för sin del hemställt om en ändring i

Ang. förslag till tuberkulosförordning m. m. (Forts.)
den omtalade § 5, som inför ytterligare ett led, innan tvångsförfarande kan komma i tillämpning. Utskottet föreslår följande passus i paragrafen: »Underlåter någon att ställa sig sådant förordnande till efterrättelse.» Det föreligger alltså enligt denna formulering av paragrafen ingen möjlighet för hälsovårdsnämnden att utan vidare gripa en person och med polisens hjälp skicka iväg honom till läkarundersökning. Saken skall först passera läkaren, och denne skall hos hälsovårdsnämnden begära dylik handräckning, innan den äga rum. Hälsovårdsnämnden har således ingen möjlighet att företaga någonting, förrän personen i fråga själv förklarar, att han inte vill underkasta sig läkarundersökning.

Jag måste under sådana förhållanden säga, ehuru jag stått mycket tveksam, att situationen ibland kan vara sådan, att det ur samhällets synpunkt är rätt att ingripa mot en person, som tredsкас. Herr statsrådet har för sin del godtagit den ändring av § 5, som utskottet föreslagit. Jag tror, att man kan rösta för denna förordning i den form, den framlagts av utskottet och med de anmaningar till klokhed och försiktighet i förfarandet, som äro gjorda såväl från Kungl. Maj:ts som från utskottets sida.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Statsrådet Möller sade, att jag hade målat; han ville antagligen ge uttryck åt den meningen, att jag hade svartmålat situationen. Det är klart, att jag gjorde så gott jag kunde; det gör han ju själv också.

Herr statsrådet gjorde allt vad han kunde för att skrapa bort vad jag hade färgat. Det gick emellertid inte, och det går faktiskt inte, ty kvar stå alla de erinringar, som här gjorts. Jag måste instämma i vad herr Barnekow anförde, att om det finns bara en eller annan person någonstans i landet, som vägrar att låta undersöka sig, så kan ju befintligheten av denna person på intet sätt inverka på den kartläggning av de tuberkulossjuka, varom herr statsrådet talade.

Fröken Hesselgren, som, det vet jag, förut varit utomordentligt betänksam i denna fråga — fröken Hesselgren befann sig vid ett tillfälle nästan på samma linje som jag; det erkännandet ger jag henne oförbehållsamt — har emellertid funnit tröst i de ord, som återfinnas i utskottets motivering, att man måste förfara varsamt. Finns det någon av kammarens ledamöter, som ett ögonblick kan föreställa sig den möjligheten, att hälsovårdsnämnderna ute i socknarna komma att läsa andra lagutskottets motivering? Jag tror det inte, och det tror säkerligen inte fröken Hesselgren heller. Tacka Gud, om kammarens ledamöter själva läsa det.

Man skulle alltså kunna handlägga sådana ärenden så diskret, menar utskottet, att det icke skulle behöva komma till omgivningens kännedom, att en person är utpekad som smittobärare. Ja, ärendet går från tjänsteläkaren eller dispensärläkaren till hälsovårdsnämnden, och hälsovårdsnämnden behandlar t. ex. den som smittobärare misstänkte Karl Johan Andersson vid ett sammanträde på kvällen, och före frukosten dagen därpå vet hela socknen det. Allt tal om diskretion och varsamhet i detta sammanhang är bara luft och har ingen som helst reell betydelse.

Fröken Hesselgren framhöll också, att det numera finns många möjligheter för den sjuke att sköta sig i hemmet, utan att han alltså behöver vårdas på sanatorium. Ja, visst gör det det. Men vad har detta med den här saken att göra? Inte ett spår, ty om en person vägrar att gå till läkare men föres dit och får föreskrifter, hur han skall sköta sig hemma, så vägrar han helt naturligt även att rätta sig efter dessa. Man skulle alltså med tvångsmedel

Ang. förslag till tuberkulosförordning m. m. (Forts.)

lära den tredskande, eller för att tala med statsrådet Möller, den imbecille att sköta sig. Detta är ju ett fullkomligt fruktlöst företag. Förnuftigt folk behöver man inte hota. Förnuftigt folk går gärna till läkare, i synnerhet som undersökningen i detta fall enligt såväl Kungl. Maj:ts som utskottets och reservanternas förslag blir kostnadsfri. Vi reservanter ha strukit tvångsförfarandet, men vi ha bibehållit bestämmelsen om att undersökningen skall vara kostnadsfri.

Under sådana omständigheter menar jag, att det inte finns någon anledning att befara, att så värst många skola vägra att gå till läkare. Och den som vägrar att gå till läkare är inte bara bröstsjuk, han är också, för att använda ett kanske olämpligt uttryck, sjuk i huvudet. Honom tjänar det ingenting till att bearbeta; där hjälper ingenting annat än tvångsinternering, och detta anse vi oss inte kunna vara med om.

Fröken **Hesselgren**, som nu för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Jag vill endast säga herr Olovson, att jag hyser mycket litet illusioner beträffande allmänhetens kännedom om utskottsutlåtanden, men i detta fall är det icke allmänheten eller hälsovårdsnämnderna, som skola läsa utskottsutlåtandet, utan det är medicinalstyrelsen, vilken därefter skall sända ut cirkulär om hur saken skall skötas.

Vidare anförde:

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Vad fröken Hesselgren nu yttrade tror jag icke förbättrar saken. Jag ber att få hänvisa till att det var medicinalstyrelsen, som ville ha tvångsinternering.

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr talman! Den långa debatt, som förts i denna fråga, och särskilt herr Olovsons näst sista anförande har ju givit belägg för vad som föreslagits i propositionen och tillstyrkts av utskottet. Jag tolkar nämligen herr Olovsons anförande så, att han anser, att eftersom alla förnuftiga människor ändå givetvis gå och undersöka sig, behöver man icke ha något tvångsförfarande. Frågan är emellertid, om samhället skall stå fullständigt maktlost gentemot de oförnuftiga. Det är väl ändå på det sättet, att samhället måste skydda sig mot spridandet av den fruktansvärda folksjukdom, som tuberkulosen är, på så sätt, att därest det icke går med lämpor, skall samhället kunna tvinga vederbörande att låta läkarundersöka sig. När läkaren vid verkställd undersökning konstaterat smittosam tuberkulos, hänvisas ju vederbörande, såsom kammarens samtliga ledamöter känna till, för vård antingen vid sanatorium eller — tack vare den nya organisation, som blivit genomförd — genom dispensär. Som väl är ha vi ju numera kommit därhän, att väntetiden för att komma in på sanatorium i de olika länen är ytterst ringa, men om tuberkulos konstateras hos någon av föräldrarna i en familj med minderåriga barn och vederbörande icke kan beredas plats på sanatorium, så ombesörjer dispensären, att barnen utackorderas i friska familjer eller barnhem för att på det sättet undvika smitta. Hur kan man egentligen här i riksdagen, om man nu skall tala om humanitära skäl såsom här blivit gjort, vara med om att låta en människa sprida smitta till fara för sina anhöriga och för allmänheten, därför att man icke vill ge samhället möjlighet att hindra smittospridningen?

Man har också sagt, att genom vad som nu föreslås skulle kvacksalvarna få vatten på sin kvarn, men det är väl ändå på det sättet, herr talman, att om vederbörande kan hålla sig undan en läkarundersökning, går han just till kvacksalvare. Man riskerar ju, att om en person, som är en smittohärd i sam-

Ang. förslag till tuberkulosförordning m. m. (Forts.)

hället, är rädd för att gå till läkare för att få klarlagt, hur det egentligen förhåller sig med honom, och om man icke på övertalningens väg kan få honom till detta, så går han till en kvaacksalvare ända till dess det blir för sent för läkaren att taga hand om honom. Det i propositionen framlagda förslaget innebär en humanitär åtgärd och en skyddsåtgärd för samhället av sådan art, att någon diskussion på den punkten enligt mitt förmenande överhuvud taget icke borde ha förekommit.

De undersökningsåtgärder, som här föreslås, ha de senare åren med gott resultat prövats i våra grannländer utan våda för den personliga friheten. Man har haft enbart gott av dessa bestämmelser.

Jag kan icke finna annat, herr talman, än att det förslag, som här föreligger, är ett förslag, som, om det bifalles, kommer att ge ett ytterligare verkamt medel för bekämpandet av den folksjukdom, som hela folket i rätt hög grad lider av. Jag tror, att genom detta förslag kommer man att kunna gå ytterligare en etapp på vägen för att begränsa skadeverkningarna av denna sjukdom.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson i Rasjön: Herr talman! På grund av min mångåriga verksamhet inom ett landstings sjukvård har jag begärt ordet för att framlägga vissa synpunkter på det nu föreliggande spörsmålet. Det är särskilt ett par uttalanden av herr Olovson i Västerås, som ha uppkallat mig.

När herr Olovson redogjorde för hur det tillgick, när en läkare konstaterat tuberkulos hos en patient, förutsatte han, att patienten skickades tillbaka till sitt arbete utan att något gjordes från samhällets sida för att taga hand om honom. Han ansåg därför, att den föreslagna lagen var inkonsekvent. Eftersom det icke fanns något stadgande om tvångsinternering, borde det icke heller finnas något stadgande om tvångsundersökning. För min del skulle jag icke haft något emot, om lagförslaget hade förelegat i sitt ursprungliga skick, d. v. s. jämväl med stadgande om tvångsinternering. Men, herr Olovson, nu är det emellertid så, såsom en föregående talare har påpekat, att i de allra flesta landstingsområden i landet finns det tillräckligt med vårdplatser för de tuberkulösa. Detta innebär, att så snart ett fall blivit konstaterat av läkare, remitteras vederbörande till anstalt för erhållande av vård. Det skulle vara en underlig läkare, som har konstaterat en tuberkulos i smittosamt skede och som vet, att vårdplatser finnas inom räckhåll, men som ändå skulle skicka patienten tillbaka till dennes arbete. Jag tror, herr Olovson, att sådana läkare finnas dess bättre icke. Att man inom ett eller annat landstingsområde ännu har alltför få vårdplatser för tuberkulösa, är en annan sak, som bör rättas till i annat sammanhang. Jag är icke riktigt säker på hur det i det avseendet är ställt i det landsting, där herr Olovson bäst känner till förhållandena. Det kan ju hända, att det där är sämre än annorstädes. Jag menar emellertid, att om tuberkulos i smittosamt skede konstateras, så har samhället i flertalet fall redan sörjt för att vederbörande icke skall behöva lämnas utan vård.

Herr Olovson i Västerås underströk starkt betydelsen av att undersökningen göres kostnadsfri, och han menade, att om man erbjöde tillräckligt liberala ekonomiska villkor för de misstänkta fallen, skulle intet tvångsingripande behövas. Ja, men redan nu är dispensärundersökningen kostnadsfri. Den är kostnadsfri i alla instanser. Dispensärsköterskan tar icke betalt, icke heller distriktsdispensärläkaren och centraldispensären har icke rättighet att taga betalt första gången en patient kommer dit. När herr Olovson så starkt understryker, att hans reservation innebär kostnadsfrihet, så slår han in öppna dörrar, ty den kostnadsfriheten finns redan nu.

Ang. förslag till tuberkulosförordning m. m. (Forts.)

Jag är alldeles övertygad om att herr Olovson här talat på grund av sin starkt humanitära inställning, men jag vill framhålla, att humaniteten kan drivas för långt, och i detta fall vågar jag påstå, att den också är missriktad. Herr Olovson ledes av humanitet för de personer, som äro misstänkta för att vara behäftade med tuberkulos, men denna humanitet innebär samtidigt en grymhet mot de sjukas omgivning, ty om sjukdomsfall icke bli uppspårade i rätt tid och omhändertagna och internerade, löper ju hela omgivningen en oerhörd risk. Framför allt gäller detta barnen i hemmet och familjerna.

Stat, landsting och kommuner offra miljontals kronor varje år på att bekämpa tuberkulosen, och man har också kommit rätt långt i strävandena att få bukt med sjukdomen. Man skulle emellertid, herr talman, ha kommit ganska mycket längre, om en sådan lag som denna och en sådan dispensärverksamhet, som vi nu ha, hade genomförts för låt mig säga 25 år sedan. Om man vill utnyttja den apparat, som finns, och få den att verka med största effekt, måste man utrusta myndigheterna och samhällets organ med tillräckliga befogenheter att kunna ingripa mot dem, som av okunnighet eller tredska eller kanske många gånger på grund av att vederbörande kommit i händerna på kvacksalvare vägra att anlita de möjligheter, som samhället har ställt till disposition.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! Herr Andersson i Rasjön menade, att jag skulle ha slagit in öppna dörrar, när jag dels i förslaget till författningstext i reservationen, dels också i motiveringen erinrat om att läkarundersökningen skall vara kostnadsfri. I så fall gäller detta även Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten, ty samma sak förekommer i alla de olika förslagen. Det var nog ingen i utskottet, som svävade i okunnighet om att undersökning hos dispensär är kostnadsfri, men Kungl. Maj:t har räknat med, såsom vi också göra, att det i vissa fall kan ligga närmare till hands att låta en annan läkare i stället för dispensärläkaren utföra undersökningen. I så fall skulle kostnaden, mena vi, gäldas av hälsovårdsområdet. Märkvärdigare är det icke.

Herr Andersson i Rasjön slog emellertid själv enligt min mening in öppna dörrar genom hela sitt resonemang. Han sade, att när en läkare har konstaterat tuberkulos, är det klart, att han remitterar vederbörande till sanatorium. Det är ingen, som har ifrågasatt eller misstänkt annat. I den mån sanatorieplatser finnas lediga, kan läkaren ju göra det. Det klientel, varom striden här står, består emellertid av de personer, som vägra att låta sig undersökas av läkare och som givetvis då icke heller låta remittera sig. Att tvångsremittera dem till en sjukvårdsanstalt våga vi ju oss icke på, och det anses icke heller vara behövt. Man måste emellertid räkna med att den, som vägrar att gå med på en undersökning, också vägrar att mottaga vård, och i så fall blir undersökningen meningslös.

Herr Cruse: Herr talman! Jag representerar en yrkesgrupp, som har lidit synnerligen svårt av lungtuberkulosens härjningar. Jag skulle för min del helst ha sett, att medicinalstyrelsens förslag om rätt till tvångsinternering också hade följts av socialministern, men redan det förslag, som här föreligger, anse vi utgöra en mycket stor hjälp i strävandena att bekämpa denna svåra sjukdom. Vi äro därför socialministern tacksamma för att han har framlagt detta första försök att råda bot på rådande missförhållanden.

Det är icke de ansvarmedvetna, som sprida sjukdomen. Den är icke så smittofarlig, om man sköter sin hygien. Det är däremot de ansvarslösa, som

Ang. förslag till tuberkulosförordning m. m. (Forts.)

sprida sjukdomen och som samhället med nödvändighet måste ingripa emot. Vi ha i det fallet ganska stora erfarenheter inom vårt verksamhetsområde. Jag skall bara nämna ett enda fall, som gäller ett tryckeri i en grannstad till herr Olovsons. Tryckeriet sysselsätter 15 arbetare. På tio år ha här inträffat icke mindre än 11 fall av lungtuberkulos, av vilka 4 med dödlig utgång. Det har konstaterats, att det är en enda person, som varit smittokälla till alla dessa fall, men medicinalstyrelsen har för närvarande icke möjlighet att ingripa för att förhindra, att denne person även i fortsättningen sprider smitta. Det är sådana fall, som medicinalstyrelsen har kunnat peka på och som ha legat till grund för dess yrkande om rätt till tvångsinternering.

Nu kan naturligtvis herr Olovson i Västerås säga, att vi råda icke bot på sådana missförhållanden enbart genom skyldigheten för vederbörande att låta läkarundersöka sig. Nej, det är riktigt. Nästa steg bör därför vara att ge rätt också till tvångsinternering. Enbart detta, att man kan ålägga en person att låta läkarundersöka sig, anser jag emellertid vara synnerligen värdefullt. Vi ha nämligen företagit en frivillig undersökning av samtliga våra medlemmar här i Stockholm, och vid denna undersökning kom det fram, att en hel del personer, som icke hade en aning om att de ledo av lungtuberkulos, verkligen gjorde det och även voro smittofarliga. Det finns alltså skäl att utnyttja alla möjligheter, som kunna uppbringas för att komma åt denna sjukdom.

Nu är det också faktiskt så, att många i små omständigheter kanske veta, att de lida av denna sjukdom men dra sig för att gå till läkare, därför att de befara, att deras familjer kanske kunna råka i ekonomiska svårigheter. De försöka därför dra sig fram. Det kan kanske gå ännu några år. Det är emellertid klart, att om de toge steget med detsamma, även om familjerna tillfälligtvis därigenom skulle komma i ekonomiska svårigheter, så skulle det vara bättre både för den sjuke själv och för hans familj, därför att det är ju ett faktum, att om man söker bot för sjukdomen på ett tidigt stadium, är den ganska lätt att bota. Det är det allmänna omdömet hos läkarna. Det stora felet är just, att de sjuka gå och dras med sjukdomen så länge, att det sedan blir för sent att bota den.

Jag anser således, att det steg, som tagits i det föreliggande förslaget till förordning, är det minsta, som behöver göras på detta område, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Nyblom*.

Herr Barnekow: Herr talman! Jag skall blott be att få fråga den siste ärade talaren, med vilka tvångsmedel han skall få en misstänkt att gå till läkaren första gången. Om han icke alls vill gå till läkaren, lär han icke vara skyldig att transporteras till någon tuberkulosläkare heller. Det är först efter anmälan från läkaren, som en hälsovårdsnämnd kan vidtaga någon åtgärd.

Det var emellertid icke detta, jag ville ha sagt, utan jag ville blott ge utskottets ärade vice ordförande en liten replik. Försiktigtvis säger hon icke, att hon själv tror, att bacillskräcken helt och hållet avtagit, utan hon säger, att hon förspott det och även hört några inom utskottet säga det. Det skulle dock vara rätt intressant att få höra hennes egen mening i detta fall. Det är denna punkt, som är ömtålig, ty jag fruktar, att man genom dessa åtgärder med polisingripande kommer att riva upp mycket damm från den gamla bacillskräcken. Jag är den förste att erkänna medicinalstyrelsens och andras stora kunskaper på sitt område. Jag har ingen anledning att betvivla dem,

Ang. förslag till tuberkulosförordning m. m. (Forts.)

men vad jag däremot tillåter mig betvivla är, om de kunna rätt bedöma, huru svenska folket kommer att reagera. Jag tror, att vi måhända komma att få uppleva den dagen, då bacillskräcken åter tilltar, och jag tycker därför, att det är onödigt att röra upp detta damm. Jag tror, att det vore bättre, om såväl medicinalstyrelsen som kammaren snarare använde på det svenska folket en andlig dammsugare i stället.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag tar till orda igen. Det är kanske överflödigt, men jag kan icke underlåta att göra ett par reflexioner. Sedan jag här lyssnat till anförandena, vet jag icke riktigt, vad reservanterna vilja. De vilja vara med om en förordning, som skall kartlägga förekomsten av tuberkulos, men om det finns en person, som — för att tala såsom herr Olovson i Västerås — är sjuk icke blott i lungorna utan dessutom även i huvudet, skall han få göra precis som han vill. Den lilla extra sjukdomen, som han lider av utöver tuberkulossjukdomen, skall sålunda tillåta honom att vägra samhället att ens kunna konstatera, huruvida han lider av tuberkulos eller icke. Jag tycker, att det är litet för mycket av hjärtnupenhet att slå vakt alldeles särskilt om den sortens människor, som jag tillåter mig anse höra till de ansvarslösaste bland samhällsmedborgarna.

Om jag läser reservationen, för vilken jag, då det gäller det principiella resonemanget, har mycket stora sympatier, får jag ett annat intryck än jag fått av debatten här i dag. Det sägs nämligen där, att om man skall gå så långt som propositionen föreslagit och utskottet tillstyrker, skall man ge den undersökte, om han befinner sig vara behäftad med smittsam tuberkulos, »möjlighet att leva, arbeta och bo under sådana förhållanden, att de av läkaren givna föreskrifterna kunna bliva beaktade». Allt detta är fullt riktigt i och för sig. Det kan emellertid icke tolkas på annat sätt än att man vill ha bort det exekutiva hotet, för att en person, som icke anser sig bo tillräckligt bra eller leva tillräckligt bra, om han antages vara bärare av smittsam tuberkulos, skall kunna vägra att ställa sig dessa föreskrifter till efterrättelse. Men därmed sträcker man ut greppet långt utöver dem, man här i dag närmast tagit sikte på, nämligen dem, som antingen äro mycket asociala eller också ha andra mycket svåra brister i sin andliga utrustning. Jag kan icke se, att man skall ens i någon mån kunna realisera det, man med förordningen vill nå, genom att tillmötesgå reservanterna. Nu blir det naturligtvis i praktiken på det sättet, att många människor, som ha kännedom om att man i nödfall kan tillgripa tvångsmedel, skulle på grund av detta lilla hot utan vidare låta undersöka sig, så snart en hälsovårdsnämnd anbefallt det. Man skulle möjligen icke anse det nödvändigt, om detta exekutiva hot icke funnes bakom.

Enligt min uppfattning skulle det innebära ett mycket starkt försvagande av hela förordningen, om detta hot toges bort. Jag har redan tillkännagivit, att jag icke har något emot att föreskriva tvångsinternering, och jag är tacksam för de yttranden i den riktningen, som närmast beklaga, att den föreskriften icke varit med. Jag har emellertid tänkt på Norrbottens län t. ex. Jag har tänkt på vissa andra län, exempelvis Gotlands län, där tuberkulosdödligheten alltjämt är mycket betydande. Jag har tänkt på dem, och jag har sagt mig, att där skulle tvångsinternering sannolikt i flera fall behöva tillgripas, men å andra sidan är det just där, som brist på vårdplatser föreligger, och följaktligen får man tills vidare avstå från en så radikal åtgärd som denna. Att emellertid taga detta till intäkt för att ytterligare försvaga de möjligheter i kampen mot tuberkulosen, som hela denna anordning är avsedd att ge, skulle jag för min del mycket beklaga.

Ang. förslag till tuberkulosförordning m. m. (Forts.)

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Jag kan inskränka mig till att påpeka, att när statsrådet Möller säger, att enligt vår linje skulle en vägrare få göra hur han vill, är detta precis vad en vägrare får göra, sedan han blivit undersökt.

Herr **Cruse** har, såsom han gjorde i utskottet, åberopat ett fall, då en smittobärare på ett tryckeri överfört smittan till flera personer, av vilka också vill jag minnas, fyra stycken avledo. Denne smittobärare hade utan allt tvivel blivit undersökt av läkare otaliga gånger. Där var sålunda denna bestämmelse uppfylld utan något tvång. Men när det konstaterades tuberkulos hos denne man, upphörde möjligheten att tvinga honom. Sådana fall kan det bli hur många som helst, även om tvångsundersökning förefinnes. Herr **Cruse** framhöll vidare, att vid den frivilliga undersökning, som typografförbundet genomförde, och som, om jag förstod honom rätt, omfattade samtliga förbundsmedlemmar i Stockholm, hade det konstaterats tuberkulos hos personer, som själva icke hade någon aning därom. Och då förmodar jag, att icke några andra hade det heller. De kunde sålunda icke på något sätt misstänkas för att vara bärare av smittsam tuberkulos. Skola vi kunna komma tillrätta med sådant, måste herr **Cruse** försöka få fram en förordning, som föreskriver tvångshämtning av både friska och sjuka.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Endast ett ord. Herr **Olovson** i Västerås sade, att tvångshämningsförfarandet var något mycket upprörande. Såvitt jag emellertid förstår, har man starkt understrukit, att i och med att hälsovårdsnämnden vidtagit någon åtgärd, har den också skyldighet att tillse i vad mån den kan hjälpa den person, det här gäller. Jag skulle tro, att i många fall personer, som kanske med tvångsförfarande tvingats att komma till en dispensär, sedan de en gång kommit i närmare kontakt med dispensären och fått av denna lära sig, att den sjukdom, de ha, är en sådan, som kan botas, om man sköter sig, så komma de att förstå betydelsen av att göra detta. Därmed är ju mycket vunnet. Då härtill hälsovårdsnämnden, såsom ju meningen är, skall ansvara för att hjälpa dessa människor till att erhålla vård, ja, då är det väl sannerligen en verklig vinst, som man fått.

Jag är, såsom jag förut sagt, mycket rädd för denna tuberkuloskräck, men jag tror, att ju mera man sprider kännedom om att denna sjukdom, när den vårdas, hör till de sjukdomar, som oftast botas i jämförelse med andra smittsamma sjukdomar, desto bättre bekämpar man då denna skräck, som vi äro så rädda för skall uppkomma.

Herr **Cruse**: Herr talman! Det exempel, jag anförde från en stad i mellersta Sverige, gällde en person, som länge gått med smittohärden inom sig. Han var icke ens misstänkt, därför att då hade han naturligtvis icke fått tillfälle att sprida smitta så effektivt, som han gjorde. Men då genomdrevs emellertid så småningom med medicinalstyrelsens medverkan en grundlig undersökning, och då konstaterades, att denna person var den egentliga smittohärden, och att han gått med sjukdomen i många år. Nu hade han naturligtvis kunnat låta undersöka sig av läkare, men han var en av dessa ansvarslösa personer, som kanske själva äro medvetna om att de äro smittospridare men icke känna det ringaste ansvar för följderna.

Nu känna vi ju till att dödligheten i lungtuberkulos nedgått med 50 procent, och jag har den uppfattningen, att kunde man även få rätt att tvångsinternera smittospridare, skulle även sjukdomen nedgå med 50 procent. Jag anser, att då det är så många, som oskyldigt få lida och få sin hälsa undergrävd och kanske också få lida döden, skulle vi ha rätt att ställa det kravet,

Ang. förslag till tuberkulosförordning m. m. (Forts.)

att de, som äro uppenbara smittospridare, skola tagas om hand av samhället och göras friska av samhället om möjligt.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herrar Wahlberg och Olovson i Västerås avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Olovson i Västerås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes.

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herrar Wahlberg och Olovson i Västerås avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 17.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om åtgärder mot tuberkulos hos nötkreaturen jämte i ämnet väckta motioner; och anförde därvid:

Ang. åtgärder mot tuberkulos hos nötkreaturen.

Herr Sandberg: Herr talman! Uti ifrågavarande ärende har jag jämte några kamrater i kammaren väckt en motion, däri vi yrka, »att riksdagen måtte besluta att till förekommande och hämmande av tuberkulos inom mindre ladugårdsbesättningar understöd icke överstigande 500 kronor må kunna tilldelas djurägare, som är understödsberättigad enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 20 december 1912».

För närvarande ha understöd till ägare av mindre ladugårdar på grund av förluster, som åsamkats dem under tuberkulosens bekämpande, enligt nämnda kungörelse utgått med högst 300 kronor i varje särskilt fall. Vi ha i vår motion yrkat, att detta maximum skulle höjas till 500 kronor. Utskottet säger i sitt utlåtande, att »starka skäl synas tala för en sådan förhöjning», och förordar bifall till motionen så tillvida, som utskottet förutsätter, att Kungl. Maj: måtte vid utfärdande av föreskrifter rörande ifrågavarande anslags disposition ställa ökade anslag till förfogande, så att dessa bidrag om möjligt skola kunna utgå intill gränsen av nuvarande maximum eller 300 kronor. För närvarande räcka nämligen icke pengarna till, utan vederbörande, som varit berättigade till ett bidrag av, låt oss säga, 300 kronor, ha fått finna sig i att få ett långt mindre belopp. Utskottet är som sagt mycket välvilligt, och jag noterar med tacksamhet, att man här förordar, att Kungl. Maj: måtte vidtaga åtgärder, som kunna anses innebära i någon mån en förbättring i rådande förhållanden.

Ang. åtgärder mot tuberkulos hos nötkreaturen. (Forts.)

Jag har emellertid, herr talman, begärt ordet för att ändå ge uttryck åt den uppfattningen, att jag tycker, att ingenting bort hindra, att man helt biträtt vad motionärerna önskat. Det måste nämligen anses vara både rättvist och av behovet påkallat. Enligt ett remissyttrande från medicinalstyrelsen ha nämligen i många fall vederbörande jordbrukares kostnader för tuberkulosens bekämpande betydligt överstigit det maximibelopp, med vilket ersättning nu kan utgå eller 300 kronor. Det måste därför anses rättvist och riktigt, att vederbörande beredes möjlighet att erhålla en något högre ersättning för de förluster, han fått vidkännas.

Jag kan heller icke finna, att det förhållandet, att Kungl. Maj:t lovat att företaga en översyn av alla på detta område nu gällande bestämmelser, behöver utgöra något större hinder för att nu taga steget ut i förevarande fall. Det skulle då möjligen vara brist på medel som hindrade. Man kan tänka sig, att anslaget i fråga kommit att bli ganska ansträngt, såsom det också skett förut. Anslaget är emellertid av förslagsanslags natur, och därför ha vi trott, att det vore möjligt att utnyttja elasticiteten i den grad, att man kunde uppnå det av oss önskade resultatet.

Såsom ärendet för närvarande ligger till, anser jag icke, att jag har någon möjlighet att ställa något yrkande, men jag har velat med dessa ord ge uttryck åt min uppfattning, att man bort bifalla motionen. På samma gång är det med en viss tillfredsställelse jag noterar, att det ändå skett något. Jag vill vidare uttala det önskemålet, att vad utskottet här i sitt utlåtande sagt måtte leda till resultat i fråga om kungörelsens tillämpning, samt att vi till ett kommande år få motse mera tillfredsställande bestämmelser i detta ärende.

Herr Wallén: Herr talman! Beträffande den av mig väckta motionen angående dels tvångsanslutning till det statsunderstödda klinisk-bakteriologiska bekämpandet av smittfarliga tuberkulosformer dels ock vidgad ersättning av statsmedel, har utskottet bland annat sagt: »De förslag, som avses med denna motion, torde vara så omfattande och medföra så höjda anspråk på statsbidrag, att de icke utan en föregående ingående utredning böra genomföras. I samband med den av departementschefen bebådade översynen av hithörande bestämmelser synes det därför utskottet lämpligt, att berörda utredning verkställas.» Vidare säger utskottet: »Då utskottet förutsätter, att utredningen igångsättes utan dröjsmål, torde särskild åtgärd från riksdagens sida i anledning av motionen II: 249 icke vara erforderlig.»

Jag har velat uppläsa detta ur utskottets motivering, dels därför att man vid denna översyn icke skall glömma bort min motion, och dels därför att man måste verkställa denna utredning så snart som möjligt. Jag har intet yrkande, utan jag nöjer mig med detta och hoppas, herr talman, att man vid den blivande utredningen följer utskottets anvisning, varigenom min motion i realiteten vunnit beaktande.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 18.

Föredrogs, punktvis, jordbruksutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för vissa personer från betalningsskyldighet till kronan på grund av virkesköp.

Kammaren biföll vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 19.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion angående utfärdande av bestämmelse om iakttagande av sekretess vid översändande av krono- och kommunaldebetsdelar till landets skattebetalare.

I en inom andra kammaren väckt och till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 183, hade herr *Eriksson* i Frägsta hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att sådan bestämmelse utfärdades, att sekretess iakttoges vid översändande av krono- och kommunaldebetsdelar till landets skattebetalare.

Utskottet hemställde, att motionen II: 183 icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Ang. utfärdande av bestämmelse om iakttagande av sekretess vid översändande av krono- och kommunaldebetsdelar till landets skattebetalare.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Eriksson* i Frägsta: Herr talman! Min motion rör en fråga, som är av tämligen liten betydelse. Jag kan emellertid ej låta mig nöja med utskottets motivering för avslag, då det hänvisar till gjorda utredningar. Meningen med denna motion var nämligen, att man skulle få en temporär bestämmelse i avvaktan på att det förslag, som 1936 års uppbördssakkunniga framlagt, skall bli antaget. Det kommer att dröja några år, innan detta sker. Det är allmänt känt, att ute i landet är det en tämligen starkt utbredd önskan, att denna fråga borde lösas på något sätt. Postverket har också gått allmänheten till mötes, så att en reform i den riktning, som jag antytt, icke skulle medföra någon ökad portokostnad. Det förefaller mig därför som en billig begäran från landets skattebetalare att gå dem till mötes i detta avseende.

Jag finner visserligen, att utskottet ej velat gå på den linjen, men jag kan i alla fall ej underlåta att med dessa ord, herr talman, yrka bifall till min motion.

Herr *Tengström*: Herr talman! I sak är utskottet överens med motionären om att något bör göras för att åstadkomma den sekretess, som motionären önskar. Men jag tror ej, att det skulle överensstämma med riksdagspraxis att nu bifalla motionen och i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om vidtagande av lämpliga åtgärder, när nu en utredning har framlagt ett förslag av samma innehåll eller i varje fall med samma syfte, och denna utrednings betänkande är under beredning i finansdepartementet.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 20.

Föredrogs i ett sammanhang dels andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion angående beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor, dels ock till kammaren överlämnat utdrag, nr 228, av första kammarens protokoll, innefattande delgivning av sistnämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion i samma ämne.

Ang. beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor.

Ang. beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. (Forts.)

I en inom andra kammaren väckt och till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 267, hade fröken *Andersson m. fl.* hemställt, att riksdagen ville besluta att hemställa hos Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t snarast måtte föranstalta om en allsidig utredning om åtgärder i syfte att bereda ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor.

Andra kammarens tredje tillfälliga utskott hemställde, att motionen II:267, i vad den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet i sin motivering anförde, icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Enligt vad det från första kammaren överlämnade protokollsutdraget utvisade, hade första kammaren bifallit vad dess andra tillfälliga utskott i sitt utlåtande nr 3 hemställt. Nämnda hemställan hade innefattat, att första kammaren ville besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om verkställande snarast av allsidig utredning om åtgärder i syfte att bereda ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor.

Sedan utskottets hemställan och första kammarens ovannämnda protokollsutdrag föredragits, anförde:

Fröken Andersson: Herr talman! Det var en talare häromdagen i denna kammare, som sade, att det alltid händer, att när motionärer få sina motioner avstyrkta, de uttrycka förvåning och ledsnad över detta. Jag måste säga, att samma är nu förhållandet med mig. Men jag skulle tro, att denna förvåning — för att inte säga indignation — sträcker sig vida utanför motionärer-nas krets.

Som var och en av kammarens ledamöter kunnat göra sig förvissad om, är det en ganska underlig behandling, som har vederfarits vår motion. Förra året förelåg ju ett yrkande i samma riktning. Då tillstyrkte samma utskott, att en utredning skulle ske i motionens syfte. Men detta avstyrktes av kammaren.

I år återkom motionen, hänsköts till samma utskott, men nu innehåller utlåtandet en hemställan om avslag. Nu frågar man sig, vad egentligen meningen med detta kan vara. Den enda förhoppning, som motionärerna kunna ha, är att kammaren i år visar lika liten vördnad för det resultat, vartill utskottet har kommit, som kammaren visade förra året, vilket då skulle innebära, att kammaren i år skulle bifalla motionen trots utskottets avstyrkande.

Om jag nämner de siffror, omröstningen i fjol gav till resultat, kan det kanske liva upp minnet hos kammarens ledamöter beträffande anledningen till att motionen föll förra året. Omröstningen utföll så, att 73 röstade mot motionen och 65 för densamma — det var alltså endast med 8 rösters majoritet, som motionen då föll. Nu vågar jag ej uttrycka någon förhoppning om att dessa 73 skola ha ändrat mening. Det kan man kanske i stället överlåta med varm hand åt utskottet att göra. Men jag vågar rikta en vördsam och varm vädjan till de 16, som avstodo förra året — för att nu ej tala om dem, som voro frånvarande — att se på denna fråga på annat sätt, än dessa 73 gjorde, som jag nys nämnde.

Man frågar sig, vad som hänt under det senaste året, som kan motivera utskottets avstyrkande i år. Det var ju så förra året, att telegrafverket, skolöverstyrelsen, socialstyrelsen och Sveriges allmänna folkskolläraryrkesförbund hade tillstyrkt motionen. Därtill kommer nu, att Fredrika-Bremerförbundet i höstas hos ecklesiastikministern gjorde framställning om utredning i motionens syfte. Till yttermera visso har medicinalstyrelsen sedan dess tillstyrkt en sådan, liksom också Sveriges småskolläraryrkesförbund. Av dessa tillstyrkan-den drager nu utskottet den något underbara slutsatsen, att det kan — av-

Ang. beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. (Forts.)
styrka motionen. Och vad stöder sig nu utskottet på? Jo, utskottet, som tydligen har något slags historiska intressen, plockar fram en skrivelse från folkskolöverstyrelsen till skoldistriktet, som är av anno 1916 — alltså 23 år gammal — och lämnar helt utan avseende de varma tillstyrkandena.

Jag skall nöja mig med att här citera några få uttalanden, vilka för kammarens ledamöter till fullo torde visa, att det här är fråga om en mycket allvarlig sak, något som bestyrkes från alla håll, varför man knappast har rätt att taga så lätt på frågan, som utskottet har gjort. I en artikel i tidskriften Tiden, som ju är en tidskrift för socialistisk kultur och politik, stod det för cirka två år sedan en artikel av förstakammarledamoten Olof Olsson, som behandlar dessa spörsmål. Man behöver bara läsa den artikeln för att förstå, att det är verkligt skrämmande förhållanden, som råda för de människor, det här gäller, alltså i första hand lärarinnorna. Jag skall endast läsa upp ett enda litet citat: »Det är angeläget, att man söker göra något för att bryta isoleringen kring dem av landsbygdens lärarinnor, som bo avsidet. Det händer, att de ofta långa tider äro avstängda från umgänge med andra än skolbarn, och att de plågas av en ensamhetskänsla, som inte så sällan glider över i pinande ängslan.» Jag skall inte uppehålla mig länge med högläsning. För fullständighetens skull skall jag blott läsa upp ett par korta citat ur skolöverstyrelsens och socialstyrelsens tillstyrkande utlåtanden. Skolöverstyrelsen framhåller, att förhållandena, sedan 1916 års skrivelse avläts, otivelaktigt ha förbättrats, men tillägger: »Men det oaktat finnes, enligt överstyrelsens erfarenhet, ett jämförelsevis stort antal ensamt boende lärarinnor, för vilkas trygghet erforderliga åtgärder ännu icke blivit vidtagna.» Och socialstyrelsen säger: »Det torde icke råda något tvivel om att i motionen berörda förhållanden äro av den beskaffenhet, att ett ingripande från det allmännas sida för beredandet av ökad trygghet och trivsel åt ensamt boende lärarinnor måste framstå som ett väl motiverat och beaktansvärt önskemål.»

Vidare har Sveriges allmänna folkskolläraförning uttalat sig, och dessutom har domkapitlet i Härnösand företagit en utredning, som giver åtskilliga exempel på hurdana förhållanden där kunna vara.

Allt som allt visa de få citaten och framförallt den utredning jag nyss nämnde, att denna angelägenhet är av verkligt allvarlig beskaffenhet, och att frågan trots gjorda förbättringar under senare år alltjämt ligger så till, att det vore underligt, om man ej så hastigt som möjligt skulle vidtaga åtgärder för att få en förbättring till stånd. De uttalanden, som utskottet har återgivit — alltså skrivelsen från 1916 — skulle för övrigt enligt vanligt sätt att tänka snarast leda till att man tillstyrkte motionen, men, som sagt, utskottet har nu dragit den underbara slutsatsen, att utlåtandet bör gå i avstyrkande riktning. Nu säger utskottet visserligen på sid. 3, att det »synes utskottet knappast antagligt, att genom den av motionärerna påyrkade utredningen några mera väsentliga uppslag i dylik riktning skulle kunna framkomma utöver dem, som på detta sätt redan uppmärksammats». Jag skulle vilja fråga: Hur vet utskottet detta? I alla händelser göra de resultat, vartill utskottet kommit såväl i fjol som i år, att man knappast känner någon större aktning för yrkandena, vare sig de gå i ena eller andra riktningen. Jag skulle vilja tillägga utöver detta, att även om det ej skulle framkomma några alltför väsentliga uppslag, skulle det i alla fall vara motivering nog för en sådan utredning, att den toge ståndpunkt till vilket av alla uppslag, som snart och på bästa sätt skulle kunna realiserast.

Vidare säger sig utskottet förvänta, »att vederbörande statliga och kommunala myndigheter nu skulle vidtaga snabba och effektiva åtgärder». Varför skulle de göra det nu, när de ej gjort det i tillräcklig grad under de tjugotre se-

Ang. beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. (Forts.)
naste åren — för att inte gå ännu längre tillbaka i tiden? Det är naturligtvis mycket hyggligt att ställa saken på det sättet, men jag undrar, om det ej bleve mera tyngd över detta, om också riksdagen uttryckte en dylik kraftig förväntan, att effektiva åtgärder skola vidtagas snarast möjligt.

Nu vet jag mycket väl, att från utskottets sida kommer den invändningen, att man bör läsa utskottets motivering, som är så välvillig den gärna kan vara. Det är alldeles riktigt, ja, det smakar ju nästan av ett tillstyrkande! Men jag har den bestämda uppfattningen, att lärarinnorna hade varit mycket mer betjänade av ett tillstyrkande — hur föga välvilligt det än varit — än för ett aldrig så välvilligt avstyrkande. Det är väl i alla fall ganska uppenbart.

Nu ligger det ju så till här, att man söker skjuta över saken och säger, att kommunerna skola vidtaga åtgärder. Men alla här veta, att det ofta rör sig om mycket fattiga kommuner, som alltså knappast ha råd att vidtaga behövliga åtgärder, och att det alltså redan av det skälet är uppenbart att staten måste gripa in. Detta gäller ju så mycket mera, som det här rör sig om en grupp lärare, som i alla händelser arbetar under de svåraste förhållanden, som någon grupp lärare gör i vårt land.

Jag vet att det sitter många ute i landet, som med spänning avvakta, hur denna fråga i år skall emottagas i andra kammaren — i första kammaren har den, som vi nyss hörde, redan gått igenom.

Det kan kanske, herr talman, synas en smula anspråksfullt att gentemot ett enhälligt utskotts avstyrkande yrka bifall till motionen. Men med hänsyn till att det här gäller ett nödvändigt skydd för lärarinnorna — ett skydd, som inom parentes sagt också kommer de barn, de skola undervisa, till godo — vågar jag yrka, att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om verkställande snarast av allsidig utredning om åtgärder i syfte att bereda ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor.

I detta anförande instämde herrar *Holmdahl, Arnemark, Henriksson, Lundqvist, Lundstedt, von Seth, Holmgren, Johanson* i Huskvarna, *Lundell, Dahlbäck, Lithander, Hellberg, Leffler, Sandström* och *Lindmark* samt fru *Gustafson*.

Herr Tengström: Herr talman! Fröken Andersson apostroferade utskottet med en rad av vänligheter, som det är min skyldighet att nu besvara. Den första vänligheten var den, att det föreföll henne egendomligt, att ett utskott, som har intagit en viss hållning det ena året, kan gå på en annan linje det följande året. Men i samma anförande anhöll hon, att kammaren i år skulle bifalla motionen, fastän den i följ avslagit densamma. Det är möjligt, att det är logik i detta, ehuru jag har svårt att fatta det.

Jag får emellertid för mitt vidkommande säga, att jag ej tidigare har deltagit i behandlingen av denna fråga i utskottet. Jag vet icke, vad som försig gick i utskottet förra året, utan jag gick till utskottsarbetet med tanke att söka bidra till den bästa möjliga lösningen av denna fråga, och detta inte bara för utskottets vidkommande utan också för lärarinnornas.

Det stora misstaget i hela denna debatt inom och utom riksdagen är, att man tror, att utskottet skulle ha gått till arbetet med en önskan att komma lärarinnorna till livs. Jag ber att å utskottets vägnar få på det kraftigaste understryka det oberättigade i en sådan uppfattning. Det förhåller sig i stället så, att utskottet har försökt att på bästa möjliga sätt ordna denna angelägenhet. Vi ha diskuterat frågan på sammanträden under flera veckor för att söka nå ett resultat, som vore tillfredsställande för lärarinnorna, och som ej skulle kunna ge den agitation vind i seglen, som vi kunde vänta.

Ang. beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. (Forts.)

Utskottet är fullt på det klara med att åtskilliga av de lärarinnor, varom här är fråga, ha en svår ställning. Vi ha undersökt frågan om förtidspensionering, men vi ha funnit — och det just med stöd av den skrivelse från domkapitlet i Härnösand, som fröken Andersson åberopade — att förhållandena ha blivit bättre i detta avseende, än de voro under 1920-talet. Det är lätt att konstatera detta i första kammarens tillfälliga utskotts utlåtande. Jag kan använda fröken Anderssons ord, att detta är en fråga av mycket allvarlig beskaffenhet. Dock kan jag ej underlåta att säga, att det är märkligt, att denna fråga icke har väckts av lärarinnor på landsbygden utan kommer från städerna, där det sannerligen inte finns några ensligt boende lärarinnor. Jag kan därför säga till dessa lärarinnors heder, att de ej försökt framställa denna aktion såsom kommande från dem eller — såsom det sagts någon gång — såsom någon slags löneaktion. Den saken är utesluten. Jag nämner emellertid detta, därför att den föregående ärade talaren berörde fjolårets diskussion. Det nya utskottet har gjort sig urarva i fråga om det dåvarande utskottets ställningstagande. Utskottet har livligt bemödat sig om att finna en enande linje, som samtidigt som den skulle hjälpa lärarinnorna, skulle föra frågan bort från den offentliga diskussionen. Jag har också ifrån olika håll fått det erkännandet, att den som läser utskottets motivering måste komma till denna slutsats. Det erkändes också indirekt av fröken Andersson.

Det är helt naturligt — det känna alla kamraterna här — att utskottsutlåtandet är resultatet av en kompromiss, och det bör fastslås, att de, som förra året ej ville hjälpa lärarinnorna i enlighet med motionärernas önskan, voro de som starkast bidrogo till denna kompromiss. Såsom ett resultat av denna kompromiss föreligger här en kläm, som — om jag ej är oriktigt underrättad — i andra utskott anses i hög grad innebära ett tillmötesgående emot motionärerna. Vad motiveringen beträffar har ju fröken Andersson också alldeles nyss erkänt, att den är så avfattad, att den snarast utgör ett bevis för att utskottet önskar hjälpa lärarinnorna, »den» — som hon sade — »smakar åtskilligt av en tillstyrkan».

När vi nu ha diskuterat frågan i utskottet, ha vi naturligtvis som vanliga förnuftiga människor bruka göra, då de diskutera en fråga — såvida de ej äro alltför reformbitna — först och främst frågat oss: Kan problemet lösas inom ramen för nu gällande bestämmelser? Därvid ha vi då jämfört 1916 års cirkulär, som kom till på grund av riksdagens beslut år 1914 — det är alltså ingen ny fråga — med boställsordningen 1918 och den sista kungörelsen 1937. Vi ha också jämfört vad 1916 års cirkulär innehåller rörande lämpliga åtgärder med den skrivelse, som införskaffades från Fredrika-Bremerförbundet. Vi ha då funnit, att cirkuläret innehåller flera förslag än skrivelsen. Det bör observeras, mina damer och herrar, att samma åtgärder påyrkas i båda fallen, ehuru det ligger tjugutre år emellan dem, utom i ett enda avseende, nämligen att man borde bemöda sig om att låta de ensligt boende lärarinnorna få förflyttning efter några år. Men nu säga de, som önska en allsidig utredning, att en sådan kommer att finna utvägar, som man kanske inte har tänkt sig — fröken Andersson frågade för resten, hur utskottet kunde veta, att en utredning inte skulle leda till något resultat. Man har dock i tjugofem år utan framgång försökt att finna olika möjligheter till en lösning av problemet. Då kan man väl ändå säga, att det föreligger vissa möjligheter, att utskottets slutsats på den punkten är riktig. För övrigt skall jag i detta sammanhang be att få läsa upp ett par ord ur 1916 års cirkulär, som är undertecknat av dåvarande överdirektören Bergqvist och fyra undervisningsråd. Det står där: »Nu förhåller det sig emellertid så, att det icke är möjligt att anvisa någon åtgärd,

Ang. beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. (Forts.)
som med fullkomlig visshet kan under alla omständigheter tillförsäkra en ensamboende lärarinna ett fullt betryggande skydd.» Sedan nämner man en rad av åtgärder — jag tror ett tiotal — som man tror skola bli till nytta. Slutligen framhåller man, att »alltefter föreliggande omständigheter måste olika åtgärder komma till användning».

Men nu, mina damer och herrar, ligger emellertid denna fråga så till, att det redan finns två framställningar i saken hos Kungl. Maj:t. Den ena, en skrivelse från domkapitlet i Härnösand, inlämnades redan i början på förra året. Jag tror den är dagtecknad den 8 mars 1938. Den andra har kommit från Fredrika-Bremerförbundet. Nu har det lustiga inträffat, att den skrivelse, som gick till skolöverstyrelsen, överskickades till ecklesiastikdepartementet och att skrivelsen från Fredrika-Bremerförbundet, som lämnades till Kungl. Maj:t, har remitterats till skolöverstyrelsen.

Det förhåller sig alltså på det sättet, att myndigheterna redan ha hand om denna sak, varför det skulle förefalla mig märkvärdigt, om utskottet, tillhörande dessa tillfälliga utskott, som principiellt sakna auktoritet och prestige inom denna kammare, skulle anhålla hos andra kammaren, att den skulle ge Kungl. Maj:t en fingervisning i ett ärende, som Kungl. Maj:t redan har under behandling.

Nu kanske man invänder: Varför har man inte gjort någonting åt saken tidigare? Jo, man har gjort mycket åt saken under de förflutna åren, men myndigheterna ha haft vissa andra saker att syssla med, som då stått i förgrunden. Var och en här närvarande vet, att det tog lång tid, innan man hann genomföra omorganisationen från halvtids- till heltidsläsning i skolorna, och att det dröjde länge innan fortsättningsskolans organisation var genomförd samt att det tagit lång tid att införa det sjunde skolåret. När därför utskottet skriver, att förevarande fråga nu kommit mera i förgrunden än tidigare, avser utskottet därmed, att det nu finns möjligheter för statliga och kommunala myndigheter att åstadkomma förbättringar på detta område.

Jag skulle kunna sammanfatta utskottets ställning i denna fråga på följande sätt: för det första har frågan kommit mer i förgrunden än tidigare, för det andra ha myndigheterna, om de vilja, möjligheter med nuvarande bestämmelser att effektivt hjälpa ifrågavarande lärarinnor och för det tredje vilar ärendet för närvarande i Kungl. Maj:ts händer. Det skulle under sådana förhållanden som sagt vara märkvärdigt, om andra kammarens tredje tillfälliga utskott skulle anhålla hos andra kammaren, att kammaren skulle ge Kungl. Maj:t en fingervisning om hur Kungl. Maj:t skall behandla detta ärende.

Jag har velat framföra detta och har måst yttra mig så utförligt av den anledningen, att jag å utskottets vägnar velat förklara, att utskottets ståndpunktstagande icke får uppfattas på det sättet, att utskottet har velat gå emot lärarinnorna. Tvärtom, vi stå på lärarinnornas sida, men vi anse, att man inte skall använda mera våld än nöden kräver, och när Kungl. Maj:t har denna fråga i sina händer, finns det ingen anledning, mina damer och herrar, för utskottet att föreslå andra kammaren att bifalla motionen.

Jag anhåller därför å utskottets vägnar att få yrka bifall till utskottsutlåtandets kläm och motivering.

Fröken **Andersson**, som nu för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Tillåt mig att, som en replik mot herr Tengström, säga, att det är ett något underligt sätt av honom att visa sin beredvillighet att stå på lärarinnornas sida genom att yrka avslag på åtgärder, som skulle kunna bli till hjälp för dem.

När herr Tengström säger, att han inte vill komma lärarinnorna till livs,

Ang. beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. (Forts.)
vill jag bara säga, att de aldrig tänkt sig att det var mot herr Tengström, som de behövde skyddas.

Herr Tengström sade vidare, att det tillfälliga utskottet saknar varje auktoritet och respekt inom kammaren. Jag ber att kammarens ledamöter måtte ta detta ad notam.

Vidare är det ju alltid ett kärt nöje från herrarnas sida att, när en kvinna säger någonting, komma och tala om att hon varit ologisk i sin bevisning. Nu är det emellertid bara den lilla haken, att herr Tengström inte hörde vad jag sade eller uppfattade det fel. Tvärtemot vad herr Tengström ville göra gällande sade jag, att jag inte krävde eller väntade mig, att de 73 kammarledamöter, som förra året röstade mot motionen, nu skulle rösta för densamma. Jag riktade ordagrant en varm vädjan till de 16, som förra året avstodo från att rösta, och till de 75, som voro frånvarande — jag hoppas att jag inte förolämpar kammaren med att tala om antalet på dem som voro frånvarande — att stödja motionen.

Vidare yttrade:

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Jag kan inte hjälpa, att jag har en känsla av att utskottets ordförande själv använder litet mera våld än nöden kräver, därför att jag tror, att ingen misstänker honom för att inte vilja dessa lärarinnors bästa. Man behöver bara läsa detta utskottsutlåtande för att förstå, att det ligger verklig välvilja bakom detsamma.

Jag har emellertid svårt att förstå, varför inte denna välvilja skulle kunna få samma uttryck i denna kammare som i första kammaren, som utan vidare beslutar utredning i motionens syfte. Utskottet menar emellertid, att en sådan utredning inte är behövlig, därför att alla de åtgärder, som kunna ifrågakomma i detta avseende, äro omnämnda i ett cirkulär från 1916. Jag har aldrig hört den meningen framföras i denna kammare, att allt som kan göras i en fråga har sagts så långt tillbaka i tiden som 1916. Tiderna förändras ju ständigt, allting är underkastat förändringens lag, kommunikationerna och möjligheterna att ordna saker och ting förändras och förbättras. Jag tror därför, att man skulle ha mycket större möjligheter nu att klara upp denna situation än år 1916, när cirkuläret kom ut.

Utskottets ordförande säger emellertid — och det har han alldeles rätt i — att det är Kungl. Maj:t som skall göra detta. Kungl. Maj:t har fått ett par skrivelser i ärendet, och dessa skrivelser ha skickats till ecklesiastikdepartementet. Det stackars utskottet kan varken göra någonting till eller ifrån. Nej, utskottet kan ingenting göra, men kammaren kan det. Om kammaren avslår motionen, har kammaren gjort ett uttalande, men om den bifaller motionen, har den stött Kungl. Maj:t och därmed kanske satt litet snabbare fart på arbetet för beredande av trygghet åt ensamt boende lärarinnor än vad fallet varit sedan 1916.

Jag tror att man har rätt att säga, att dylika åtgärder äro synnerligen behövliga. Det kan visserligen förekomma, att man gör sig löjlig över dessa ensamboende lärarinnor. Man kan säga, att när de ha samma lön som männen, skola de också ha samma faror. Men, mina herrar, det blir inte samma faror för en ensamboende herre som för en ensamboende lärarinna. Det ligger i sakens natur, det kan inte hjälpas. Jag har fått ganska märkvärdiga och kraftiga bevis på att dessa ensamboende lärarinnor gå till verkliga ytterligheter för att skydda sig. Det visade sig nämligen vid en undersökning angående kvinnoarbetet, som den kommitté som jag tillhört nyligen avslutat, att icke mindre än 22 procent av de gifta småskollärarinnorna ha arbetslösa män att

Ang. beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. (Forts.) försörja. I Norrland har man skapat ett uttryck, som ger ganska god upplysning om varifrån dessa arbetslösa män komma. De kallas nämligen för lärarinnemän. Nu kunde man visserligen i det förslag, som man kommer med, föreskriva, att lärarinnorna skola ha en hund som skydd. Det kan ju hända, att en sådan där hund kan vara en bra hjälp, men tydligen ha lärarinnorna ansett det vara tryggare med en karl. Bakom detta måste emellertid ligga en ganska stor erfarenhet, som säger, att situationen är så pass besvärlig för en ensamboende lärarinna, och att det icke är bara rädsla utan även behovet av umgänge med folk och att kunna tala med folk, som gör, att hon till och med går till en sådan ytterlighet, att hon gifter sig för att komma ifrån ensamheten. Jag understryker, att jag tycker att det är en ytterlighet.

Möjligheterna att ordna förhållandena för ensamboende lärarinnor ha emellertid som jag nyss framhöll blivit avsevärt förbättrade. Kommunikationerna ha väsentligt utvecklats sedan denna tid, och man borde väl därför kunna tänka sig, som det föreslås i Fredrika-Bremerförbundets skrivelse, att man kunde låta lärarinnorna bo i en närbelägen by och därifrån åka till sin skola. Man kan vidare tänka sig, att bostäderna förses med rejäla stängsel och luckor och sådana anordningar till skydd.

Jag skall inte upprepa vad som tidigare anförts i denna sak. Jag har bara velat stryka under, att det på intet sätt avgör saken, om ett cirkulär, som kom ut 1916, icke har lett till resultat. Utskottets ärade ordförande är mycket förhoppningsfull och tror, att det kommer att leda till resultat i alla fall, även om vi inte bifalla motionen. Jag har emellertid en känsla av att när riksdagen avslår en sak, måste den mena någonting med det, och därför, herr talman, vill jag för min del yrka bifall till det förslag, som fröken Andersson har framställt.

Herr Weijne: Herr talman! Att ett tillfälligt utskott seglar i en viss motvind är en händelse, som brukar återkomma varje riksdag. Jag tror för min del, att man är litet orättvis mot utskottet. Jag tror att om dess utlåtande skulle betraktas isolerat, skulle det inte varit mycket att invända däremot, då det slutar med att utskottet uttalar en bestämd förväntan, att såväl staten som de kommunala myndigheterna skola företaga åtgärder i den riktning, som motionärerna vilja.

Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att läget blivit olyckligt genom att första kammaren fattat ett annat beslut och att det inte förekommit samarbete mellan de båda tillfälliga utskotten. Detta gör, att vi, som vilja uträtta något positivt, inte veta, hur vi skola rösta. Föreläge endast detta utlåtande, skulle jag utan tvekan kunna rösta för detsamma, men när nu första kammaren har fattat ett annat beslut, kommer ett sådant röstande att verka ganska negativt.

I denna situation tror jag att man gagnar saken bäst och visar utskottet den största aktningen genom att återremittera ärendet, så att utskottet i den nya situation, som uppstått genom första kammarens beslut, får tillfälle att överväga frågan ännu en gång.

Herr talman, jag ber att få yrka på att ärendet återremitteras till utskottet.

Fru Östlund: Herr talman! Jag hade inte ämnat deltaga i denna debatt, men då utskottets ordförande i sitt anförande gjorde gällande, att denna fråga föres fram från storstadshåll, så anser jag det vara min skyldighet att påpeka, att frågan har förts fram från fullt sakkunnigt håll, så länge jag har hört den omtalas i den svenska riksdagen. När jag läste detta cirkulär från skolöverstyrelsen av 1916, så slog det mig, att då jag första gången bevistade ett

Ang. beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. (Forts.) riksdagsplenium — det var 1922 — behandlades en motion i denna fråga, som jag vill minnas var väckt av folkskolinspektör Sehlin från Östersund. Han talade mycket gott och varmt för densamma, och jag tror att det också blev beslutat, att förhållandena skulle undersökas.

Då jag kom till riksdagen, var jag fast besluten att försöka få fram en motion i denna fråga, men då den så framfördes av en folkskolinspektör, ansåg jag det fullt tillräckligt. Det är alltså ett misstag att tro, att det endast är en del viktiga damer i storstäderna, som gjort sig till förespråkare för lärarinnorna i denna fråga.

Även i pressen har denna fråga framförts från skolhåll och alltså från fullt vederhäftiga personer. Det var detta utskottets ordförande särskilt framhåll i sitt anförande. Jag har här i min hand det uttalande från domkapitlet i Härnösand, som fröken Andersson berörde. Jag hoppas att ingen heller vill bestrida, att detta skulle härröra från fullt sakkunnigt håll och alltså vara värt beaktande.

Jag kan inte låta bli att erinra om, att alla gånger denna fråga behandlats i riksdagen — inte minst var det fallet vid behandlingen föregående år — har det framgått av vad åtskilliga talare anför, att när det gäller skydd åt dessa ensamboende lärarinnor bör man tillämpa den gamla satsen »öga för öga och tand för tand». Riksdagen skulle alltså inte ge ett enda dugg mer än den vore tvungen till. Det talades här föregående år om att när kvinnorna fått lika lön som männen och lärarinnorna fått alla möjliga andra förmåner, så finge de själva se till att skydda sig, på vilket sätt de kunde. Det är i anledning av dessa uttalanden, som man inte kan underlåta att fråga sig: var finns den ridderlighet, som man väl ändå är van att möta här i riksdagen, då det gäller likartade frågor, oavsett om de äro lika viktiga eller kanske t. o. m. mindre viktiga än denna? Kvar står dock under alla förhållanden, vilket också framhållits av föregående talare, precis samma fråga, som förut, nämligen att dessa lärarinnor, som bo ensamma på avsides belägna platser, behöva skydd.

Det har talats om betydelsen av att de ensamboende lärarinnorna ha telefon. En gång när folkskolinspektör Sehlin var på besök här i riksdagen, interpellerade jag honom om vad som hade gjorts i detta avseende, sedan han 1922, alltså för 17 år sedan, väckte motion i denna fråga. Han sade då, att telefon hade införts på en hel del håll, men att ännu långt ifrån allt gjorts som kunde göras. Trots att, såsom herr Weijne vittnat om, nästan varje år på senare tid framförts en motion i denna fråga, stå vi alltså fortfarande på ungefär samma ståndpunkt som då. Det är i sanning upprörande, och jag vill instämma i fröken Ebon Anderssons yrkande att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att begärda åtgärder vidtagas i denna fråga.

Herr **Tengström**, erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det anförande, som herr Weijne här höll, var av den beskaffenhet, att jag förstod, att han insåg de svårigheter, med vilka utskottet haft att kämpa, och att han var medveten om att det funnits två olika meningsriktningar, vilka man försökt sammanföra. Jag är efter hans anförande av den uppfattningen, att det vore bäst för en klar inställning till denna fråga, att den återremitterades, varför jag instämmer i hans yrkande.

Härefter yttrade:

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Förra gången denna fråga behandlades, tillhörde jag majoriteten, således dem, som ansågo, att motionen

Ang. beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. (Forts.)
borde bifallas och en utredning komma till stånd. I år befinner jag mig också bland majoriteten, vilken denna gång har ett helt annat yrkande, nämligen att motionen skulle avslås. Jag hade inte denna gång haft för avsikt att begära ordet och redogöra för min speciella ståndpunkt till denna fråga, men efter den debatt, som här förts i ärendet, har jag ansett mig tvungen att även denna gång i viss mån deklarerat min ställning. Jag har nämligen allt fortfarande samma uppfattning, som jag hade när ärendet behandlades förra året, att man från statsmakternas sida bör vidtaga alla de åtgärder man kan för att bereda ökat skydd åt ensamboende lärarinnor.

Jag hade inte tillfälle att närvara i utskottet, när denna motion realbehandlades, utan jag var endast med vid justeringen av utlåtandet. Vid det tillfället meddelades det, tvärtemot vad ordföranden i utskottet har sagt här i dag, att man hade så att säga enat alla parter om detta utlåtande och att det följaktligen inte skulle behöva uppstå någon debatt i kamrarna. Man hade således förvissat sig om att motionärerna och andra i stort sett åtminstone vore tillfredsställda med det resultat, vartill utskottet hade kommit. Jag hade inte tänkt säga detta, om inte utskottsordföranden hade dragit upp frågan på det sätt han gjorde. Jag anser mig också, efter hans redogörelse för utskottsbehandlingen av detta ärende, helt och hållet befriad från den genom min underskrift givna förbindelsen att tillstyrka utskottets utlåtande, och att jag har full frihet att rösta hur jag vill i detta ärende.

Jag måste också, när ordföranden talar om utskottets anseende, säga, att håller han på och resonerar på samma sätt flera gånger till, så förlorar utskottet det lilla anseende det möjligen tidigare har haft, och därför vill jag hemställa till honom att låta bli att uppträda flera gånger, åtminstone i denna fråga.

Herr Thorell: Herr talman! I början av sitt första anförande anmälde utskottsordföranden, att det föreliggande utlåtandet vore frukten av en kompromiss. Det är alldeles riktigt, och jag vill här begagna tillfället att deklarerat, att jag helst skulle ha sett ett oförbehållsamt tillstyrkande av motionen. Emellertid ansåg jag mig kunna gå med på detta utlåtande, därför att den positiva motivering, som utskottet gör, är mycket värdefull. Och även om vi från vårt håll, som varit positivt inställda till motionen, ha gjort eftergifter, är det klart, att också de, som från början ställt sig alldeles avvisande, ha varit vänliga att gå oss till mötes i mycket hög grad och gjort eftergifter, som de från början kanske inte beräknat att göra. Jag tror, att för vinnandet av det önskemål, som motionärerna i år liksom i fjol framfört, är det föreliggande utlåtandet och dess motivering lika värdefullt som ett utlåtande, där utskottsmajoriteten yrkat avslag på motionen, medan några reserveranter tillstyrkt densamma. Jag tror, att ett sådant utlåtande utåt skulle ha vägt betydligt mindre.

Nu trodde vi ju också inom utskottet, att genom framläggandet av detta utlåtande skulle man undvika en återupprepning inom kammaren av den upprörda debatt — jag skall inte använda starkare uttryck — som fördes i denna fråga i fjol. Hittills har detta också blivit fallet, och jag hoppas, att den kan undvikas även i fortsättningen. Jag tror inte, att en sådan debatt, som fördes i fjol, är nyttig för det syfte, som motionärerna önska främja.

Vidare vill jag, herr talman, instämma i vad herr Lindberg sade i anledning av utskottsordförandens uttalande om att ett tillfälligt utskott saknar auktoritet i kammaren. Det har jag inte märkt under den tid jag tillhört riksdagen. Vi veta ju, att tillfälliga utskott ibland få mycket viktiga frågor till behandling, och det har många gånger hänt, att tillfälliga utskotts utlåtanden

Ang. beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. (Forts.)
legat till grund för beslut i riksdagen, vilka i det praktiska livet medfört mycket betydelsefulla resultat. Jag skall således be att i detta avseende få taga avstånd från det uttalande, som gjordes ifrån ordförandens sida.

I anledning av herr Weijnes återremissyrkande vill jag säga, att det kan nog finnas en del, som äro av samma uppfattning som han gjort sig till tolk för. Men jag är osäker om, huruvida en sådan återremiss skulle kunna leda till något resultat. Blir det samma utskottsledamöter som hittills, som komma att behandla frågan, är jag rädd för att det blir mycket svårt att enas om ett tillstyrkande av motionen.

Under sådana förhållanden, herr talman, anser jag att det är lämpligare att riksdagen nu omedelbart tar ställning till frågan. Fröken Ebon Andersson har ju framställt yrkande om att motionen måtte bifallas. Jag kan inte tro annat, än att kammarens ärade ledamöter redan på detta stadium ha en så klar uppfattning om denna fråga, att det inte behövs någon ny utskottsbehandling, utan att ledamöterna kunna votera på det sätt de tänkt. Jag tror knappast, att ett nytt utlåtande skulle kunna åstadkomma, att kammarledamöterna ändrade inställning till frågan. Det är ju möjligt, att det förhållandet att första kammaren bifallit motionen kommer att ha den inverkan att de tveksamma biträda den, och därmed har ju intet ont hänt, särskilt ur min synpunkt.

Jag har, herr talman, vid detta tillfälle endast velat deklarerera mina skäl för att jag medverkat till tillblivelsen av det förevarande utlåtandet.

Herr Lithander: Herr talman! Utskottets ärade ordförande omnämnde ett uttalande från 1916, alltså för 23 år sedan, vari det hette, att det inte fanus någon möjlighet, att under alla förhållanden bereda sådana här ensamboende lärarinnor erforderlig trygghet. Jag vill för min del säga, att det möjligen kan vara nog så svårt att hitta på ett universalmedel, som under alla förhållanden skyddar dem, men att det säkerligen finns möjligheter för regering och riksdag att förbättra förhållandena i detta avseende.

Under årens lopp ha få saker så upprört mig och gjort mig så beklämd som de skildringar, som jag ibland fått läsa i tidningarna om den ångest och de prövningar, som dessa lärarinnor stundom fått genomlida. Jag har klippt ur dessa skildringar och har dem där hemma, och de gå aldrig ur mitt minne. Det är någonting helt enkelt fruktansvärt. Jag tror därför, att det skulle vara en fullkomlig missräkning för alla dessa kvinnor, om andra kammaren nu i dag skulle avslå det yrkande, som i motionen framförts. Jag tror inte, att det är någon mening med en återremiss till utskottet. Min förhoppning är, att det skall finnas så många behjärtade män och kvinnor i andra kammaren i dag, att vi skola kunna följa första kammaren i dess beslut och därmed komma från ord till handling i denna fråga.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till fröken Ebon Anderssons förslag.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag skall inte trötta kammarens ledamöter genom att förlänga denna debatt med att taga upp sakfrågan till behandling. Jag var redan i debattens början inställd på ett bifall till motionen. Denna min inställning har under debatten ytterligare stärkts. Vad vi enligt min mening nu böra diskutera är emellertid frågan, om en återremiss är lämplig, eller om vi i stället böra omedelbart bifalla motionen. För min del ter sig en återremiss meningslös. En återremiss skulle bara betyda, att vi om några veckor finge en ny debatt i ämnet. Jag vill också tillägga — och det var egentligen därför jag tog till orda — att ett bifall till fröken Anderssons förslag,

Ang. beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. (Forts.) enligt vad jag inhämtat, innebär ett ordagrant bifall till vad första kammaren redan har beslutat. Ett bifall till fröken Anderssons förslag innebär sålunda, att vi kunna få till stånd en fullständigt klar och tydlig riksdagsskrivelse. Detta är för mig, herr talman, ett ytterligare skäl för bifall till motionen och jag yrkar alltså bifall till fröken Anderssons förslag.

I detta anförande instämde herrar *Mosesson, Hedlund* i Östersund, *Annér, Bergvall, Olsson* i Rimforsa och *Björling*.

Herr Holmdahl: Herr talman! Jag har redan deklarerat min ståndpunkt i den föreliggande frågan, då jag instämt i fröken Anderssons yrkande.

Då emellertid utskottets ärade ordförande syntes vilja göra gällande, att vad utskottet här har uttalat i sin motivering är ungefär lika mycket värt som en riksdagsskrivelse, måste jag be att få säga några ord i frågan. Jag måste då först fästa uppmärksamheten på, att om ett tillfälligt utskott gör ett sådant här uttalande, vilket utmynnar i ett avslagsyrkande, detta uttalande inte kommer någon vart. Det hela stannar i kammarens protokoll, ett sådant uttalande blir inte bekant för någon skolmyndighet i detta land, och det kommer inte till Kungl. Maj:ts kännedom. Det är därför mycket svårt för mig att förstå, att man kan göra gällande, att detta utlåtande är ungefär likvärdigt med en riksdagsskrivelse.

Jag tillåter mig, herr talman, att kort och gott som min bestämda uppfattning säga, att ett riksdagsinitiativ i detta ärende är både praktiskt och nyttigt. Det är visserligen sant, att man redan tidigare föreslagit en del åtgärder i syfte att motverka den isolering, i vilken stora grupper av dessa lärarinnor leva, och att man föreslagit olika åtgärder för att trygga dem i detta avseende. Härom har utskottet erinrat genom hänvisningen till denna riksdagsskrivelse från över 20 år sedan och det cirkulär, som folkskoleöverstyrelsen på riksdagens och Kungl. Maj:ts anmodan utfärdade. Jag vill emellertid, herr talman, fästa uppmärksamheten på, att i detta cirkulär endast anfördes en rad av åtgärder, som skulle kunna befordra det behjärtansvärda syftet, men att inga metoder föreslogos, som skulle kunna underlätta ifrågavarande åtgärders genomförande. Detta är dock den springande punkten. Som vi alla veta finns det i detta land många skoldistrikt, som inte äga förmåga att själva vidtaga andra åtgärder än sådana, som icke medföra större kostnader. Det bör emellertid undersökas, om inte staten i dylika fall bör träda hjälpande emellan.

Jag skall nu, herr talman, tillåta mig att i största korthet ange, hur jag ser på hela denna fråga. Det stora problemet med den isolerade ställning, denna grupp av småskollärarinnor intar, är den psykiska påfrestning, som själva isoleringen innebär. Och denna psykiska påfrestning, kan man göra någonting för att motverka den? Ja, mina damer och herrar, ni vilja väl inte bestrida, att exempelvis telefonen inte skulle vara ett utmärkt medel att bryta denna isolering? Jag tänker nu inte på att telefonen kan eliminera vissa risker, som kunna följa med mörkrets inbrott, utan därpå, att en ensamboende lärarinna tack vare den har möjlighet att kunna komma i kontakt med sin omgivning. Telefonen är med andra ord ett medel till motverkande av den psykiska påfrestning, som ligger däri, att lärarinnan bor alltför isolerad. Om man erkänner detta, fäster jag uppmärksamheten på, att det enbart på denna punkt behövs ett riksdagsinitiativ. Skolmyndigheterna ha nämligen ingen möjlighet att ordna med telefon, därest vederbörande skoldistrikt inte skulle ha råd att på egen bekostnad göra det.

Jag har med dessa ord endast velat säga, att jag inte kan finna annat än att en riksdagsskrivelse vore en praktisk åtgärd, och att ett riksdagsinitiativ vo-

Ang. beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. (Forts.)

re till gagn för hela frågans lösning. Skolmyndigheterna sakna som det nu är vissa förutsättningar för att kunna medverka till sådana åtgärder, som vi dock alla erkänna såsom både önskliga och behövliga. Detta är för mig ett tillräckligt skäl för att utan minsta tvekan tillstyrka en riksdagsskrivelse. I vad angår frågan om återremiss instämmer jag med vad herr Holmbäck och andra talare här anfört. Det har inte framkommit någon enda ny omständighet, som behöver omprövas för ett ställningstagande i denna fråga.

Herr talman, jag instämmer i det yrkande, som framförts av fröken Ebon Andersson.

Häruti instämde herr *Olsson* i Staxäng.

Herr **Weijne**, som nu för kort genmäle erhöi ordet, anförde: Herr talman! Jag vill bara säga, att mitt förnämsta skäl för återremissyrkandet är helt enkelt det förhållandet, att det finns tio ledamöter, som undertecknat detta betänkande, och att av dessa tio säkerligen flera äro positivt inställda till motionens yrkande. Dessa senare kunna emellertid inte gärna rösta emot sitt eget förslag. Dessutom finnas väl ytterligare några i denna kammare, som vilja någonting positivt i frågan, men som inte anse sig nu böra rösta mot utskottet. Jag anser återremissyrkandet berättigat, emedan man därigenom skulle kunna få möjlighet att välja mellan två klara linjer, en möjlighet, som i vart fall de herrar inte ha, vilka undertecknat detta betänkande.

Vidare yttrade

Herr **Paulsen**: Herr talman! Jag hade egentligen inte tänkt ge mig in i denna debatt, men då jag hörde utskottsordförandens försvar för utskottets förslag, kunde jag inte stå emot frestelsen att ta till orda. När jag hörde utskottets ordförandes anförande så klart, så belysande och så bestickande, blev det tydligt för mig, att jag inte kunde rösta för utskottets förslag. Jag tror inte, att det finns någon i denna kammare som, efter att hört utskottsordförandens försvar för utskottets förslag, kan rösta för detta.

Jag tillåter mig, herr talman, att med dessa ord i all enkelhet få yrka bifall till fröken Anderssons förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav först propositioner beträffande det under överläggningen framställda yrkandet om återförvisning av förevarande ärende till utskottet för ny behandling, nämligen dels på bifall till berörda yrkande, dels ock på avslag därå; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

Härefter gav herr talmannen propositioner beträffande utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till berörda hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till det av fröken Andersson under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen svaren hava utfallet med övervägande ja för den senare propositionen. Herr Andersson i Vigelsbo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringspropositioner upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å sitt tredje tillfälliga utskotts hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 4, bifaller det av fröken Andersson under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Andra kammarens protokoll 1939. Nr 18.

Ang. beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit det av fröken Andersson under överläggningen framställda yrkandet.

Kammaren beslöt därjämte, att som kammarens sålunda fattade beslut sammanfölla med första kammarens ovanberörda beslut, den gjorda delgivningen icke skulle föranleda någon andra kammarens åtgärd.

§ 21.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckt motion angående vissa allmänna handlingars offentlighet; och

nr 10, i anledning av väckta motioner om utredning rörande ändrad valkretsindelning vid val till riksdagens andra kammare;

statsutskottets utlåtanden:

nr 8, angående regleringen för budgetåret 1930/40 av utgifterna under rikstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anskaffande av ett sjuktransportflygplan; och

nr 72, i anledning av väckt motion om restitution av viss stämpelavgift;

bankoutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för riksgäldskontoret att ställa medel till förfogande för statliga inköp från utlandet; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 1, i anledning av väckt motion angående åstadkommande av en effektivare kontroll och värdering av ansökningshandlingar till befattningar i statens verk m. m.; och

nr 2, i anledning av väckt motion angående avskaffande av den inom olika institutioner tillämpade praxis att utkräva kommissionärsarvode.

§ 22.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 116, till Konungen angående utredning om vederlag till kommunerna för deras kostnader i anledning av barnavårdsnämndernas befattning med vissa ärenden.

§ 23.

Justerades protokollsutdrag.

§ 24.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Lindén*, nr 370, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 149, angående reglering av den årliga lästiden vid folkskolan m. m.;

herr *Karlsson* i Grängesberg, nr 371, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 194, angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer;

herrar *Andersson* i Falkenberg och *Karlsson* i Munkedal, nr 372, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 96, med förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m.;

fru *Johansson m. fl.*, nr 373, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 96; samt

herr *Dahlbäck m. fl.*, nr 374, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 86, med förslag till lag om villkorlig dom, m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 25.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Borg</i>	under 2 dagar fr. o. m. den 16 mars,
» <i>Lithander</i>	» 7 » » » 17 »
» <i>Wallentheim</i>	» den 18 mars,
» <i>Hällgren</i>	» 3 dagar fr. o. m. den 16 mars,
» <i>Karlsson</i> i Grängesberg	» 6 » » » 17 »
» <i>Ryberg</i>	» 4 » » » 17 »
» <i>Johansson</i> i Djursnäs	» 6 » » » 16 »
» <i>Persson</i> i Vinberg	» 4 » » » 17 »
» <i>Nilsson</i> i Göteborg	» 4 » » » 17 »
» <i>Erikson</i> i Stockholm	» den 18 mars,
» <i>Falk</i>	» 4 dagar fr. o. m. den 18 mars,
» <i>Nilsson</i> i Kristinehamn	» 3 » » » 18 »
» <i>Mäler</i>	» den 18 mars,
» förste vice talmannen <i>Jeppsson</i>	» 2 dagar fr. o. m. den 16 mars,
» <i>Ericson</i> i Boxholm	» 3 » » » 18 » och
» <i>Dahlbäck</i>	» 4 » » » 18 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.34 e. m.

In fidem
Sune Norrman.